Brieven over verscheide onderwerpen. Deel 6

Rhijnvis Feith

bron
Rhijnvis Feith, *Brieven over verscheiden onderwerpen. Deel 6*. Johannes Allart, Amsterdam 1793.

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/feit007brie06_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

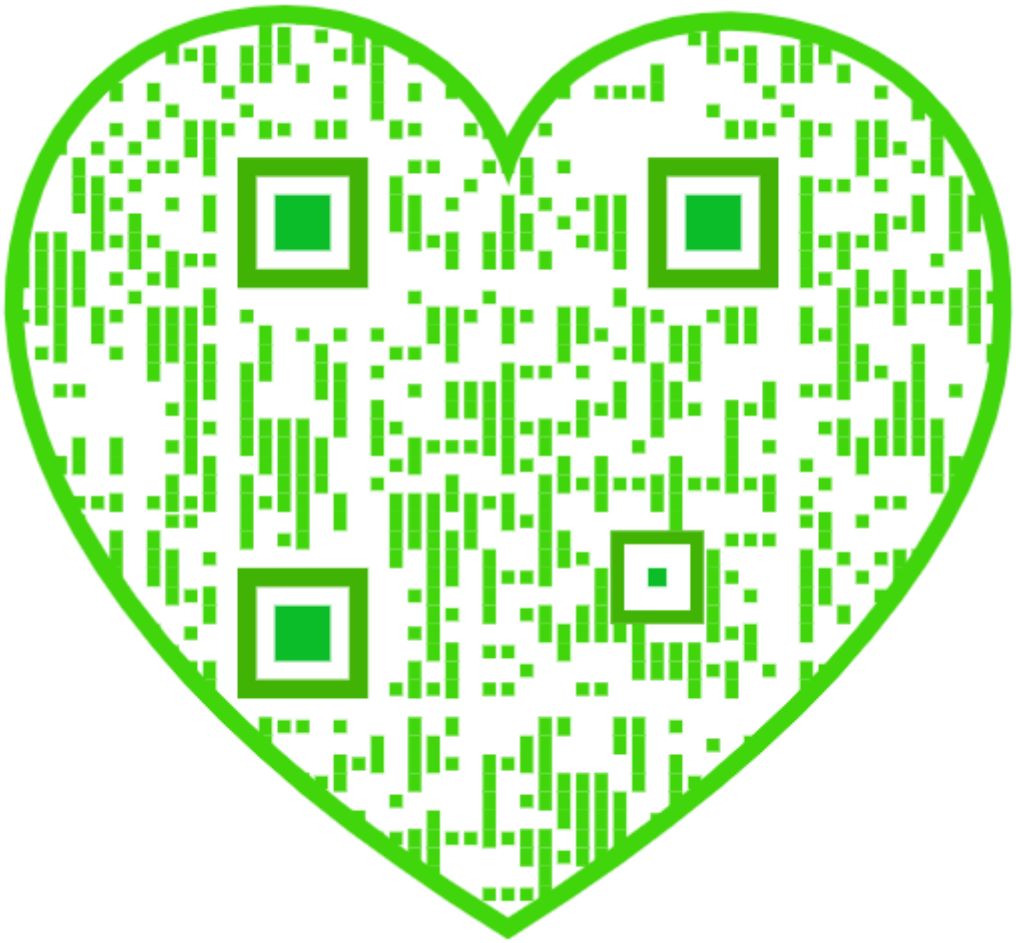

II

Had de Schepper het zo geschikt, dat wij allen op éénen plek der aarde, op éénen tijd, met eenerleie aandoeningen en werktuigen van gewaarwording, onder eenerlei omstandigheden, geboren waren, zo zoude niets tegen de zo geroemde eenheid van Smaak te zeggen zijn geweest; maar daar niets tederer, niets verscheidener, is dan de aandoeningen van het menschelijk hart, daar niets fijner tevens en meer doorvlochten voorkomt dan de draad zijner aandoeningen en hartstochten, ja daar het zelfs tot de volmaaktheid van der menschen Natuur behoort, dat zij in verschillende luchtstreeken, in verschillende tijden en levenswijzen, eene verscheidenheid in hunne werktuigen en gestalte ondergaan; daar eindelijk dat ligte luchtje des monds, dat wij spraak noemen, en 't welk evenwel den geheelen schat van poëtische beelden en aandoeningen op zijne kapellen-vleugelen draagt, - daar deeze adem des monds, naar de verandering van volkeren en tijden, als een andere Proteus allerhande gedaanten aanneemt, zo toont het, dunkt mij, eene stugge vooringenomenheid en domme verwaandheid aan, te vorderen, dat iedere Natie, ook in de vroegste tijden, zulke aandoeningen hebben, en derhalven zo dichten moete, als wij het begeeren.

HERDER.

VOORBERICHT.

Daar ik mijne Brieven met dit zesde Deel besluite, vinde ik mij verpligt mijnen Lezer nogmaals te herinneren, 't geen ik van mijn oogmerk in het uitgeven van dit Werk, in het bericht voor het eerste Deel, gezegd hebbe. Het is naamlijk niet geschied om iets nieuws aan Geleerden, of zelfs aan de zodaanigen, die stellig hun werk van soortgelijke *studie* maaken, medetedeelen. Voor de zulken is 'er genoeg geschreven, en gewis veel, dat oneindig beter is, dan alles wat in deeze Brieven voorkomt. Maar ik had menigmaal gewenscht, dat 'er iets bij ons in het licht verscheen, geschikt om het groot aantal onzer Landgenooten van beiden Sexen, die de Poëzij, en over 't algemeen al wat tot het vak der *belles-lettres* behoort, beminnen, en hierbij echter van de meeste dier kundigheden beroofd zijn, zonder welke men nim-

mer tot het waare schoon van een Dichtstuk, of ander voortbrengsel van Smaak, door kan dringen, en eene lengte van wezenlijke schoonheden geheel voor ons verlooren zijn, meer met de algemeene gronden bekend te maaken, naar welke soortgelijke voortbrengselen beoordeeld moeten worden, en die ons alleen in staat stellen, om 'er de echte waarde van te kunnen onderscheiden en genieten. Onze gewoone *Theoriën* zijn voor de zulken niet berekend. Men kan van de meeste menschen, en vooral van de vrouwen, die echter door een dichtstuk vermaakt worden, en deeze *lectuur* beminnen, niet vorderen, dat zij voor s'hands eene wijsgeerige *Theorie* gaan *bestudeeren*. Behalven dat zij gewis moeite zouden vinden om ze te verstaan, als reeds vooraf eene menigte van kundigheden veronderstellende, daar ze vreemdelingen in zijn; schijnen de meeste dier Schrijveren dit ook niet zo zeer beöogd te hebben, door hunne abstracte en duistere wijze van de zaaken voortedraagen. Dit gaat dikwerf zo ver, dat de beste Dichters moeite hebben om sommige van deeze Leerboeken te begrijpen, zodaanig zijn 'er de meest bekende dingen met moeilijke kunst-termen in uitgedrukt, indien ze

niet vooraf met de schoolsche Bovennatuurkunde en haaren armhartigen rijkdom van kunstwoorden bekend zijn. Ik zou hier het *compendium* van EBERHARD over de *Belles-lettres* maar behoeven bij te brengen, om de aanmerking, die VOLTAIRE ergens heeft, voor onpartijdigen te bevestigen, dat men, naamlijk, in plaats van den toegang tot de Wetenschappen ligt en gemaklijk te maaken, veeleer het oogmerk schijnt gehad te hebben om denzelven moeilijk en ondoordringbaar te maaken. Gewis, indien deeze handelwijs ergens weinig voegt, het is ontwijffelbaar omtrent die Kunsten en Wetenschappen, welke lijnrecht in betrekking tot ons vermaak staan, en dus niet te algemeen bekend kunnen zijn.

Ik begreep, dat deeze Brieven mede zouden kunnen werken, om dit doel te bereiken, althans om aanleiding te geven, dat 'er iets beters in dien toon verscheen. Dit deed mij in 't begin tot de uitgave van dezelve besluiten, en ik heb het genoegen gehad van te mogen zien, dat mijne poging niet ten eenenmaal vergeefs is geweest. Mijne Brieven zijn, boven mijne verwachting, gelezen geworden, zijn in handen van dezulken geweest, die anders niet gewoon zijn zich met soortgelijke

lectuur aftegeven; zelfs zodaanig, dat een tweede druk van de eerste deelen noodzaaklijk is geworden, een geluk, dat aan diergelijke werken zelden onder ons te beurte valt, en dat mij volkomen overtuigt, dat de gemeenzaame Volks-toon, ook in de beste werken, noodig is, wil men algemeen gelezen worden. Aan deeze verdienste alleen schrijve ik den opgang, die mijne Brieven gemaakt hebben, toe.

Maar nog iets wilde ik hier graag bij herinneren. Daar het grooste aantal mijner Brieven geschreeven is, zo als men aan eenen gemeenzaamen Vriend schrijft, verwachte men 'er de naauwkeurigheid eener uitgewerkte Verhandeling nergens in. Ik schreef zo als mij de zaaken op dat oogenblik voorkwamen, dikwerf meer om aanleiding tot denken te geven, dan om te onderrichten, dikwerf meer om, al schrijvende, zelf onderricht te ontvangen, dan om het gevoelen, dat ik daar voorstond, juist als het beste aan een ander te willen opdringen. Van hier dat 'er meer dan eens twederlei gevoelens in mijne Brieven voorkomen; iets, dat in een werk van dien aart zijne groote nuttigheid kan hebben; men moet dan

kiezen, en om te kunnen kiezen, moet men denken. Ik ben nimmer een Vriend van Leerstelsels geweest; maar wanneer men over iets, dat tot het gebied van den Smaak behoort, daar nimmer eene volmaakte éénheid in heerschen zal, noch kan, handelt, komt een aangenomen Stelsel, daar alles in passen of naar verwrongen moet worden, dunkt mij, volstrekt niet te pas. Ik vinde het altijd beter, de waarheid te volgen, zo dra ze ons als waarheid voorkomt, ook ten koste van onze voorgaande gedachte; dan dezelve tegentegaan, althans te verwringen, om de eer van ons eenmaal aangenomen Stelsel te handhaaven.

Meer heb ik voor een onpartijdig Lezer hier niet bij te voegen, om hem geheel met mijn oogmerk, en met de natuur van dit werk bekend te maaken.

EERSTE BRIEF.

IETS OVER DEN SMAAK DER NEDERLANDEREN IN DE POËZIJ.

Ze zijn dan weder vervloogen, mijn lieve Vriend! die genoeglijke oogenblikken, welke ik voor eenige weinige weeken in uw gezelschap door mogt brengen! Zal ik klaagen? Waar over? Dat alle genoegens deezer aarde een einde hebben? Neen! ik wil God liever danken, dat zijne goede Voorzienigheid weder eene verkwikking te meer op mijn pad heeft doen bloeien, danken, dat ons, onder alle de verwisselingen van dit leven, de zekere verwachting op eene toekomendheid aanlagcht, waarin geene vreugd meer een einde zal nemen, waarin het kleenste genoegen van 't hart

boven alle verganglijkheid eeuwig verheven zal zijn.

Kunt gij het intusschen wraaken, dat ik, zo veel in mij is, aan den tijd pooge te ontweldigen, wat hij mij reeds ontnomen heeft? De uuren zijn heen, zij zullen gewis niet wederkeeren; maar 't geen ze voor mij behelsden - is ook dit voor altijd met hun geweeken? Neen, zo veel vermag de tijd niet. Alles wat in betrekking tot onze ziel staat, is eeuwig als de ziel zelve. Edele lof der Wetenschappen! terwijl ik aan de verlichting van mijn verstand, aan de verbetering van mijn hart arbeide, arbeide ik voor de eeuwigheid - wat zeg ik? behoor ik reeds werkelijk tot haar grondgebied, en de tijd heeft niets over de vruchten van mijne vlijt te beslissen.

Ja, mijn Vriend! reeds menigwerf sederd uw vertrek hebben eenige aangenaame herinneringen mij de plaats van vervloogen genoegens vervult, en het is aan een deezer streelende terugroepingen, dat gij deeze brief verpligt zijt.

Kunt gij u ons laatst gehouden gesprek over onzen nationaalen smaak nog te bin-

nen brengen? Zo ik mij niet bedrieg, gaf 'er eene zekere meesterachtige uitspraak in de *Monthlij Review* - Engelschen, weet gij, kunnen niet zeer edel over Nederlanders denken Men zie tot een voorbeeld slechts de beoordeeligen van den Ridder REIJNOLDS over onze Nederlansche Schilders in zijne verschillende Redevoeringen, op de Koningl., Schilderacademie te Londen gehouden. Met graagte zijn die in de *Bibl. der schön. Weissenschaften* overgenomen. Hadden de Vertaalers van dezelve 'er toch in een noot de woorden van een hunner eigen Kunstrichteren, ik meen den Baron HEINEKEN, bijgevoegd. ‘Het was te wenschen’, zegt hij in de Voorrede voor zijne *Nachrichten von Kunstlern und Kunstsachen*, ‘dat men van de Duitschers in opzicht der beeldende Kunsten zeggen kon, dat zij, zo niet al de Italiaanen, Franschen of Nederlanders overtroffen, ten minsten het daarin tog zo ver als zij gebragt hadden.’ - aanleiding toe. Wij verwonderden ons toen, dat die eigen laage en verachtelijke hoogmoed, zo zeer vernederende voor het gezond verstand, als hinderlijk voor den voortgang van Kunsten en Wetenschappen, welke ieder Natie voor haare eigen produkten, met versmading van alles, wat in andere landen geboren wordt, bezielt, in onze verlichte

eeuw nog altijd zijne oude rol bleef speelen. Dit bragt ons van zelven onmerkbaar op den smaak van onze Landgenooten, en wij waren reeds aartig aan het naspooren, waarin dezelve eigentlijk gelegen is, toen wij door een onverwacht bezoek gestoord wierden.

Thans heeft mij de lust bekropen om dit onderwerp nog eens met u op te vatten. Gaarn, zeer gaarn wilde ik naauwkeurig weten, waartoe zich onze Nationaale smaak eigentlijk uitstrekt. Dan, en dan ook alleen, kunnen wij denzelven in de schaal van een onpartijdig oordeel tegen dien van Buitenlanderen wegen, en eenen juisten prijs op de menigvuldige vonnissen zetten, door Vreemdelingen geduurig over denzelven geveld.

Zo het mij toeschijnt is 'er aan de beantwoording deezer vraag meer zwarigheid verbonden, dan men in der eersten opslag wel zou gezegd hebben. Wat verstaat men, bij voorbeeld, door *nationaalen Smaak*? Dit moet hier vooral bepaald, en zeer naauwkeurig bepaald worden. Ik verstaa 'er niet door den particulieren Smaak voor het verschillende Schoon, van wat natuur het dan

ook zij. Zo is mijn oogmerk b.v. niet, om te weten, of de Nederlanders het zo ver in de Poëzij, in de Schilderkunst, in de Architectuur gebragt hebben, dan de Engelschen, Italiaanen, Duitschers enz. Of ze even zeer en even schielijk door het Schoon, dat in een gedicht of schilderij is, aangedaan worden. Zo ik dit bedoelde, zoude ik de vraag liever dus voorstellen: Welke is de toestand van den Smaak bij de Nederlanders? Zo men het dan op bijzondere Persoonen wilde toepassen, dan waren 'er altijd, dan zijn 'er thans vooral, geloof ik, goeden en kwaaden onder elke Natie. Dan blijft het altijd bij 't slot van de rekening nog moeilijk om te beslissen, wie juist oordeelt, of liever, wie het fijnste gevoel voor het Schoone bezit, ten minsten onder hen, die alle eene zekere aanspraak op den goeden smaak vormen Er was mooglijk nog eene zeer keurige Verhandeling te schrijven over den onmerkbaaren invloed, die duizend kleine, niets betekenende Gebeurtenissen van onze eerste jeugd op onzen Smaak hebben, en wel zodaanig hebben, dat wij 'er juist dien eigen smaak door bekomen, die ons alleen toebehoort, en in 't vervolg altijd blijft onderscheiden van elk, die met ons den eigen smaak over 't geheel bezit. Zo zal, b.v. een Beuk onze lievelingsboom zijn. Wij zullen geen bekoorlijk plekje denken, of onze verbeelding laat niet na het met een' Beuk te versieren. Wanneer wij nu met een ander, die even zeer met een' Den of Eik ingenomen is, over de juistheid van onzen smaak gaan twisten, zullen wij altijd de reden van onze voorkeur in de meerdere schoonheid van den Beuk zelv' zoeken. Ondertusschen is 'er de eenige oorzaak van enkel in zekere genoegens gelegen, die wij in onze kindsche jaaren in een Beukenbosch of bij eenen enkelen Beuk gesmaakt hebben. Zo dra wij, na dien tijd, een' Beuk zagen, kwamen die genoegens, eerst duidelijk, en naderhand van lieverlee donkerer, voor onzen geest - eindelijk dachten wij 'er niet meer bij, maar nu was de Beuk reeds onze geliefde boom. Wij leenden hem sinds altijd schoonheden, die hij mogelijk bezit, maar die wij hem gewis even zeer zouden geleend hebben, al had hij ze niet bezeten. Ik hoor tot op dit oogenblik nimmer den naam van Adelaïde noemen, of er staat een bevallig, teder, edel Meisje voor mijn gezicht, en de eenige reden hier van is, dat ik, veertien jaaren oud zijnde, met eene onbegrijpelijke aandoening *den Graaf Comminge* van d'ARNAUD las. Mijne geheele ziel boeide zich daar aan Adelaïde. Ik zag haar voor mij staan, juist zo als d'ARNAUD ze schildert, en na dien tijd staat altijd de eigen beeldtenis voor mij, zo dra ik van eene onbekende Adelaïde hoor spreken. Moogelijk is het enkel uit deeze of eene soortgelijke bron, dat sommigen zulk een groot zwak voor zekere naamen hebben, dat er bij hen een groot gedeelte van 't belang in een Roman of Tooneelstuk mede staat of valt. Ten minsten dit is zeker, dat eene goede Verhandeling over dit onderwerp het duidelijk zou maaken, waarom 'er in den smaak, ook van de zulken, die den meesten smaak bezitten, altijd nog iets verschillends is, en wel zoo, dat de een den ander, juist omtrent dit verschillende, nooit kan overtuigen..

Zo vond CICERO in zijn' tijd de scherts van PLAUTUS kiesch, geestig, en bij uit-

stek beschaafd *De Off. Lib.* I. *c.* 19., terwijl HORATIUS zich niet genoeg verwonderen kon, dat zijne Voorouders geduldig, of liever zot genoeg geweest waren, om de platte en schaamtelooze kwinkslagen van dien Blijspeldichter toe te juichen *Art. Poëtic*.. Zo men het op de Natie verkoor toe te passen, wie zou dan hier Rechter zijn? Onze Nabuuren? Maar de eene Natie oordeelt tot hier toe altijd valsch over de andere. Zo scheeren b.v. de Duischers thans de Franschen alle over éénen kam. Indien men de *Poëtique Françoise* van MARMONTEL niet dan uit de beoordeeling in de *Deutsch. Bibl. der schön. Wissensch.* kende, zou men waanen,

dat ze uit de brieventasch van den eenen of anderen Leerjonge gevallen ware. Nationaale hoogmoed kan vreeslijk verblinden, en hij doet het nooit meer, dan wanneer wij met een groot man van een ander Land te doen hebben. De Eigenliefde en de Reden staan dan menigwerf lijnrecht tegen elkander over. In de daad de Duitschers hadden voor eenige jaaren reeden om een weinig trotsch op den spoedigen voortgang der schoone Kunsten en Wetenschappen onder hen te zijn. Maar toen verlaagden ze den Buitenlander nog niet. Ze hadden het ook niet noodig; hun roem rees naast dien van andere volkeren. Thans is hunne gouden eeuw voorbij - althans aan 't daalen. De groote Vernuften, die Duitschland vereeuwigd hebben, beklagen zelve het verval van den smaak onder hunne Landgenooten De Metaphysica vervangt zeer slecht het gevoel in de Poëzij. Men begint dan met te *vernuftelen* (om een woord van de Duitschers te gebruiken) en men eindigt gewis altijd met - hoe regelmatig schoon ze dan anders ook zijn mogen - zeer koude versen te maaken. Ik herinner mij hier de volgende regels van den Kardinaal DE BERNIS in zijn *Epit. sur le Gout*:

L'art trop heureux d'instruire & d'amuser
Est devenu l'art de subtiliser,
L'Art de donner, au gré de l'imposture,
Tout à l'Esprit, & rien à la Nature.

. De schoone eeuw van

de KLOPSTOCKEN, de LESSINGS, de WIELANDEN, de GÖTHES enz. is geweken. Nu begint men behoefte te gevoelen om de eerste Vernuften van eene andere Natie te verlaagen. Jammer maar dat men het zo lomp doet, van zelfs aan de Franschen de waarde van hunnen LA FONTAINE in het naïve van 't verhaal te betwisten.

Nog minder verstaa ik 'er dien algemeenen trek tot eene zekere wijze van schrijven door, die Natie van Natie hier onderscheidt. Zo zal een Franschman al zijn' geest uitputten om dezelfde gedachte van den blinkendsten kant voortestellen, die een Italiaan met alle de bloemen, die zijne verbeeldingskracht vermag voort te brengen, versieren zal, terwijl de Engelsman zich te vreden zal houden, om haar in haare oorspronglijke ruuwe, maar mannelijke grootheid op 't papier te denken.

Hoor ze allen over elkander oordeelen, gij zult ze onderling juist op dat geene hooren vallen, wat ze van elkanders wijze verschillende bezitten Zeer waar is hier de aanmerking van den Abt DU RESNEL in zijn *Disc. prélimin.* voor de vertaalde werken van POPE: *Un intérêt secret se met de la partie & nous persuade aisement que la Pays où nous sommes nés l'emporte sur tous les autres. On le croit de bonne foi; & le préjugé devient si fort, qu'on ne peut plus le distinguer de la raison. C'est en vain que ceux d'un avis contraire, après s'être épuises en raisonnements, en appellent au sentiment; l'opinion vient à bout avec le tems de prendre chez nous la place de la nature.*. De Franschman verwijt den Italiaan zijn *clinquant*, den Engelsman zijne onbeschaafde grootheid, zijne duistere kortheid. De Italiaan den Franschman op zijne beurt zijn gebrek aan verbeeldingskracht, zijne stijve regelmatige taal en versen. De Brit verwijt beiden hun kinderspel, en wil volstrekt niets voor eene schoone gedachte erkennen, dan wat, de eer genietende van in zijne taal overgebragt te worden, ook daar nog eene diepe gedachte blijft. Bij den Engelschen Kunstrichter waren diep en schoon dikwerf Synonimen. Wanneer zullen deeze rampzalige oordeel-

vellingen, die, gelijk ik reeds zeide, de Kunsten en Wetenschappen hinderlijk zijn, eindelijk eens ophouden? Immers wat heeft het met het Schoone als Schoone te doen, welk een' weg ik inslaa om het te bereiken, zo dra ik het maar bereike? De Italiaan schildert mij een' avondstond, daar ik in mijne opgeruimde oogenblikken eeuwig in wensche te wandelen; de Engelsman schildert mij dien eigen avondstond, maar ik bemin hem slechts in mijne ernstige en sombere uuren - dan zoek ik hem op, mijne traanen vermengen zich met den daauwdrop, en ik betrek, vol zoeten weemoed, mijne legerstede. Waarom is nu de avondstond van den eenen schooner dan die van den anderen? Beiden zijn ze schoon, maar beiden zijn ze het op eene verschillende wijze, en de stemming van mijn hart zal elk op zijn' tijd weten te verkiezen. Het staat mij zeker vrij, om meer van het Treurspel dan van het Blijspel te houden, maar het staat mij niet vrij om de liefhebbers van het Blijspel voor smaakloozen en dwaazen uit te krijten. CORNEILLE is mijn Man, maar gewis is MOLIÉRE geen minder Genie geweest. Dan eerst zouden

de beschuldigingen treffen, wanneer een van beiden den avondstond niet schoon geschilderd had, en ook dan zou MOLIÉRE naast CORNEILLE met recht te veroordeelen zijn, wanneer de eerste geen blijspelen, maar slechte blijspelen geschreven had. Het Schoon is verschillende; eene Natie, die onder alle deszelfs vakken blijft, wordt met recht van gebrek aan smaak beschuldigd. Maar zo dra ik aan een ander smaak ontzeg, om dat hij van eene soort van schoonheid houdt, die wel verschilt van de mijne, maar die echter even zeer tot het gebied van het Schoone behoort, dan verraade ik eene verregaande domheid of eene ongeoorloofden eigenliefde.

Daar ik mij toch verbeelde zo wat met u te zitten keuvelen, wil ik hier nog een uitstapje doen - of zou dit misbruik van de vrijheid des brievenstijls zijn? De nationaale Vergadering heeft hier nog niets over beslist, en de bastille is niet meer in wezen; dus zal ik maar zonder schroom voortgaan - in 't gebied der Vriendschap staan geen Lantaarnpaalen!

Dat ik u hier dan eigentlijk nog zeggen wilde, is, dat ik mij altijd verwonderd

hebbe over de onrechtvaardigheid van de waarde eens Schrijvers, vooral eens Dichters, uit eene vertaaling te beoordeelen. De schoonheid van de uitdrukking is in de Poëzij niet minder eene schoonheid, dan die van den zin; zo ik enkel de laatste zoek, zal ik geen Dichter verkiezen, want dan moeten mij de versen natuurlijk verveelen. Nu gaat in de vertaaling van een Dichtstuk de uitdrukking bijna altijd verlooren. Om nu nog niet te gewagen hoe in goede versen de schoonheid van den zin bijna altijd aan die van de uitdrukking, en maat zelfs, verbonden is. Dit is mogelijk de reden, dat de Dichtstukken der Engelschen het meest in eene vertaaling voldoen. Zij leggen zich bepaald op de gedachte, en waar die naar hunnen zin is, bekommeren zij zich weinig over de uitdrukking en nog minder over de juist gekozen maat. Veele Fransche en Italiaansche versjes daarentegen, die toverachtig schoon in hunne eigen taal zijn, maar wier schoon aan de uitdrukking, aan de losse, als 't ware daar heen geblazen versificatie verbonden is, kunnen niet vertaald worden, zonder dat zij alles kwijt

zijn. De onnavolgbaare schoone Fabelen, om maar iets te noemen, van LA FONTAINE keeren tot den rang der gemeenste goede Fabelen weder, van het oogenblik, dat men ze in eene andere taal overgiet. Ik geloof dat het oordeel van den Baron van BIELFELD (*Progrès des Allemands* Tom. I. Chap. I) hier zeer juist is: *On peut traduire des livres, qui traitent des arts, des sciences, des opinions et des systémes de philosophie &c. Mais des Ouvrages qui sont purement enfans de l'imagination, tels que la Poësie, ne se traduisent jamais bien. Il est comme impossible de faire passer les beautés et les graces de detail naturelles à une langue, dans une autre, quoique les idées en gros puissent se rendre. Presque tous les Poëtes anciens ont été traduits, et traduits fort imparfaitement; malgré cela ces Chefs d'oeuvres de l'antiquité ne sont pas tembés dans l'oubli et dans le néant.*

Mag ik hier nog iets tot lof van onze, in het stuk van smaak zo zeer veroordeelde, Natie bijvoegen? In een tijdstip, waar in het maaken van goede Latijnsche versen bij alle onze geleerde Buitenlanderen boven hun vermogen is, steekt de Belg hier nog vrij moedig het hoofd omhoog. Zou dus, vooral omtrent ons, wier taal geen Buitenlander verstaat, het volgend

raisonnement dat van een gezond en onpartijdig verstand bij Vreemdelingen niet moeten zijn: ‘Wij, en geheel Europa met ons, bewondert een' JANUS SECUNDUS, DE DOUZAAS, DE HEINSIUSSEN, DE GROTIUSSEN enz., als Dichters, den goeden Romeinschen tijd waardig, bij de Nederlanders, en thans nog overtreffen hunne Latijnsche Dichters, die van alle Volkeren. Een van beiden dus, of de Dichtgenie moet in Nederland aan het schrijven in de Latijnsche taal verbonden zijn, 't geen ongerijmd is, of wij moeten de overige Nederlandsche Dichters, die in hunne moedertaal geschreeven hebben, verachten, om dat wij ze niet verstaan.’ Ik ben door geene nationaale eigenliefde verblind, en dit kon ik niet wel zijn, dewijl ik ruim zo veel met Vreemdelingen, dan met mijne Landgenooten verkeerd hebben, dewijl ik meer van de eersten dan van de laatsten geleerd hebbe; maar dit durf ik stellig zeggen, dat wij op dit oogenblik met alle Naties moetende monsteren, en elke Natie eenen enkelen Lierzang van de Dichtstukken, die bij haar sederd de laatste tien verlopen jaaren vervaardigd zijn, moetende voor den

dag brengen, de Nederlander hier gewis op lang na de bespottelijkste figuur niet zou maaken. Zo de Heeren Engelschen, Franschen en Duitschers hier den neus over mogten optrekken, dan eische ik van hunne billijkheid, dat ze zich eerst in staat stellen, om onzen Lierzang in onze eigen taal te kunnen leezen en voelen Ik kan niet nalaaten om hier de volgende aanmerking nog bij te voegen. Men zegt zo menigmaal met een' schijn van triumf: Wie leert het hollandsch om de werken van Hollanders te lezen? maar men gelieve hier bij in 't oog te houden, dat men nooit over 't algemeen eene taal leerde, om de schoone voortbrengselen in die taal te kunnen lezen. 't Geen men nu van de Nederlanders zegt, zeide men in Frankryk eens van de Engelschen, en nog onlangs overal van de Duitschers. Het fransch zelf wordt niet geleerd uit liefde voor de schriften dier Natie, maar om dat het eenmaal overal de taal van de mode is geworden, die men als het noodzaaklijk ingredient eener goede opvoeding aanmerkt. Toevallige omstandigheden, te lang om hier op te geven, maar die gewis niets gemeens met de Letterkunde hebben, maakten elke natie met de taalen van vreemdelingen bekend. *Depuis la derniere Paix*, schreef de aangehaalde Abt l.c. in het jaar 1730. *nous commençons, il est vrai, à nous familiariser avec les Anglois. La plûpart de ceux qui se piquent de bel esprit ou de science, se croient à présent obligés d'apprendre leur Langue*. Maar niemand voegt het hier minder den boventoon te voeren, dan de Duitschers. De Baron van BIELFELD, hun Landsman, zegt nog van hunne taal in 't jaar 1763: *La langue Allemande, herissée de mille difficultés pour les nationaux même, n'a encor jamais été suë d'aucun Etranger*. Nog maar voor zeer weinige jaaren was *genie germanique* een spotwoord, daar men overal iets zeer smaakloos mede uitdrukte. Elk kent den brief *au Graces* van den Kardinaal DE BERNIS:

Martyrs illustres de Clio
Vous, dont la plume infatigable
Nous enrichit & nous accable,
Voyez de vos in-folio
Qu'el est le sort inévitable.
Dans l'abyme immense du temps
Tombent ces recueils importans
D'historiens, de politiques,
D'interprètes & de critiques,
Qui tous, au mépris du bon sens,
Avec les Livres Germanique,
Se perdent dans la nuit des ans.

Ik breng deeze valsche uitspraaken hier maar bij, om te doen zien, hoe geheel kwalijk men handelt van thans de Nederlanders met een vooroordeel te vervolgen, daar men zelve nog zo onlangs onder zuchtte, en daar men gewis door zijne schoone voortbrengselen niet aan ontkomen is.
MILTON was reeds lang stof, eer het Engelsch in Frankrijk in smaak raakte, en de Kardinaal DE BERNIS haalde zijn hart in de bovenstaande regels nog lustig over de Duitschers op, toen KLOPSTOCK zijne ontsterfelijke Versen reeds lang gezongen had., zo als wij

hunne dichtstukken in hunne eigen taal lezen en voelen kunnen - en vooral, dat de

Heeren Duitschers hun oud vooroordeel, dat nu toch eenmaal kinderachtig en schandelijk begint te worden, eindelijk eens afleggen, dat onze taal naamlijk en hun fraai plat duitsch één is. Zij mogen van den arbeid, aan hunne taal besteed, zo veel opgeven als ze willen, de onze is oneindig langer en meer beschaafd; zij wordt bij onze goede Schrijvers naar vrij algemeener en zekerer regels gebruikt, dan de hunne door Duitsche Schrijvers - die alle bijna nog eene schrijfwijze, naar de verschillende districten hunner woning, op hunne eigen hand hebben. Ik heb hier met KLOPSTOCK zelven in 't breede over gesproken. Men weet, hoe hij, om eenmaal eene min Gothische en meer regelmatige spelling onder zijne Landgenooten intevoeren, de laatste keurige uitgave van zijnen Messias in Octavo in eene geheel nieuwe en overal zich zelve gelijkblijvende spelling heeft doen te voorschijn komen. Tot nog toe is echter alles op den ouden voet gebleven.

Maar, om weer ter zaak te komen, de smaak, daar ik op doel, betreft meer de onderwerpen zelve, die de Dichter verkiest, schoon ik 'er de wijze, waarop ze behandeld worden, niet van uitsluiten wil; doch ook deeze staat gewoonlijk in de naauwste betrekking met de keus der voorwerpen zelve. Als ik dus onderzoeken wil, welke eigenlijk de Nederlandsche smaak zij, is mijn hoofdoogmerk, om te weten, waartoe zich de Nederlandsche smaak het liefst en gemaklijkst bepaald; welke voorwerpen onze Natie het meest treffen en behaagen; welke onderwerpen de Dichter onder ons dus verkiezen moet, wil hij zijne Landgenooten het grootste vergenoegen veroorzaaken, wil hij het algemeenste geleezen worden. Over de wijze van behandelen zullen wij naderhand spreken.

Ik zal 'er u eenvouwig mijne gedachten over mededeelen zo als ze mij uit de pen vloeien. - Schrijf mij eens hoe ze u voorkomen. Wat er u gegrond in schijnt, zult gij door uwe waarnemingen nog meer bevestigen; het overige zal de stof van ons nader onderzoek blijven, en dus zullen wij

waarschijnlijk eenmaal de waarheid vinden. Ten minsten, ik weet 'er geen geschikter weg toe, dan dien wij thans inslaan.

Dat zich de smaak onzer Natie tot zekere onderwerpen het liefst bepaale, blijkt uit de duurzaame keus der Dichtstukken, die zij aanhoudend het liefst leest. En welke Dichtstukken zijn dat? Eenvouwige schilderijtjes van de Natuur, die haar omringt; maar in deeze vereischt ze zo veel kunst (dit woord in den goeden zin gebruikt) als noodig is, om in haar den hoogsten graad van illusie te verwekken, om haar de navolging voor de natuur zelve te doen houden. Ik wil hier het *ideaal* niet uitsluiten, integendeel, ik geloof, dat haar dit altijd het meest behaagen zal, maar dan moet ook dit *ideaal* niet boven de wolken zweeven, maar uit de natuur, die haar omringt, samengesteld zijn, althans 'er in de naauwste betrekking mêe staan. Even als over 't algemeen (en van een bijzonder *individu* is hier de rede niet) de Nederlander een stuk van RAFAËL en CORREGIO voorbij zal gaan, om voor een Koetje van POTTER, voor een watervalletje van RUISDAAL, voor

een Zeetje van VAN DE VELDE te toeven, even zo zal hij het *Paradijs verlooren* van MILTON, den *Messias* van KLOPSTOCK vrij onverschillig daar laaten, om zich met een vers van POOT, met eene idylle van GESSNER te vermaaken.

Als onze Natie in oogenblikken van uitspanning haar toevlugt tot een Dichtstuk neemt, wil ze op de gemakkelijkste en voor haar streelendste wijze door het zelve vermaakt worden. Een vers, dat inspanning vereischt, dat bestudeerd moet worden, om 'er het schoone en verhevene in te vinden, is voor haar, is voor haare wezenlijke behoefte op dat tijdstip, niet berekend. Een vers, dat over onderwerpen loopt, die haar nimmer in de natuur vermaakten, zal haar gewis in de navolging ook niet behaagen. Akkergronden, Weilanden, Bosschen, Zeeen, Rivieren, Beeken, en al wat daar mede in betrekking staat, zie daar wat de Nederlander, tot hier toe, exclusief beminde. De gedichten en schilderstukken, daar hij dit in mist, zijn gewis de lievelingsstukken van zijn hart niet.

Dat deze waarneming door de ondervin-

ding gestaafd wordt, is zeker. Gij zult u hier genoeg herinneren, welke versen onze Landgenooten het meest al van buiten kunnen, om mij eene nadere opgave overtollig te maken. Ondertusschen verdient het opmerking, dat het zelfs in groote dichtstukken juist de natuurtafereelen zijn, daar onze Natie het eerst en het langst aan blijft hangen. Ik geloof dat 'er maar zeer weinigen onder onze Landgenooten zijn, die, eenigen smaak voor de Poëzij bezittende en eenmaal den ABRAHAM VAN HOOGVLIET in hand gehad hebbende, de beschrijving van den avondstond, in 't begin des 10den Boeks, niet uit het hoofd op kunnen zeggen, schoon ze ook buiten dat niets uit het genoemde Dichtstuk onthouden hebben. Elk die hier met onze Nederlandsche Schilders en Dichters, elk die met de Schilderijen en Dichtstukken, die ten allen tijde hier het liefst beschouwd en gelezen werden, bekend is, zal mij dit, geloof ik, gretig toestemmen. Maar hier is meer bijtebrengen. Deeze smaak is niet maar zo toevallig de smaak onzer natie geworden; uit haar grondkarakter en zeeden moest hij natuurlijk voortvloeien, en de Nederlander zou geen Nederlander geweest zijn, indien hij hier eenen anderen smaak bezeten had. Dit verdient eene nadere ontwikkeling.

Onze Natie heeft zich zelve in den volsten zin geschapen. Het Land, dat ze bewoont, is haar Land. Zij heeft het aan de wateren ontweldigd. De Zeên en Rivieren, die 'er naar willekeur heure woede in ten toon spreidden, beteugelde haare vuist: Zij deed meer, zij hervormde ze van vijanden, die haar niets dan schade aanbragten, in vrienden, die haar verzorgden, die bronnen van voorspoed en welvaart voor haar wierden. Hoe zeer moest zulk een Volk de Natuur, die hen omringde, niet beminnen! Elke blik, dien zij 'er op wierpen, herinnerde hun hunne eigen vlijt, hunne eigen grootheid. Het wellustig Italien moge zijne Bewooners door de heerlijkheid der schoonste landouen streelen; alle de prachtige gezichten, die een Vesuvius oplevert, haalen niet bij de beschouwing van eenen rijken weikamp met tierend vee beslagen, zo dra 'er de streelende, de zielverheffende gedachte bijkomt: ‘Zie daar mijne Schepping - zie daar mijnen duurzaamen welvaart tevens! Hier sloeg eens de Zee haare golven; daar trad de magere stier in moerassen. De stoutheid mijner onderneming, mijn geduld, mijne

vlijt, mijn taaie en onvermoeide arbeid heeft de natuur overwonnen, en de elementen getemd!' In de daad, de natuur, die den Belg omringt, moge zo eentoonig in de oogen van vreemdelingen zijn, als ze wil, in zijn oog moet het eene heerlijke natuur zijn. Aan elken grasspriet, die op zijn' grond ontluikt, aan elke gladde melkkoe, die in zijne weide glimt, is een denkbeeld zijner grootheid verbonden. Hoe natuurlijk dus is hier de smaak van den Nederlander! Kon hij zich met mogelijkheid immer tot andere voorwerpen uitgestrekt hebben, dan waar zijn belang, waar zijn welvaart en grootheid zo onafscheidlijk aan verknocht waren?

Maar zien wij onze Natie ten toppunt van haaren luister verheven; zien wij haar met den Evenaar van Europa in de hand; Koningen op den Zetel bevestigende of van Troonen beroovende; boven allen hoon en smaad het bewind over de Zeeën voerende; de magt, daar de roeklooste Nabuuren, door schade wijs geworden, voor te rug beefden, in haar' eigen schoot, in haare havens en magazijnen bezittende, en met één' wenk bezielende. Ook daar vinden wij bij

de eigen naarstige, arbeidzaame, alles aan zich zelve verschuldigd zijnde Natie juist denzelfden smaak even natuurlijk. De Koopmanschap en Zeevaart blijven de bronnen van haar' welvaart, blijven de trappen, daar ze geduurig haare grootheid meer op tegen klimt. 't Is de eigen kring, daar ze altijd in rond zweefde, maar deeze kring is meer uitgebreid, is grooter. Haare onophoudelijk toenemende vermeerdering en welvaart had haar steden doen bouwen; havens doen aanleggen; nu dwingt haar heur bloei om de meeste uuren van heuren tijd binnen de wanden van het Koopkantoor te slijten. Hoe zeer moest door deeze gedwongen levenswijze haare liefde voor, haare verzotheid op, de natuur vermeerderen! Zij maakte ook haar liefst, haar hartelijkst gezocht vermaak uit. De rijke Koopman reikhalsde naar den vrijdag-avond; dan verliet hij zijne wooning om het open veld te gaan bezoeken; zijne zorgen bleven in de Stad te rug; op het Land voelde hij het volle geluk van zijn aanzijn. De lust nam hem spoedig zijne vermoeidheid af, elke wandeling gaf nieuw vuur aan zijne uitgedoofde hersenen, en den volgenden maan-

dag vond hij zich op nieuw tot den aan houdenden arbeid van eene geheele week in staat. De Winkelier vond geen minder verkwikking in de eigen uitspanning. Zijn kleen Tuintje was hem een Tempe. Indien hij de natuur maar genieten mogt, was hij voldaan, en geen arbeid viel hem te zwaar, zo dra 'er de gedachte aan een winst mede verbonden was, die hem zijn klein plekje gronds eene nieuwe bekoorlijkheid zou kunnen doen bijzetten. Mooglijk is er nimmer eene Natie geweest, die, naar heure grootte, meer van buitenplaatsen en hoven gehouden heeft, dan de onze; mooglijk is er geen Land op den aardbodem, daar naar evenredigheid meer buitenplaatzen en hoven in gevonden worden, dan in Nederland. Onder grooten en kleinen was 'er nooit een vermaak bij uitstek of 't moest op 't vrije veld genooten worden. De Zondag, bij gunstig, maar eenigzins gunstig weer, laat in Nederland nooit na de Steden te ontvolken, om de Velden met vrolijke en lagchende bewooners te verrijken.

Wat dunkt u nu, mijn Vriend! zou de Nederlander, in de copie andere voorwerpen aanhangen, dan hij 't origineel bemint? Mag

hij niet met recht vorderen, dat de Dichter en Schilder hem op dat geene vergasten, wat hij zo boven alles lieft? Altijd kan hij zijnen lust op het veld niet aanhangen; maar nu zal die Dichter, die Schilder, zijn man zijn, die hem het meest zijne geliefkoosde natuur voor oogen brengt, die ze hem zo gemaklijk voor oogen brengt, dat hij ze zonder inspanning herkennen en genieten kan, en zo naar waarheid, dat hij bij oogenblikken uit zijn eenzaam Koopvertrek in het midden der Velden ijlings waant overgebragt te worden.

Beide deeze vereischten verdienen nog een oogenblik onzen aandacht.

Het leven van den Nederlander is ten alle tijde een zeer bezet, arbeidzaam leven geweest. Zelden ging men hier tot vermaaken over, of de vermoeiing, de afgesloofdheid zelve, maakten ze noodzaaklijk. En welk eene uitspanning moest dan natuurlijk de beste zijn? Zeker die het gemaklijkst tot vermaak leidde, die, na eene zo lange inspanning, geen zweem van nieuwe inspanning weer vereischte, integendeel, die de verslapte ziel het onmerkbaarst vervrolijkte en hier door eene nieuwe veerkracht ver-

leende, om met herstelden lust en moed tot den ouden arbeid weder te kunnen overgaan. In die oogenblikken zou eene Ode van KLOPSTOCK de vermoeidheid vermeerderd hebben. Hoe schoon dezelve in de daad ook zijn mag, om haare schoonheid te gevoelen moet men dikwerf zeer diep nadenken - dit wilde onze Landgenoot in de luttele uuren van zijn vermaak niet. Hij had zo lang moeten denken, diep moeten denken; nu wilde hij zonder denken gevoelen, zonder pooging genieten, en hij prees altijd den Kunstenaar het meest, die het best aan deeze zijne begeerte voldoen kon.

Maar behalven deeze gemaklijkheid eischte onze Landgenoot de gestrengste waarheid der Natuur in een voortbrengsel, dat naar de verdienste stond van hem te behaagen. Hij moest zijne zo zeer geliefde natuur overal vinden; de gewaarwordingen, die hij op het veld zo menigmaal nagehangen had, moesten telkens op nieuw in zijn hart verwekt worden, en naar maate de Dichter of Schilder dit meer wist te doen, naar die eigen maate was hij meer zijn geliefde, zijn aangebeden Kunstenaar. Ideaalen, die uit zijn eigen natuur niet samengesteld waren,

waren niet voor hem; hij gevoelde 'er niets bij. Gevoelens, die te hoog op gewonden waren, gedachten, zo als ze op de toppen der Alpen, daar hij nooit geweest was, in de ziel ontstaan, vloogen over zijn hoofd heen; zijn hart bleef 'er koud onder, en zij waaren hem nimmer de moeite waardig om ze angstig na te denken. Ik kan, bij voorbeeld, zeer ligt begrijpen, dat het bekende vers van POOT: *Hoe genoeglijk rolt het leven* enz. lang het geliefkoosde stukje van onze Natie geweest is. Het schonk haar juist de herinneringen, die ze zo vuurig beminde, het verlevendigde juist de aandoeningen in haar, die ze nooit dan onwillig en met smart verlooren had, en dit alles zo ligt, zo gemaklijk! Nimmer las de bezette Koopman het, of hij was in dat oogenblik op zijn Landverblijf - POOT had het middel weeten te vinden, om 'er hem ongemerkt heen te rollen - en, ja! hij leefde 'er juist zo genoeglijk, juist zo huislijk zalig, als de Dichter het schilderde.

Ik weet het wel, mijn Vriend! men zal hier uit de monotoone natuur, die den Nederlander omringt, een bewijs voor den meer verheven smaak van die Volkeren af-

leiden, die eene schooner, eene in verscheidenheid rijker natuur om zich heen zien verspreid; daar het toch eenmaal zeker is, dat wij onze eerste denkbeelden van schoonheid van de Natuur, zo als wij ze beschouwen, ontvangen, en de smaak dus door de Natuur, die ons omgeeft, gevormd wordt. Dit zij zoo; maar zo lang waarheid der natuur, al is het dan ook der eenvouwigste natuur 't Is bijzonder, dat de meeste Vreemdelingen, hoe bevooroordeeld ook tegen onze Poëzij, hun vooroordeel niet alleen afleggen, zo dra ze onze Dichtstukken in 't oorspronlijk lezen kunnen, maar zelfs enthusiasten voor dezelve worden, en vooral de natuur en den volkstoon in dezelve bewonderen. Ik ben in 't geval geweest van dit met meer dan eenen Buitenlander van naam te zien gebeuren. Een onder dezelve heeft alle moeite gedaan om eenige van onze stukjes, die hem 't meest behaagden, in zijne taal over te brengen; maar de eerste proef was zoo gebrekkig, dat ik hem smeekte van zijn plan te willen afzien, en mijne Landgenooten liever onbekend, maar met gezonde leden, te laaten rusten, dan hen deerlijk verminkt in zijn Vaderland bekend te maaken, '*Il est un certain nombre d'esprits qui préfèrent les beautés nues de la Campagne, aux graces étudiées de nos jardins et de nos terrasses. J'avoue, peut-être à ma honte, que je suis de ce nombre, et que j'ai la sottise de croire qu'assis sur mon rocher, je goute plus de plaisir, que dans le sallon le plus délicieux de Paris*.' *C. d. B.*, in Dicht- en Schilder-

stukken de grondslag van alle schoonheid is; zo lang 'er geen schoonheid zonder dit vereischte zelfs mogelijk is; zo lang zal de Nederlander op waarachtige schoone produkten kunnen roem draagen - meer den eenige Natie, om dat hij meer dan eenige Natie waarheid der Natuur vordert Gij begrijpt wel, mijn Vriend! dat mijn oogmerk hier eigentlijk maar is, om den Nederlandschen Smaak, of liever, dat vak, waartoe de Nederlandsche Smaak zich uitstrekt, te verdedigen, en voor een wezenlijk schoon vak te doen verklaaren. Of onze pogingen in het zelve altijd even gelukkige geweest zijn; of 'er nog op dit oogenblik geen lengte van feilen te overwinnen, naar geen grootere volmaaktheid te staan zij - dit alles wordt hier niet ontkend; wij zullen 'er op zijn' tijd breeder over handelen.
Nog minder is mijn oogmerk om hier de dwaaze gedachte te staaven, dat een Dichter, die voor zijne Landgenooten schrijft, zich enkel tot den smaak zijner Landgenooten moet bepaalen. Geenzins! wie de meeste bijzondere volkssmaaken in zich tot eenen algemeenen smaak weet te vereenigen, heeft gewis den besten smaak; en de Dichter die alle de overigen aan den heerschenden smaak zijner Landgenooten weet dienstbaar te maaken, is gewis de grootste nationaale Dichter. In waarheid ik heb overal goed en kwaad gevonden, natuur- en anti-natuur, of natuur zo als de weelde ze verstommeld heeft. Maar ook in de Letterkunde heerscht de rampzalige Mode. Eens was 'er geen goede smaak dan die der Franschen; toen kregen de Engelschen hunne beurt; thans zijn wij tot de Duitschers gevorderd. Ondertusschen heeft elk dier Volkeren iets voortreffelijks, dat hun alleen behoort, boven de anderen vooruit. De waare Liefhebber neemt en geniet dit, waar hij het ook vindt, zeer overtuigd, dat algemeene vergodingen en algemeene verguizingen bijna altijd even valsch zijn.
't Geen ik alleen zeggen wil, is dit, dat, daar toch elke Natie haar' smaak hebbe, de Nederlander ook den zijnen heeft, en dat die in waarde voor geen der Nabuuren behoeft onder te doen. Een Dichtstuk in den Nederlandschen smaak is gewis niet minder, ondersteld dat het Dichtstuk als Dichtstuk even volmaakt zij, dan een ander, dat in den Engelschen, Franschen, of Duitschen smaak vervaardigd is; en indien de geloofsartikel van BÜRGER (zie de Voorrede voor zijne Gedich. Frankf. 1782) doorgaat: *Alle darstellende Bildnerei kan und sol volksmässig seyn. Denn das ist das Siegel ihrer Volkomenheit*; zal een vers in den Nederlandschen gemaklijken, natuurlijken, smaak algemeen meer gelezen worden, algemeen aan het bût van de Poëzij, het vermaak, meer voldoen, dan een diepzinnig Engelsch of metaphysisch Duitsch vers.. On-

ze versen zijn tot eenen zekeren tijd zeer gebrekkig geweest. Onze uitdrukking begint nu eerst die kieschheid en welluidendheid te krijgen, daar ze vatbaar voor is, maar Natuur heeft de Nederlander in zijne

zo zeer laaggeschatte Dichtstukken meer dan eenig Volk. Ik zou 'er hier duizend voorbeelden van kunnen bijbrengen. En met onze Schilders is het niet anders geweest. Als de Natuur overal verlooren is, kunnen wij ze op het doek van onze RUISDAALEN, van onze VAN DE VELDEN, van onze POTTERS weder vinden. Vreemdelingen zelve, als ze met hunne ideaalen van hoogstmogelijke schoonheid lang genoeg, tot vermoeiens toe, weggevloogen zijn, komen met vermaak op een stukje uit de Nederlandsche school neder, droomen zich daar met genoegen bij een bevallig Landschapje of op den oever van een stil, door de maan bescheenen, Zeetje in, en gaan gewis niet van daar zonder de waarheid der natuur hulde te doen, zonder verrukt uit te roepen: Ziet daar Natuur!

En nu punctum. Wat ik u voor eerst te zeggen had, staat 'er. Het zal u aanleiding tot denken geven, en dit was het hoofddoel van deezen brief.

TWEEDE BRIEF.

ANTWOORD OP DEN VOORIGEN.

Gij kunt mij in de daad, mijn waarde Vriend! geen grooter genoegen verschaffen, dan wanneer gij mij het gemis uwer verkeering, waar aan ik reeds zo veel verschuldigd ben, maar die ik, wegens den afstand die ons scheidt, slechts een' zo korten tijd van het jaar genieten kan, zo veel mogelijk vergoedt, door eene gezette briefwisseling over die onderwerpen, welken, wanneer wij bij een zijn, den voornaamen inhoud onzer gesprekken pleegen uit te maaken. Ook bevalt mij in het bijzonder dat onderwerp, het welk gij in uwen laatsten hebt beginnen te behandelen, bij uitneemendheid wel, voor zo verre ik *uwe* aanmerkingen daar over met

gretigheid en nut gelezen heb. Ik kan evenwel niet zeggen, dat dit onderwerp mij even zeer toelacht, wanneer ik aan het verzoek denk, dat gij 'er bijvoegt, ‘dat ik u *mijn* oordeel over uwe gedachten zal mededeelen, en dat geen, wat 'er mij gegrond in voorkomt, door mijne waarnemingen zal bevestigen.’ In dit opzicht kondt gij misschien uit het gantsche vak der *belles-lettres* geene stoffe gekozen hebben, die minder voor mij geschikt ware; en ik heb eene gegronde vrees, dat gij zelf wel dra zien zult, dat ik geenzins de man ben, die voor deze taak berekend is. Om u ondertusschen volkomen te overtuigen, hoe zeer ik geneigd ben om aan uw verzoek te voldoen, indien ik maar konde, zal ik u eenige weinige bedenkingen mededeelen, die, na eene dikwijls herhaalde lectuur van uwen brief, bij mij zijn opgerezen.

De Smaak is, volgens de bepaling, die gij 'er zelf, in uwe uitgegevene *Brieven* II. Deel. bl. 67., van gegeven hebt, dat gevoelvermogen, dat ons het Schoone overal, daar het is, doet

gewaar worden, en terstond van het Lelijke onderscheiden. *Nationaale Smaak* dierhalven is, naar mijne gedachten, eigenlijk, die bijzondere trap van levendigheid, juistheid, en fijnheid, welken dit gevoelvermogen bij onderscheidene Natiën bezit. Wanneer men ondertusschen de uitdrukking in dezen zin neemt, dan schijnt mij niets moeilijker toe, dan over den smaak eener natie een juist oordeel te vellen. Het vermogen, om van de schoonheden der natuur en der kunst op eene aangenaame wijze geroerd te worden, is, gelijk BLAIR, op het voetspoor van CICERO *De Orat.* III. 50., zeer gegrond aangewezen heeft *Lessen over de Redekunst en fraaie Weetenschappen*, I. Deel, bl. 25, en verv., eenigermaate aan alle menschen gemeen, en niet minder eene wezenlijke eigenschap van den mensch, dan het hem wezenlijk eigen is de vermogens van verstand en spraak te bezitten. 'Er heeft echter, gelijk hij 'er met het hoogste regt heeft bijgevoegd, met opzicht op de krachten en geneugten van den smaak een veel grooter onderscheid onder de menschen

plaats dan met opzicht op het Verstand, de Reden, en het vermogen van oordeelen: en, of schoon deze ongelijkheid van den smaak onder de menschen, buiten twijfel, gedeeltelijk gegrond is op de verscheidenheid van dezelver oorsprongelijken aanleg; op fijner werktuigen der zinnen, en fijner vermogens van den geest, waardoor zommige menschen zich van anderen onderscheiden: zo hangt dezelve evenwel nog veel meer af van opvoeding en oefening.

Wanneer ik deze aanmerkingen, die door den uitmuntenden Engelschen Schrijver zo bondig beredeneerd zijn, dat ik 'er niets behoeve bij te voegen, op ons tegenwoordig onderwerp toepasse, dan, dunkt mij, dat uit dezelven de moeilijkheid eener juiste oordeelvelling over den toestand van den smaak onder elke natie middagklaar blijkt. Indien toch de meerdere volmaking van den smaak voornaamelijk van opvoeding en oefening afhangt, dan moet niet alleen, ten opzichte van dit vermogen der ziele, bij iedere natie, een zichtbaar onderscheid plaats hebben, tusschen het onbeschaavde gedeelte des volks, en tusschen hen, die zich op de beoefening der kunsten bevlijtigen; maar ook bij deze laat-

sten moet de volmaaktheid van den smaak een bijna onberekenbaar aantal van onderscheidene trappen bereiken, naar maate niet alleen van ieders min of meer verhevenen aanleg, maar vooral van de meerdere of mindere vlijt, waar mede hij zijne oirsprongelijke vermogens in het gemeen, en dit in het bijzonder, ontwikkeld en beschaavd heeft. In deze groote verscheidenheid dierhalven, welke men ten dezen opzichte bij bijzondere *individus* bespeurt, is het ten uittersten moeilijk, om niet te zeggen onmogelijk, eene juiste berekening te maken van de meerdere voortreflijkheid van de ééne natie boven de andere. Men zou ten dien einde een' juisten maatstaf moeten hebben van de onderscheidene, en door de bijna onmerkbaare afstanden telkens in elkanderen vloeiënde, trappen van volmaking, welken de smaak bij ieder *individu* bereikt heeft; men zou moeten weeten, hoe veele Leden van iedere natie den eersten, tweeden, derden trap enz. bereikt hadden; en men zou dan, om in zijne berekening de juiste evenredigheid in acht te nemen, niet alleen naauwkeurig de volksmenigte moeten weeten van twee natiën, die men met elkanderen poogde te vergelijken, maar

ook in het bijzonder het getal van die geenen, welken zich bij dezelven meer opzettelijk op de beoefening der kunsten toeleggen.

Indien zodanige eene berekening immer mogelijk ware, hoe veel gevaar zou men dan nog lopen, van, in het opmaken van dezelve, door eigenlievde en vooroordeel verblind, de grootste onregtvaardigheden te begaan! Gij hebt met het hoogste regt aangemerkt, dat de ééne natie tot dus verre altijd valsch over de andere oordeelt, en gij hebt ter stavinge dezer aanmerking, zo veel voorbeelden bijgebragt, dat ik hier eigentlijk niet bij behoevde stil te staan. Gij zult mij echter wel toestaan willen, dat ik 'er nog één voorbeeld bijvoege, dat misschien zo sterk is, als 'er immer één van dezen aart kan worden aangevoerd. Gij kent den geleerden arbeid van onzen Vriend JERONIMO DE BOSCH over de *Ilias* van *Homerus*. Van dit werk, dat de zeldzaame eer genoten heeft van in het Hoogduitsch vertaald te worden, las ik voor eenigen tijd in een Hoogduitsch Journaal eene aankondiging, welke in substantie het volgende behelsde: ‘Nieuws hebben wij 'er niets in gevonden,

maar wij verheugen ons echter, dat wij 'er uit zien mogen, dat ook elders denkbeelden beginnen in omloop gebragt te worden, die wij dachten, dat buiten de grenzen van Duitschland nog niet bekend waren.' Ik meen, dat ik nog al eene goede maate van bedaardheid bezit; maar is het, met den hoogsten trap van bedaardheid zelve, echter wel mogelijk, bij het lezen van zulke *gasconnades*, zijne verontwaardiging in te toomen? Wat zouden de Duitschers in het vak der oude Letterkunde geweest zijn, indien *wij* hen niet onderwezen hadden, en indien zij door dat onderwijs niet geleerd hadden, hunnen barbaarschen smaak allengskens te verbannen! en wat zijn zij in dit vak nog bij ons te rekenen, indien wij den kleinen omtrek van ons Land bij de groote uitgestrektheid der Duitsche Staten vergelijken! - Neen! de Engelschen zijn onze vrienden niet, maar in dit opzicht zijn wij toch edelmoediger door hun behandeld. Vergun mij dat ik hier een gedeelte afschrijf van den lezenswaardigen brief, dien JEREMIAS MARKLAND aan TIBERIUS HEMSTERHUIS en PETRUS WESSELING schreef, toen hij aan hun,

in het jaar 1763, zijne uitgave van de *Supplices Mulieres* van EURIPIDES opdroeg: ‘Vos revera eruditi, non ad famam hominum, neque ad speciem compositi. Apud vos nihil illiberale, nihil ferox & truculentum; mitia omnia, modesta, ingenua; Concordiae, Musis & Humanitati convenientia: quo fit, ut verstrâ disciplinâ exemplisque excitata Patria Juventus, ad aemulationem morum atque eruditionis verstrae feliciter succreverit; & *Belgium foederatum*, quod alioquin viris doctissimis, adhuc viventibus, insigniter ornatum prius erat, in hoc genere nunc adeo floreat, ut (ne memorem quatuor viros praeclaros, quos morte non ita pridem amisistis, BURMANNUM, DRAKENBORCHIUM, DORVILLIUM, PIERSONUM) EX NULLA GENTE, *ut mihi videtur, tam Illustris Catalogus Virorum omnis Antiquitatis peritorum hoc tempore possit contexi, quam ex vestrâ parvâ regione. Utinam exemplum ad vicinos verstros, mari disjunctos, pertineret!*’

Doch ik heb mij misschien met deze algemeene bedenkingen reeds te lang bezig gehouden: ik moet overgaan tot dat gedeelte

van uwen brief, waar in gij het onderwerp, waar over gij u met mij onderhouden wildet, nader bepaalt. ‘De smaak, daar ik op doel, (schrijvt gij) betreft meer de onderwerpen zelve, die de Dichter verkiest, schoon ik 'er de wijze, waar op ze behandeld worden niet van uitsluiten wil; doch ook deeze staat gewoonlijk in de naauwste betrekking met de keus der voowerpen zelve. Als ik dus onderzoeken wil welke eigentlijk de Nederlandsche smaak zij, is mijn hoofdoogmerk, om te weten, waartoe zich de Nederlandsche smaak het liefst en gemaklijkst bepaalt; welke voorwerpen onze natie het meest treffen en behaagen; welke onderwerpen de Dichter onder ons dus verkiezen moet, wil hij zijne Landgenooten het grootste vergenoegen veroorzaaken, wil hij het algemeenste gelezen worden.’

Eer ik iets zegge van het andwoord, dat gij zelf op deeze vraag hebt beginnen te geven, moet ik u vooraf wederom een paar zwarigheden mededeelen, die, naar mijne gedachten, de beandwoording van dit voorstel ten uitersten moeilijk maken. *Voor eerst*, denk, bidde ik u, eens na, lieve Vriend!

uit hoe veele verschillende volkjes onze natie is zamengesteld, hoe onderscheiden dezelven zijn in aart en zeden, hoe onderscheiden in smaak. Is het dierhalven wel mogelijk, hier algemeene regels te geven? Zullen de voorwerpen, die de inwooners van het ééne gedeelte onzes Lands treffen ook aan die van het andere behagen? Vergelijk maar eens de kleding van een' Schoklander visscher, met die van een' Haagschen Jonker; de net afgemetene vierkante, ronde, of veelhoekige bedden, de met kalk bestrekene boomen, de netgeschorene pijramiden van taxis, de tot beelden van verschillende dieren vervormde palmboomen, in de tuinen der Westfriesen, met den meer natuurlijken en ongekunstelden aanleg der zogenaamde Engelsche hoven en bosschen op onze beste Landgoederen; de houten, met allerleië kleuren en figuren beschilderde, huizen van den Zaankanter, met de paleizen van onze Amsteldamsche kooplieden. Mij dunkt, daar de smaaken van onze Landgenooten, in alle de genoemde bijzonderheden, zo aanmerkelijk uit elkanderen lopen, is het ook wel te verwachten, dat de voorwerpen, welken een Dichter onder ons verkiest, indien hij

aan allerleië inwooners van ons land genoegen geven wil, zeer aanmerkelijk van elkanderen verchillen moeten. - Maar, *ten anderen*, indien ook de oirspronglijke inwooners van Nederland minder in aart, en, zeden, en smaak onderscheiden waren, zou men dan echter niet, in den tegenwoordigen tijd, nog met regt mogen vragen: ‘Hebben de inwooners van Nederland nog wel een nationaal character, nog wel een' nationalen smaak?’Duizenden van vreemdelingen hebben zich van tijd tot tijd onder onze natie nedergezet; hebben kinderen en kindskinderen, in het midden onzer, verwekt; en zijn, bij ons, zo als men zegt, volkomen *genaturaliseerd* geworden. Dagelijks komen nog anderen, uit *het vette land van Pruissen*, zo als de Engel bij vader *Vondel* het gelievt te noemen, en van elders tot ons afzakken, om ons ons brood te helpen opeeten, en in onze huizen te woonen, of 'er nieuwe bij te bouwen voor zich en voor hunne geslachten. Elk van deze vreemdelingen brengt zijn' smaak, den smaak zijner natie, mede; mengt zich met denzelven onder de Nederlanders, en deelt dien aan hen mede. Hoe is het nu mogelijk, uit ze vee-

e vreemde bijmengzels den waaren, oirsprongelijken Nederlandschen Smaak te onderkennen? Ik las onlangs een uittrekzel uit de Verhandeling over MORITZ Deze Verhandeling is gedrukt in het tijdschrivt, dat door MORITZ en HIRT, te Berlin, uitgegeven wordt, onder den titul van *Italien und Deutschland, in rücksicht auf Sitten, Gebräuche, Litteratur, und Kunst:* 2*de* Stuk., over de Prijsvraag: 'Hoe kan de nationale smaak, door de navolging van vreemde werken, uit de oude zo wel als nieuwe Literatuur, ontwikkeld en volmaakt worden?' De kundige Schrijver zegt daar: 'Door *nationaalen smaak* verstaat men gewoonlijk, de bijzondere wijze, van het Schoone te gevoelen, waar door zich de ééne natie van de andere onderscheidt; dus bestaat het wezen van den nationalen smaak eigenlijk daarin, *dat hij onvermengd blijve, en zich blootelijk uit en in zich zelven ontwikkeld, en op zijne wijze volmaakt hebbe.*' Ik geloof, dat deze aanmerking zeer gegrond is, en ik twijfel dus, of wij thands, daar wij ons, tijden ach-

ter een, zo sterk naar de vreemden, die in ons midden woonen, vervormd hebben, en nog dagelijks vervormen, wel eenen nationalen smaak gezegd kunnen worden te bezitten. -

Ik wil echter deze aanmerkingen zo verre niet trekken, als of 'er in het geheel geene onderwerpen wezen zouden, welken aan *alle* de *oirspronglijke* inwooners van Nederland (hoe onderscheiden dezen ook anderszins in aart en zeden wezen mogen) boven andere behagen. Ik geloof, dat 'er zodanige onderwerpen kunnen opgegeven worden, en dat tot dezelven vooral behoren de ‘eenvouwige schilderijtjes van de Natuur, die ons omringt,’ waar van gij in uwen brief uitvoerig spreekt. Het geen gij hier omtrent geschreven hebt, moet ik u volmondig toestemmen; en ik heb vooral met de grootste goedkeuring gelezen, uw meesterlijk betoog, dat deze smaak niet maar zo toevallig de smaak onzer natie geworden is, maar dat hij uit de geschiedenis der wording van ons land, en uit de grondcharacter en de zeden der Belgen natuurlijk voortvloeit. Ja! ons land is de Schep-

ping onzer handen; het is hier in volle kracht HORAT. *Ep. ad Pisones, vs.* 65..

Sterilis palus prius, aptaque remis.
Vicinas urbes alit, & grave sentit arattum.

Ik erinnerde mij, bij het lezen van dit gedeelte van uwen brief, aan het *Epigramma* van PITCAIRN BLAIR schrijvt dit *Epigramma* aan PITCAIRN toe, op de a. p. I. Deel, bl. 30. Maar MIRABEAU noemt HUET als den Dichter van hetzelve, in de aanmerkingen, op zijn Boekjen, *aux Bataves, sur le Stathouderat*, p. I. Ik weet niet, wie van hun beiden gelijk heeft; maar ik vind het ondertusschen niet onder de *Poëmata Selecta* van PITCAIRN, die gedrukt zijn, achter zijne *Opera Medica*, te Leijden, in het jaar 1737, in quarto., dat zekerlijk zeer geoutreerd is, maar dat mij echter, zo dikwijls ik het leze, vermaak doet, om dat in hetzelve, *door een' Engelschman*, aan de grootheid onzer natie zo veel regt gedaan wordt:

Tellurem fecere Dei, sua litora Belgae:
Immensaeque patet molis uterque labor.
Di vacuo sparsas glomerarunt aethere terras,
Nil ubi quod coeptis posset obesse suis.
At Belgis maria, & terrae, & natura Deorum
Obstitit; obstantes hi domuere Deos.

Er zijn ondertusschen, naar mijne gedachten, nog andere onderwerpen op te geven, waar toe zich de smaak onzer oirsprongelijke Landgenooten het liefst bepaalt, en waar van uw brief zwijgt; en ik verbeelde mijn, uit uwe eigene aanmerkingen, te kunnen bewijzen, dat de smaak voor dezelven aan onze natie even natuurlijk is, als die voor de eenvouwige schilderijtjes der Natuur, die haar omringt. Ik bedoel alle groote of kleinere dichtstukken, waar in de heldendaden onzer landgenooten, ter zee, of te lande uitgevoerd, bezongen zijn. De Belgen hebben niet alleen hunnen eigenen grond geschapen, zij hebben ook denzelven, tegen herhaalde aanvallen van magtige en nijdige naburen, door wonderen van moed, en met eene ijzeren standvastigheid, jaren achter één verdedigd. Het ontbrak onze oude Dichters nimmer aan stof, om de daden der helden in hunne gezangen te vermelden; en misschien waren zij een goed gedeelte van het vuur, dat hen bezielde,

juist aan deze helden - grootheid der natie, waar onder zij leevden, verschuldigd. Maar is het nu niet zeer natuurlijk, dat een ieder, wien nog een druppel vaderlandsch bloed door de aderen stroomt, 'er zijne zaligheid in stelt, die groote daden telkens te herdenken, en dat alles, wat deze herdenking bij hem bevordert, belangrijk voor hem wordt? Toen ik te Leijden studeerde, heb ik mij dikwijls aan de verachtlijke laauwheid en indolentie van het gros der bewooners dier wel eer zo groote stad geërgerd; en toch verbeelde ik mij, dat nimmer de derde dag van October verscheen, of een nieuw vuur blonk op alle aangezichten, en de laauwheid scheen, ten minsten voor vierentwintig uuren, geweeken. En hoe dikwijls zag ik, met verrukking, een ouden, echten Amsteldammer, met zijn kind aan de hand, in onze Oude en Nieuwe Kerken, met traanende oogen, de grootsche gedenktekenen van onze doorluchtige Zeehelden beschouwen, en aan het kleene jongsken de treffende bijschrivten, die dezelven versieren, met den grootsten wellust voorlezen! - Zouden dierhalven ook niet de Dichtstukken, waar in de ontelbaare heldendaaden

van onzeVoorvaderen, en de weinige heldendaaden van onze Tijdgenooten bezongen worden, tot de meest gelievde lecture van onze natie behooren? Mij dunkt, reeds uit den aart der zaake, moet op deeze vraag een toestemmend andwoord gegeven worden; en de ondervinding zal hetzelve volkomen bevestigen. Ik zal van onze oude heldenzangen niet spreken: maar denk maar eens, met welke eene graagte de *Vaderlandsche gezangen* van BELLAMY verzwolgen, en van buiten geleerd zijn. Ik weet niet te beoordeelen, welk vers, onder alle uwe stukken, het beste zij; maar dit weet ik, dat de natie geen van dezelven met meer genegenheid ontvangen heeft, dan dat op onzen onvergelijkelijken DE RUITER. Toen LE FRANCQ VAN BERKHEY zijn' *Zeetriumph der Hollandsche natie op Doggersbank* aankondigde, welk een verbazend aantal intekenaars ondersteunde toen zijn plan, en hoe vuurig was het verlangen na de volvoering van hetzelve! De natie werdt in dit geval zekerlijk bedrogen, en kreeg een elendig prulschrivt in handen in plaats van een Dichtstuk, dat aan het verheven onderwerp beandwoordde. Maar gij begrijpt, dat

dit hier niets ter zaake doet; en misschien is zelfs de verontwaardiging, waar mede het Publiek dit stuk ontving, en de drift, waar mede verscheidene Intekenaars hunne exemplaren wegwierpen, een bewijs voor de waarheid mijner aanmerking. Want men is nooit meer met spijt vervuld, dan wanneer men een onderwerp, waar aan men met zijne gantsche ziel gehecht is, zo elendig mishandelen ziet. - Wanneer gij uwen aandacht op het Toneel vestigt, en bedenkt, welke stukken aldaar onze Landgenooten het meest interesseren, dan zult gij een nieuw bewijs voor de waarheid mijner stelling vinden. Wat heeft den *Gysbrecht van Amstel* van VONDEL, met alle zijne groote gebreken, wat heeft het oude elendige spel, *het onzet van Leyden*, op ons toneel zo lang staande gehouden; wat is de oirzaak, dat het eerstgenoemde stuk nog jaarlijks zo dikwijls achter één, onder een zo verbazenden toevloed van aanschouwers, vertoond kan worden? Voorzeker alleen de inhoud van deze stukken, en het belang, dat ieder waar Bataaf daar in stellen moet. Men vertoont thands hier te Amsteldam (om welke

redenen, wil ik lievst niet onderzoeken) weinige vaderlandsche stukken; maar, zo 'er nog eens enkeld één vertoond wordt, dan moest gij het handgeklap eens hooren bij iederen trek, waar in de oude heldenmoed en vrijheidslievde vermeld wordt. En, schoon dan zekerlijk een nadenkend aanschouwer, bij dit handgeklap, wel eens hetzelvde denkt, dat CICERO zeide van de toejuichingen, waar mede het Romeinsche Volk van zijnen tijd den *Tereus* van ACCIUS vereerde: ‘mihi autem, quo laetiora sunt, eo plus stomachi & molestiae est, populum manus suas non in defendenda Rep., sed in plaudendo consumere *Ad Atticum Epp.*, XVI, 2.:’ zo bewijst toch hetzelve overvloedig, waar toe zich de Smaak der Nederlanderen het lievste bepaalt.

Meer weet ik voor het tegenwoordige op uwen brief niet te andwoorden. Ik denk, dat ik zeer weinig aan uw oogmerk voldaan zal hebben; doch gij zult gaarne geloven willen, dat dit alleen een gebrek aan vermogen is, maar niet aan goeden wil;

want gij weet, dat ik altijd, met geheel mijn hart, ben

Uw dienstvaardige vriend

Amsteldam
April 1792. K.

DERDE BRIEF.

VERVOLG VAN HET EIGEN ONDERWERP. EENIGE ZWARIGHEDEN OPGELOST.

Juist zo als ik het wenschte, hebt gij mij beantwoord, beste Vriend! Toen ik de pen opvatte, om ons te spoedig afgebroken gesprek door brieven te vervolgen, was mijn oogmerk om nader onderricht te ontvangen in een stuk, waaromtrent ik menigmaal gedacht had. Ik schreef zo als mij de zaaken voorkwamen, en ik vleide mij van door u tegengesproken te zullen worden, waar gij anders gevoelde; het zij dan dat ik in de daad gedwaald, het zij dat ik mij minder duidelijk uitgedrukt had. Dit toch was het beste middel om de waarheid meer op zijde te komen voor mij zelven, en teffens om meer licht te

verspreiden over een onderwerp, dat natuurlijk zo veel invloed moet hebben op de wijze, waarop wij Nederlanders onzen Smaak verbeteren kunnen. Want, dat ik dit in het voorbijgaan aan moge merken, is onze grondsmaak zelf gebrekkig, dat is, houden wij voor schoon, wat in de daad niet schoon is, dan, voelt gij, moeten wij van vooren af aan beginnen, en elk Buitenlander, of, zo gij wilt, verlicht Kunstrichter onder ons, zal reden hebben om den neus over onze voortbrengselen op te haalen, en zich zelven geluk kunnen wenschen, van in den Nederlandschen Smaak niet te deelen. Hapert het daarentegen niet aan onzen grondsmaak, kent en voelt de Nederlander in de daad het Schoone, maar is hij nog menigwerf gebrekkig in de wijze, waarop hij het voorstelt, dan kunnen wij onzen Nationaalen Smaak veilig prijzen, ook waar wij onze Kunstenaars berispen, dat zij 'er zo weinig en zo slecht over 't algemeen aan voldoen. In het eerste geval zal de Kunstrichter zijne Landgenooten tot Buitenlanderen verwijzen, en het gevolg zal zijn, dat wij eerlang geen grondsmaak meer bezitten. Wij zullen den Engelschen, Franschen, of Hoogduitschen

Smaak den onzen maaken, naar maate wij met de voortbrengselen van een dier Volkeren ingenomen zijn. Maar de eigen Smaak, daar een Natie, wanneer zij denzelven bezit, zich met zo veel recht op verheffen kan, die zo geheel van haar Land, van haare zeeden, van haare gewoonten, van haaren regeeringsvorm enz. getuigt, die den Nazaat zo volkomen met het Voorgeslacht bekend maakt, zal verlooren zijn. Mogelijk is hier bij de Duitschers met betrekking tot de Engelschen veel van gebeurd; althans het is mij wel eens zo voorgekomen, en GÖTHE, LESSING, SCHILLER, en anderen, met SHAKESPEAR vergeleken, hebben die gedachte meermaalen in mij verlevendigd. In het tweede geval zal de Kunstrichter de voortreffelijkheid van de Smaak zijner Landgenooten hulde doen, maar juist uit die voortreffelijkheid zijne drangredenen ontleenen, om den Nederlandschen Kunstenaar aantevuuren, dat hij toch alle zijne pogingen aanspanne, ten einde even zeer voor zijne Natie, in haar vak, uit te munten, als de Buitenlanders elk in dat van hunne Natie. Hij zal dan niet zeggen, maak een' Lierzang in den Smaak van KLOPSTOCK, maar in

tegendeel, maak 'er een in den Smaak van POOT of van een ander echt Nederlandsch Dichter; alleen zie toe, dat gij in dien Smaak even voortrefffelijk zijt, als KLOPSTOCK in den zijnen is. Het gevolg zal zijn, dat wij onzen eigen grondsmaak behouden zullen, daar wij toch ook alleen in oorspronglijk kunnen zijn, dewijl hij met de Natuur, die ons omringt, en met onze voorouderlijke zeeden en gewoonten in verband staat, en dat wij, zonder in onze Poëzij Engelschen, Duitschers, of Franschen te worden, van alle de goede Vernuften dier Volkeren dat geene zullen leeren, wat zij voortreffelijks boven ons vooruithebben, en teffens welke wegen zij ingeslagen zijn, om op zulk eenen heerlijke wijze aan den Smaak hunner Natie te kunnen voldoen. Gij ziet uit dit kleene staaltje, mijn Vriend! van hoe veel belang het zij voor elk, wien de verbetering onzer Dichtkunst ter harte gaat, hieromtrent opgeklaarde denkbeelden te hebben. Doch ik moet van deezen uitstap als nog te rugge treden.

Het schijnt mij toe, dat gij mij in 't begin van uwen brief niet wel begreepen hebt. Ik wil mij dus nader bepaalen. Op het geen ik door Nationaalen Smaak verstaa, komt al-

les aan. Zo gij mij hier misverstond, zouden mijne verder aanmerkingen allen natuurlijk in het zelfde lot moeten deelen. Eer ik dit echter doe, verzoek ik u nogmaals, niet te willen vergeten, dat ik schrijf om te leeren. Door den nederigen toon, die in uwen brief heerscht, doet gij mij in mijne eigen oogen dikwerf de rol van Leermeester speelen, en deeze enkele gedachte ware in staat, vooral wanneer ik aan U schrijf, mij de pen uit de hand te dwingen, en mij over mij zelven hartelijk te doen bloozen. Doch weêr ter zaak.

Al wat gij zegt van de moeilijkheid, om eene juiste berekening te maaken van de meerdere voortreffelijkheid van de eene Natie boven de andere, in het stuk van Smaak, stem ik volmondig toe. Ondertusschen is mijn oogmerk, gelijk ik reeds zeide, niet zo zeer om over het gevoelvermogen, dat ons het Schoone overal, waar het is, doet gewaar worden, en terstond van het Lelijke onderscheiden, over 't algemeen te handelen, en dan aan te toonen, dat wij Nederlanders dit meer, even zeer, of minder, bezitten dan andere Volkeren; als wel en voornaamlijk om dat gevoelvermogen nader te bepaalen, dat ons Nederlanders bijzonder eigen is, en dat

ons rasser en sterker voor zekere soorten van schoonheden inneemt, die ons boven alle anderen behaagen, schoon deeze laatsten ook op haar beurt weêr door andere Volkeren verkooren worden. Dit maakt eigentlijk bij een Volk den nationaalen Smaak uit. Ik zal mij hier nader over poogen uit te drukken. Als ik, bij voorbeeld, van een bosch spreek, en zeg, dat het in den Engelschen Smaak is, dan begrijpt elk, dat het in dien Smaak zijn moet, welken de Engelschen in den aanleg hunner bosschen beminnen. De vraag is nu niet, welke Smaak hier de beste zij, de Engelsche of de Fransche. Inmiddels zal ieder, die ooit Fransche en Engelsche tuinen gezien heeft, terstond begrijpen, dat ik, hier den Engelschen Smaak noemende, aan een' eenvoudigen, overal de natuur nabootsenden en de kunst verbergende, Smaak denkt, juist zo als hij in de Engelsche bosschen en tuinen plaats heeft, terwijl ik bij den Franschen Smaak eene meer bevallige, maar samengestelde en kunst- en prachtverraadende daarstelling voor oogen heb. Ik noem hier in mijn voorbeeld slechts een bosch of tuin, maar het eigen onderscheid van smaak vertoont zich niet minder in alle

de overige kunsten, die de navolging ten doel hebben. Men vergelijke, om iets te noemen, dat aan onze Landgenooten zeer bekend is, slechts eene plaat van VAN EISEN met eene van WEST, en men zal van de waarheid mijner aanmerking overtuigd moeten zijn. Hoe bevallig, maar samengesteld en prachtig is de eerste; hoe eenvouwig, maar verheven en sterktreffend de laatste! Beide laat ik, zo als ik zeide, nu in haare waarde, te vreden, indien ik u door dit voorbeeld mijne gedachte duidelijk gemaakt hebbe. Even zo, juist in den zelfden zin, sprak ik nu van den Nederlandschen Smaak, en ik verstaa 'er in de Poëzij en Schilderkunst door het gevoel voor die voorwerpen, welke onze Natie in een Dicht- of Schilderstuk het liefst nagebootst vindt, zo wel als de wijze, waarop zij bemint, dat deeze nabootsing bereikt worde. Ik heb reeds gezegd dat de Smaak onzer Natie zich voornaamlijk uitstrekt tot de navolging dier natuur, die haar omringt, en dat zij niets boven dien vereischt, dan dat deeze navolging haar gemaklijk, zonder dat ze zich buiten gewoon behoeft in te spannen, voor oogen gebragt worde, en te gelijk zo treffend waar

zij, dat ze de Natuur zelve waant te zien. Thans wil ik 'er nog bijvoegen, dat, naar mijne gedachtne, de Smaak van elk Volk in betrekking moet staan tot de Natuur, die het omringt, indien het zelve waarlijk een' eigen nationaalen Smaak bezitten zal Ik geloof niet dat deeze aanmerking immer eene uitzondering lijde. Indien men hier den algemeenen Smaak der Italiaanen voor de *Antieken* wilde tegen inbrengen, zou men uit het oog verliezen, dat deeze *Antieken* juist tot die Natuur behooren, die den Italiaan omringt. Het Volk ziet te Rome en te Napels van zijne eerste jeugd af aan daagelijks de schoonste overblijfselen der Ouden. De Kunstenaar, die zijn' Smaak daar naar dezelve vormt, behoeft dus niet te vreezen, dat hij zich immer in schilderingen, beelden, of gewaarwordingen verliezen zal, die boven het bereik des Volks zijn. De trap mooge verschillen, het gevoel zelfs verschilt gewis niet.. Ik heb op eene andere plaats Brieven I. Deel 4. Br. aangetoond, dat de voorwerpen, die ons de Natuur in den eersten morgenstond van ons leven aanbiedt, onmerkbaar onzen smaak vormen. Nu zou een enkel *individu* onder ons zeer wel zijne eerste gewaarwordingen van het Schoone aan Zwitserland, en Italiën verpligt kunnen zijn; maar zeker is het, dat

onze Natie over 't algemeen haar eerste gevoel van het Schoone bepaald aan de Natuur, die wij in Nederland voor ons zien, verpligt is. Wat zou nu de uitwerking onder ons van een Dichtstuk bij voorb. zijn, dat de Zwitsersche natuur vertoonde, en teffens vol van beelden en gewaarwordingen was, die wij bij ons niet kennen, en niet kennen kunnen? Het zou en kon over 't algemeen niet behaagen. Een enkel Kunstrichter, die met de verschillende smaaken van andere Natie bekend was, mogt het hemelhoog verheffen, maar voor de Natie was het niet. De Poëzij, die algemeen behaagen zal, moet eene gemaklijkheid hebben, die alle studie en inspanning noodloos maakt. Als men versen bij ons leest, wil men zich verkwikken, en niet op nieuw vermoeien. En zou dit kunnen geschieden met een Dichtstuk, waarin men bij elken tred over een onbekend beeld zou struikelen, en geduurig gewaarwordingen aantreffen, die nimmer in de ziel des lezers geweest waren? waarin men dus bij elken regel zou moeten navorschen, en bij elke gedachte diep doordenken? De *Messias* van KLOPSTOCK is gewis een uitmuntend gewrocht van het menschelijk hart

en vernuft, een overheerlijk Dichtstuk; maar met dat alles hoe weinig Duitschers zijn in staat om het met genot te lezen, en hoe veelen nog onder die weinigen, die het nu met vrucht lezen, hebben het vooraf angstig moeten bestudeeren? Over 't algemeen vinde ik, dat men thans overal duisterer onder ons begint te worden, en ik schrijve het enkel toe aan de navolging van Vreemden, wier natuur onze natuur niet is. Waarom willen wij bij voorbeeld de sombere akeligheid der Engelschen of de al te dartelende natuur der Franschen aan onze Nederlanders opdisschen? Voor beiden zijn ze niet berekend. Zien wij de Vreemdelingen af wat goed en beter bij hen is, dan bij ons, maar gebruiken wij het daar, waar de Nederlander het gebruikt wil hebben. Blijven wij altijd bij onze natuur, maar zijn wij somber en akelig, als de Engelschen, waar wij een akelig schilderij, lagchend en vrolijk als de Franschen, waar wij een bekoorlijk schilderij, uit onze natuur vertoonen. Doen wij hier, zo als wij thans met de Mythologie der Ouden beginnen te doen. Wij volgen hen ook in dit stuk na, door even als zij onze Dichtwerken optesieren met de denkbeelden en

medewerking van hooger Wezens, maar wij brengen hunne Goden en Godinnen niet meer in onze gedichten. Wij gebruiken als Modernen de Ouden, maar wij worden geen Grieken en Romeinen voor eene Natie, die niet meer gelooft, wat de Grieken en Romeinen geloofden, en voor welke alle die aartigheden *non sens* zouden zijn.

Dan ik zie dat ik mij hier van zelven bij uwe twee wezenlijk gewigtige zwarigheden bevinde. Gij denkt, voor eerst, dat het bij uitstek moeilijk zij, eenen zekeren algemeenen Smaak bij eene Natie te bepaalen, die uit zo veele verschillende Volkjens, als de onze, is samengesteld, en dus zo zeer onderscheiden in aart en zeeden moet zijn; en ten anderen, ondersteld ook dat de oorspronglijke Inwooners van Nederland minder in aart, zeeden en smaak onderscheiden waren, dat men thans toch vooral, na dat zo veele vreemdelingen tot ons overgegaan zijn, en hunne smaak, den Smaak hunner Natie medegebragt hebben, alle reden hebbe om te vraagen, of wij nog een nationaal karakter, ik laat staan nationaalen Smaak bezitten.

De eerste zwarigheid wordt, dunkt mij, opgelost door de ondervinding. Wij zien dat

bepaald sommige onderwerpen altijd aan onze Natie behaagd hebben. Over 't algemeen kan ik hier nog bijvoegen, dat de redenen, hier tegen de mooglijkheid van een' bepaalden Nationaalen Smaak in de Poëzij aangebragt, even zeer, en misschien zelfs sterker, zouden moeten klemmen omtrent den Nationaalen Smaak der Nederlanderen in de Schilderkunst. Ik zeg, zelfs mooglijk sterker, want de vermenging tusschen de beoeffenaars der Schilderkunst van verschillende Volkeren en Schoolen was zeker oneindig grooter, dan men die van de Dichters immer stellen kan. Braband, en vooral Italien, was hier voor allen de gewoone verzamelplaats, en van daar keerde men tot zijne Huisgoden weder. Ondertusschen heeft de Heer van EIJNDEN in zijne, door TEIJLERS Genootschap bekroonde, Verhandeling deezen Karakteristieken Nederlandschen Smaak overredend gestaafd. 't Is wel der moeite waardig om hier den korten Schets van dien Smaak met zijne eigen woorden op te geven. Men kan 'er uit zien, dat de Smaak der Nederlanders in de Schilderkunst volstrekt dezelfde met dien in de Poëzij geweest is, navolging naamlijk, maar juiste, maar gemaklijke navolging der hen omringende Natuur.

'Nu zal 't niet moeilijk zijn (zie bladz. 175.) om op de gelegde gronden vast te stellen en duidelijk te bepaalen den waaren Nationaalen Smaak van de Hollandsche School in de Schilder- en Teken-kunst, die, ten aanzien van de keuze der onderwerpen, in welken natevolgen zij zich geoeffend heeft, blijkt te zijn de voorstelling van allerleie voorwerpen uit de Natuur, en in alle deelen der Kunst, zo verre die onder 't bereik der navolging vallen kunnen; en ten aanzien van de wijze, op welke zij de schoone en verheven Natuur hebben zoeken voor te stellen, blijkt, dat zij daar toe eene naauwkeurige tekening en uitdrukking, zo verre dezelve uit de schoonste Natuur, zonder het denkbeeldig Schoon der Antieken kan verkreegen worden, met een allernatuurlijkst koloriet, licht en bruin, gepaard aan de kunstigste uitvoering en de volkomenheid van het werktuiglijke der Kunst, bezit.'

In hoe ver nu het bestudeeren en gebruikmaaken van het denkbeeldig Schoon der *Antieken* op de verbetering van onze Smaak in zou vloeien, zal mooglijk naderhand meer blijken. Uit mijne gelegde gronden, meen ik, dat reeds genoegzaam te zien is, hoe het niet boven de algemeene kundigheden en gewaarwordingen der Natie moest gaan, voor welke men schrijft; anders houdt het op in den nationaalen Smaak te zijn, en helpt, wanneer dit algemeen wordt, eindelijk den geheelen nationaalen Smaak verwoesten. Men kan zich niet genoeg herinneren, dat alle schoone produkten, zullen ze waarachtig origineel schoon zijn, en aan de Natie, daar ze 't huis hooren, behaagen, hoofdzaaklijk uit de Natuur, die daar gevonden wordt, genomen moeten zijn, schoon het teffens niet te ontkennen zij, dat ze dan ook, die natuur 'er eenmaal in den grond in zijnde, door de studie van het Antieke in schoonheid en verhevenheid winnen zullen. Ook geloof

ik, dat, uit hoe veele verschillende Volkeren eene Natie oorspronglijk ook samengesteld zij, deeze Volkeren echter alle volkomen tot eene en dezelfde Natie worden,

zo dra ze met elkanderen een Vaderland gesticht, of aan het juk van dwinglandij hebben helpen ontheffen. Het wordt dan in den volsten zin hun Vaderland. WILLEM DE EERSTE was een Vreemdeling, maar van het oogenblik dat zijn belang één met dat van Nederland wierd, was hij waarachtig Nederlander, en zoo met duizend Spanjaards en Duitschers, die met onze Voorouderen Nederland aan Spanje ontweldigden en het tot dat heerlijk Land schiepen, dat eens zo groot, zo geducht, en zo bloeiend was.

Uit hoe veel verschillende Volkeren eene Natie ook oorspronglijk samengesteld zij; welk eenen invloed de koopmanschap en de hier door veroorzaakte omgang met vreemdelingen ook op dezelve hebben moge, de grondsmaak eener Natie blijft dezelfde, zo lang de Natuur, die haar omringt, dezelfde blijft. De weelde, en de hier door veroorzaakte valsche verfijningen zullen op dezelve invloeien, maar ook juist weer zo als ze op de Natuur invloeien; men zal veel, zeer veel verliezen, maar zelfs in die verfijning zal het karakteristieke onderscheid blijven, en de al te gekunstelde Smaak van het eene Volk zal even

zo sterk van dien van het andere Volk verschillen, als oorspronglijk de Natuur verschilt, die hen omringt. Zo zal, om op nieuw de Engelschen en Franschen, die toch het meeste op de overige Natiën in het stuk van Smaak invloeien, tot een voorbeeld te nemen, de Engelsman, door de eigen weelde van de natuur afwijkende, in het sombere en giganteske outreeren, waar de Franschman, uit de eigen bron, zich in het geestige en vrolijke verliest. De eerste zal altijd op de gedachte vallen, en is deeze naar zijn' zin, dan bekommert hij zich weinig over de woorden; zo dra 'er maar niets overtolligs in zij, is hij te vreden. Kortheid blijft hier zijne eenigste hoofdverdienste. Men moet dus zijne afwijkingen in de gedachte zelve zoeken. De andere omgekeerd geeft dikwerf meer aan de woorden en aan de uitdrukking, dan aan de gedachte zelve. Met het geen de Engelsman in één regel zegt, zal hij eene geheele bladzijde blinken, altijd te vreden, wanneer zijne woorden juist en welluidend, en zijne uitdrukking kiesch en bevallig zij. Van hier dat de Engelsche versen gewoonlijk beter dan de Franschen te vertaalen

zijn. Alles zit bij de laatsten bijna in de uitdrukking, en gaat dus natuurlijk in eene andere taal verlooren. De meeste losse dichtstukjes van den Kardinaal DE BERNIS en van FLORIAN kunnen hier tot een proef verstrekken. De Engelsche versen daar en tegen laaten zich bijna even goed vertaalen, als ze in 't oorspronglijke zelve zijn. De korte saamgetrokken gedachte moge inspanning en geduld kosten, men kan ze toch eindelijk bereiken, en de uitdrukking, die in het Fransch menigmaal volstrekt niet bereikt kan worden, valt hier altijd mede. In de beelden en gelijkenissen, daar beiden zich van bedienen, heeft het eigen onderscheid plaats. Zo dra het beeld dient, om de gedachte te verzinlijken, of de gelijkenis, om ze duidelijker te maaken, is de Engelsman voldaan, maar de Franschman blijft nog altijd eischen, dat het beeld edel, en de gelijkenis bevallig zij Ik heb juist een voorbeeld bij de hand, dat dit op het sterkste kan staaven. De Abt DU RESNEL, aan wien de Franschen eene vrij gelukkige vertaaling, of liever navolging, van een gedeelte van POPE'S werken verpligt zijn, verontschuldigt zich in de voorreden, dat hij somtijds de vergelijkingen van POPE heeft moeten achterlaaten, omdat de Fransche kieschheid dezelve met geen mooglijkheid zou hebben kunnen dulden. Zie hier 's mans eigen woorden: '*Si je n'ai pas craint de retrancher plusieurs de ses images & de ses comparaisons, je déclare que c'est beaucoup moins parce qu'elles m'ont paru répréhensibles, que par l'impossibilité ou je me suis trouvé de les faire gouter au commum de nos Lecteurs. Et pour en donner un exemple, qui mérite peut-être quelque attention, à cause des consequences qu'on en peut tirer, l'Auteur, dans* l'Essai sur la Critique, *emploie cette comparaison*: Ainsi, *dit il*, de notre temps les Apoticaires, à force de voir les ordonnances des Medecins, apprennent l'Art d'en jouer le rôle, & mettent hardiment en pratique des maximes qu'ils prennent mal: ils ordonnent, ils décident, & traitent ensuite leurs Maîtres d'ignorans. *Cette image plaît aux Anglois: Tous les François que j'ai consultés la trouvent choquante. Il est bon de remarquer cependant que le mot Anglois* Apothicary, *est tiré du Grec, comme notre mot François Apothicaire, & qu'a l'exception de la terminaison, il sonne précisément de la même maniere. Cela supposé, il n'y a pas moyen de dire qu'il soit moins noble, ou plus propre dans l'une ou dans l'autre Langue, à reveiller certaines idées dégoutantes, que le vulgaire attache à cette Profession. Reste donc que la différence vienne de la diversité du caractere des deux Nations, dont l'une regarde comme noble, ou du moins comme indifférent tout ce qui entre dans le commerce de la vie, dés qu'il a quelque utilité, & qu'il n'a rien de contraire aux premieres impressions de la nature: au lieu que l'autre s'est accoutumée à considerer comme basse toute expression destinée à signifier des actions ou des emplois, qui ne conviennent point en public à des personnes d'un rang distingué*'..

Mooglijk zal iemand uit dit laatste tot den meerderen voortgang der weelde onder de

Franschen kan onder de Engelschen besluiten. Ten minsten wanneer men hier de goede eenvouwige natuur der Ouden bij voor oogen heeft, waarin de Vorsten hun eigen maal bereidden, en de Princessen met eigen handen haar linnen in den voorbijsnellenden stroom wassten, zou men ligt op deeze gedachte kunnen vervallen. Intusschen blijft het in beide gevallen toch waar, dat de Dichter van eene Natie onmerkbaar de natuur volgt, die hem omringt. HOMERUS zong geen andere Koningen en Vorstinnen, dan de zulken, die hem omringden, en de Modernen doen juist nog het zelfde. Met de gewaarwordingen en aandoeningen is het niet anders. Elke Natie drukt haar eigen gevoel hier uit, en dat gevoel werd eenmaal door haar klimaat, opvoeding, ze-

den en gewoonten bepaald. De eigen Maaneschijn werkt anders op HOMERUS, anders op OSSIAN, anders op een' Fransman, anders op een' Engelsman, anders op een' Nederlander. De algemeene indruk schijnt gelijk te zijn; overal lokt de Maan tot teerhartigheid, overal is ze een vriendin van de Liefde en van Lijdenden; maar de wijze waarop die algemeene indrukt werkt, zo wel als de effecten, die ze voortbrengt, zijn zo verschillende, als de Volkeren zelve zijn, die ze ondervinden, en dit laatste hangt even weinig van hun af, als het van hun afgehangen heeft, welke indrukken zich het eerst van hun hart bemeesterden in hunne kindsche jaaren. Was de Dichtkunst een voortbrengsel van de Reden, dan zou dit onderscheid tusschen den Smaak van Natie en Natie kunnen ophouden, maar nu ze voornaamlijk tot het Gevoel behoort, en gewis geen schoon dichtstuk immer in het licht verscheen, dat niet uit het hart van deszelfs vervaardiger voortvloeide, nu zal dit onderscheid tusschen den Smaak van verschillende Naties zo lang blijven, als de Natuur, die haar omringt, verschillende blijft, en zij haare eerste indrukken van schoonheid en bevallig-

heid van deeze Natuur ontvangen. Zo kunnen wij zelfs een zeker voortbrengsel van de Kunst van een ander Volk ontleenen. 't Is in 't begin geheel nieuw voor ons, maar naauwlijks wordt het op onzen bodem overgebragt of de Nationaale Smaak vloeit 'er op in, en maakt het tot even zo veel karakteristieke stukken van het Volk, daar het voortaan onder bloeit. De Geschiedenis van de Roman kan hier zeer overredend mijn gezegde bevestigen. De uitvinding 'er van behoort, naar 't gevoelen van den grooten HUET *De Orgine Fabular. Romanens.* Men vindt deeze verhandeling in de Fransche taal voor de *Zaïde* van SEGRAIS onder den tijtel: de l'origine du Roman., aan de Oosterlingen. De Joniërs, en onder deezen in de eerste plaats de Milesiërs namen ze van de Persen over. In Griekenland, daar alle de schoone kunsten een grond vonden, geschikt om ze tot den eersten bloei te drijven, beklommen ze een trap van volkomenheid, die ze tot hier toe nimmer bereikt hadden. Van hier gingen ze in Italiën en van daar door geheel Europa over Het doet 'er weinig toe of de meeste Modernen door de Arabieren, bij hunnen inval in Spanje; door de tallooze benden, die eenmaal uit het Noorden geheel Europa overstroomden, of nog op eenige andere wijze aan de Roman gekomen zijn. Men kan hier met den geleerden Bisschop eenstemmig denken of verschillen, naar welgevallen. Genoeg is 't, dat men een karakteristiek onderscheid tusschen de Romans van ieder bijzonder Volk kan waarnemen, om van den invloed eens bijzonderen Nationaalen Smaaks overtuigd te worden.. Ondertus-

schen is het zo waar, dat elke Natie eenen bijzonderen Smaak heeft, die haar karakteriseert, dat men altijd met eenen opslag van 't oog ontdekken zal, aan welk Land een voortbrengsel van deeze soort zijne geboorte verschuldigd zij, en hoe zeer alle volkeren de Roman ook oorspronglijk aan 't Oosten te danken hebben, verschilt een Spaansche, Engelsche, Fransche, Hoogduitsche, Nederlandsche Roman echter zo veel van elkander, als deeze Naties onderling in klimaat, regeeringsvorm, zeeden, gewoonten enz. van elkander verschillen. 't Is met de schoone kunsten niet anders dan met de vruchtboomen gelegen. De grond, daar ze in geplant worden, vloeit door zijne bijzondere eigenschappen op de vrucht

in, en maakt ze tot eene geheel bijzondere vrucht. Dus geeft de eigen Wijnstok, die in Frankrijk de Muskadelle - en Frontienjacwijn oplevert, op de Kaap de Goede-hoop den oneindig geuriger en heerlijker Constantia.

De Schilderkunst heeft met alle de overige fraaie kunsten hier weêr het zelfde noodlot. De Heer VAN EYNDEN merkt in zijne reeds aangehaalde Prijsverhandeling Bladz. 17. te recht op, dat, ofschoon er in elk beoeffenaar dier verheven kunst, zal hij waarlijk het hart raaken en aandoen, eene scheppende Genie vereischt worde, die hem boven den eenvouwigen, schoon volmaakten, nabootser der Natuur den rang geeft, de ondervinding echter niet te min leert, dat elke Natie, die zich op de Schilderkunst heeft toegelegd, en zelfs onder die weer enkele Kunstenaars, dat groote doelwit langs eenen bijzonderen weg hebben zoeken te bereiken. ‘Dus heeft men, zegt hij, hunne bijzondere keuze der onderwerpen uit de natuur, en de wijze op welke zij de schoone en verheven natuur hebben zoeken voor

te stellen, den Smaak genoemd'. In dien zin zegt men de Italiaansche, Fransche, Hollandsche enz. School, juist zo als ik nu den nationaalen of nederlandschen Smaak noem, in onderscheiding van den heerschenden Smaak van andere Naties, schoon ook dit zo uitsluitend niet te verstaan zij, als of 'er ook onder ons geen Dichters waren, die zich hier en daar naar den Smaak van Buitenlanderen vormden Ook dit is weêr bij de Schilders het zelfde. 'Buitenlandsche Kunstrechters, zegt de aangehaalde Schrijver der Prijsverhandeling, zonderen daarom veeltijds RUBENS en VAN DYK van de overige Meesters der Nederlandsche School uit, als hebbende dezelve in Italiën zich naar de werken van voornaame Meesters gevormd, en hunnen landsmaak daar door verbeterd.'. Zo is 'er bij ons een tijd geweest, dat zeer veel jonge Dichters met den Smaak der Franschen, wier werken zij in hunne jeugd zich eigen gemaakt hadden, ingenomen waren. De menigvuldige brieven, daar wij voor eenige jaaren mede overstroomd wierden, en die alle of vertalingen of navolgingen van de Fransche *Heroïdes* waren, kunnen dit nog bevestigen. Thans kan men het zelfde van den Duitschen Smaak zeggen.

Onze beste versen dragen 'er zichtbaare kenmerken van, en wanneer het ter verbetering van onzen Landsmaak verstrekt, is het gewis iets voortreffelijks, dat den jongen Beminnaaren der Dichtkunst niet genoeg aan te prijzen is. Maar geschiedt het om onzen nationaalen Smaak, niet te verbeteren, maar te verdringen, dan moge het in den eersten opslag nog zo blinken, het zal toch eindelijk op louter wansmaak uitloopen. De eerste Dichters, met gevoel werkende, en in de natuur, die den Buitenlander omzweeft, als ingeënt, zullen dit gebrek zo veel schoons weten bij te zetten, dat men om het laatste het eerste vergeten zal; maar de Navolger (en hoe veel rampzalige Navolgers vindt alles, wat opgang onder een Volk maakt, terstond niet!) van dit gevoel ontbloot, dewijl hij niet de natuur, die hem omringt en op hem werkt, maar eene in voorige produkten reeds nagebootste en aan hem zelven onbekende natuur schildert, zal eerst beuzelachtig en koud, en naderhand ten eenenmaal gedrochtelijk worden Ik noem gedrochtelijk, wanneer men boven de Natuur komt. Dit gebrek is het gewoone gevolg van den Kunstenaar, die de Natuur, welke hij niet gevoelt, echter daar wil stellen. Wanneer men, bij voorbeeld, zonder zelf eenigzins aangedaan te zijn, een rouwgedicht op een treurig sterfgeval vervaardigen wil of moet, zal men of in het koude of in dit gedrochtelijke vallen. In het laatste geval zal niemand door de sterke uitdrukkingen des Dichters geroerd zijn, om dat men 'er de taal der droefheid zelve niet in erkent, maar in haare plaats groote en overgedreven spreekwijzen vindt, die nimmer door den Dichter gebruikt zouden geweest zijn, indien hij waarlijk aangedaan ware geweest, en die dus nu ook natuurlijk juist de tegenovergestelde uitwerking doen, als de Dichter, die ze gebruikte, 'er van verwachtte. Het valsche Sentimenteele kan hier ook toe gebragt worden. Indien gij de fraaie Hoogduitsche Roman: *Der Empfindsame Maurus Pankrazius Ziprianus Kurt* kent, zult gij daar duizend proeven van dit gebrek in vinden.. Onder-

tusschen moet ik hier nog iets bij aanmerken. Schoon het bij mij tastbaar waar zij, dat men overal een karakteristiek onderscheid tusschen den smaak van Natie en Natie zal vinden, even groot als tusschen de verschillende Natuur, die haar omringt, zo moet men dit onderscheid echter niet tot in de kleenste bijzonderheden willen vinden, maar bij het algemeene blijven. Zo dra men enkele Dichters tegen enkele Dichters wilde plaatsen, en daar uit besluiten, zou men een even valsch gevolg

trekken, als wanneer men zich op een uitgezocht vlak plekje gronds in Duitschland of Zwitserland bevond, en daaruit wilde besluiten: de natuur is hier juist als in Holland. Er zullen gewis zulke plekjes zijn, maar het karakteristiek onderscheid blijft toch altijd, dat Duitschland en Zwitserland een bergachtig, Holland een vlak land zij. Men moet hier over 't algemeen beslissen. Als ik RAMLER, KLOPSTOCK, NIEMEIJER enz. in hunne Lierzangen naast onze bester Lierdichters plaatse, is het onderscheid, daar ik van spreek, tastbaar; maar als ik bij voorbeeld GELLERT naast VAN ALPHEN plaatse, dan is dit onderscheid bijna verdweenen. Doch men ziet dat ik dan juist met de Dichtkunst handele, zo als ik zo even in mijn voorbeeld met de natuur deed. Ik zoek bijzondere plekjes uit. GELLERT is van de Duitsche Dichters een, die zich het meest bij de eenvouwige Natuur (de heerschende smaak, zo als wij gezien hebben, der Nederlanderen) hield, en VAN ALPHEN is bij ons een dier Dichteren, die hun smaak voornaamlijk naar den Duitschen smaak gevormd hebben. Natuurlijk dus dat zich hier een minder merkelijk onderscheid opdoet.

Op uwe tweede zwarigheid weet ik niets te antwoorden, dan dat ik eigentlijk over den ouden Nederlandschen Smaak sprak. Onze rampzalige zucht om vreemdelingen naar te volgen, heeft hier gewis veel bedorven. Weinige ware Nederlanders zijn 'er meer. Echter, God zij dank! zijn 'er nog, en deezen blijven den Nederlandschen Smaak behouden. Hoe zeer zij dan heden den stroom ook tegen mogen hebben, voelen ze echter al te wel hunne waarde, om zich immer door denzelven te laaten medesleepen. Genoeg, mijn Vriend! dat wij bij die weinigen den Nederlanschen Smaak nog weten te vinden, en dat wij toch thans ook niet buiten hoop zijn, om dezelve nog eens weer algemeen in Nederland te zien doordringen. In de daad onze Voorouderen zijn te groot geweest, dan dat hun het Nakroost nimmer weêr zou poogen te evenaaren. Betoogt zelfs die graagte, waarmede de Dichtstukken, in welke de ontelbaare heldendaaden onzer Voorouderen en de weinige heldendaaden onzer Tijdgenooten bezongen worden, bij ons tot op dit oogenblik ontvangen worden; dat handgeklap, waarvan de Amsterdamsche Schouwburg davert, bij elken schoonen trek

uit een Vaderlandsch Treurspel, waarin de oude heldenmoed, en vrijheidsliefde vermeld wordt; betoogt dit alles niet ten kragtigsten, dat de oude Nederlandsche Smaak tot hier toe voor onze Natie niet ten eenenmaal verlooren zij? Wij bezaten Vaderlandsche stukken, wij zagen ze op ons tooneel vertoonen, toen onze nabuuren, zelfs die geenen onder hen, welke op grooter Tooneeldichters konden roemen, dan wij, ze misten. De Franschen bezaten een' CORNEILLE, en deeze groote Man zocht in de geschiedenissen van beschaafde en onbeschaafde Volkeren zijne Helden op, terwijl hij zijn eigen Vaderland voorbij zag, of liever voorbij moest zien *Le Poèt sublime, qui a créé la scène française, avait tous les talens nécessaires pour l'élever à la hauteur du théâtre grec; mais des obstacles sans nombre l'en ont empêché. D'abord il étoit impossible de traiter dignement des sujets nationaux sous le règne absolu du Cardinal de Richelieu. Les malheurs de la France, occasionés presque toujours par la foiblesse des rois, par le despotisme des ministres et l'esprit fanatique de clergé, auraient nécessairement rempli de véritables pièces nationales. Le Gouvernement n'était point assez raisonnable pour les permettre, et les Français n'etaient pas encore capables de les sentir.* CHARLES IX, *par* DE CHÉNIER; *disc. prélim. pag.* II.
Le Sublime Corneille comparait Jules César à Jules Mazarin, et Voltaire mettait Tancrède sous la protection des maîtresse de Louis XV; ainsi l'esclavage rapetissait la Nation entière, et jusqu'aux hommes que leurs génie plaçait infiniment audessus des autres. Malgré leurs efforts, ils descendaient eux-mêmes au niveau du gouvernement: tant il est vrai qu'il ne saurait exister de grandeur morale ou la liberté n'existe pas! Comment pouvait-on parler de vertu chez une Nation, qui supportait une Bastille et des Lettre-de-cachet? l.c. Epit. dedicat.. Dit

laatste is het grootste bewijs, dat wij vrijer geweest zijn, dan men toen in Frankrijk was, want het Volk juicht altijd en overal waare Vaderlandsche Verdiensten van zelf toe; alleen zorgt de Oppermagt in alle Landen, waar de belangens des Troons, of de Heerschzucht der Voornaamsten, zich met de Volksverlichting niet verdraagen, dat deeze Vaderlandsche verdiensten niet te veel en te sterk aan het Volk voor oogen worden gehouden. Gewis ik begin meer dan ooit te gelooven, dat in alle Landen, waar de Nationaale Smaak begint te kwijnen, het gebrek niet bij het Volk schuile - hoe kon anders een geheele Schouwburg toejuichen? De Natie, zo als wij dit woord in eenen wijsgeerigen zin nemen, verschilt al te veel

van de Natie, dit eigen woord in eenen staatkundigen zin genomen, dan dat wij het hier moeten verwarren. In de eerste betekenis geloove ik dat 'er nog veel oorspronglijke Nederlandsche Smaak zij. Het zeedenbederf grijpt in alle Landen eerst onder de rijken en vermogenden plaats; het volk blijft het langst overal zijn karakter behouden Zo lang de Natuur, die ons omringt, onze Natuur nog blijft, dat is, zo lang wij in staat zijn om den grond, dien wij eenmaal de golven ontweldigden, voor 't geweld dier eigen golven te beveiligen; zo lang wij niet ten eenenmaale als wingewest onder den scepter van een ander Volk bukken moeten; zo lang, zegt ik, onze middelen en inkomsten tot het eerste nog toereikende zijn, en onze kracht nog te groot is om het laatste te zien gebeuren, zal de Nederlandsche Smaak niet geheel verlooren raaken - hoe veel inbreuk ons karkater, onze negotie, en onze krachten dan ook reeds mogen geleden hebben..

Doch genoeg hier van. Uwe aanmerking neem ik voor 't overige greetig aan. Alle groote of kleinere Dichtstukken, waarin de Heldendaaden onzer Landgenooten, ter zee of te lande uitgevoerd, bezongen zijn, behooren even zeer tot de onderwerpen, waartoe zich de Smaak onzer oorspronglijke Landgenooten het liefst bepaalt, als

de tafereelen der eenvouwige Natuur, die haar omringt. De weinige stukken, die in deezen Smaak thans het daglicht zien, de schaarsheid van vaderlandsche Tooneelspelen, welke men thans op onze Schouwburgen duldt, zijn waarschijnlijk de oorzaak, dat ik dit wezenlijk gedeelte van onzen nationaalen Smaak voorbij zag. Intusschen is uwe herinnering allezins gegrond, schoon grootheid, moed, vrijheidsliefde mooglijk ook tot mijne bepaaling reeds behoorden. Ook deezen maakten immers eenmaal de natuur mede uit, die den Belg omringde. De Dichter zag ze overal waar hij zich keerde, en, zo als gij 'er naar waarheid bijvoegt, het ontbrak hem nimmer aan stof om de daaden der Helden in zijne Gezangen te vermelden. Hij was een goed gedeelte van het vuur, dat hem bezielde, juist aan deeze heldengrootheid der Natie, waaronder hij leefde, verschuldigd.

Thans meen ik uw' brief beantwoord te hebben, en zo ik uwe zwarigheden teffens opgeheven heb, zijn wij het tot dus verre eens, dat zich de Smaak onzer Natie in de Dichtkunst hoofdzaaklijk bepaalt tot eenvouwige, gemaklijke, maar treffend waa-

re navolgingen van de Natuur, die haar omringt, en tot den welbezongen lof van Vaderlandsche dapperheid, vrijheidsliefde en deugd. 'Er blijft nu overig, dat wij naspooren, op welk eene wijze deeze voorwerpen eigentlijk tot hier toe door onze Dichters behandeld zijn geworden, welke schoonheden wij meester zijn, en welke feilen wij nog moeten overwinnen; in hoe verre de tijden en de omstandigheden op deeze schoonheden en gebreken ingevloeid hebben, en eindelijk welke uitzichten 'er zich in 't vervolg voor onze Dichters opdoen; doch hier van wil ik in deezen brief niet spreken; mooglijk komt gij mij in uw antwoord voor, en dan zal ik het genoegen hebben van eens op mijne beurt zwarigheden te kunnen maaken.

NASCHRIFT.

Ik had deezen brief reeds geëindigd, toen ik, op nieuw nadenkende over het zo zichtbaar onderscheid, dat 'er zich, ook op het eerst aanschouwen, tusschen den Smaak der verschillende Schoolen, wat de Schilderkunst betreft, op deed, mij verbeeldde, dat het eigen onderscheid niet minder merkbaar ware in de Poëzij van verschillende Volkeren. Is 'er, bij voorbeeld, een minder onderscheid tusschen een Treurspel van SHAKESPEAR en een van RACINE, dan 'er tusschen een Schilderstuk van RAPHAËL en RUBENS of VAN DYK is? Ik beken, men ziet terstond het onderscheid tusschen de natuur, zo als ze is, die ons de Nederlandsche School daarstelt, en de ideaale natuur, welke ons de Italiaansche School vertoont, daar 'er altijd eenige nadenken, en eenen eenigzins gecultiveerden Smaak, vereischt wordt, om het eigen onderscheid in de verschillende Dichtstukken gewaar te worden, dewijl het eerste meer en schielijker onder de zinnen valt; maar is met dat alles het onderscheid

zelf minder kenbaar in de verschillende Dichtstukken? Ik verbeelde mij van neen, en tot een proef geeve ik u de volgende versen op. Over derzelver inwendige waarde is hier 't verschil niet; de vraag is maar of gij 'er niet duidelijk in ziet, wat ik over den verschillenden nationaalen Smaak gezegd hebbe. Ik heb 'er niet naar gezocht; de eersten, die mij in handen vielen, schreef ik af; is dus hier het onderscheid reeds zichtbaar, hoe duidelijk zou het dan worden, indien men de moeite deede, van volmaakt in doelwit gelijke versen naast elkanderen te plaatsen.

Dus beschrijft POOT den zomerschen avond:

De moede zonnewagen
  Staet vrachtloos. D'avondzon
Zinkt in de westerpekelbron.
Aldus ontglippen ons de wentelende dagen.
De star der Mingodin
  Ziet d'eerste op 't aerdrijk neder
Mineias dochters vliegen weder:
Ook spant de stille Nacht zijn zwarte paerden in.
Wij zien de schemeringen
  Verdikken daar wij staen.
Alrede heft de gulden maen
Haer horens op, en rukt ter baene in haere kringen.

Hoe rust het hangend loof
Der luisterende boomen!
Geen wint beroert de vlakke stroomen.
Het slaeperige velt wordt blind en stom en doof.
Thans telt de herder blijer
't Gestalde vee, half vet,
De melkmeit schikt haer hoofddoek net,
En wacht met ongeduld de komst van haaren vrijer. enz.

Zie daar schildering van de Hollandsche natuur. Deeze regels moogen aan verschillende aanmerkingen onverhevig zijn, maar zeker heeft niemand een' zomeravond op het Land in Holland met gevoel doorgebragt, of hij herinnert zich denzelven onder het lezen van deeze versen. Die eigen avond staat voor hem.

Dus bezingt KLOPSTOCK den zomerschen nacht:

Wenn der Schimmer von dem Monde nun herab
In die Wälder sich ergieszt, und Gerüche
Mit den Düften von der Linde
In den Kühlungen wehn;

So umschatten mich Gedanken an das Grab.
Der Geliebten, und ich seh in dem Walde
Nur es dämmren, und es weht nur
Von der Blüthe nicht her.

Ich genosz einst, o ihr Todten, es mit euch!
Wie umwehten und der Duft und die Kühlung,
Wie verchönt warst von dem monde,
Du, o schöne Natur!

Zie daar schildering naar een ideaal. Die Maan, die haare flikkering op de wouden laat daalen, die geuren, die zich met de uitwaassemingen van den bloeienden Lindeboom tusschen de koeltjes mengen, zijn gewis natuur - maar de gewaarwording, daar het geheel op mikt, is ideaal voor den Nederlander. Algemeen zal men bij ons den zomerschen avond van POOT onder het lezen daadlijk zien, daar hier en daar een enkel Nederlander den zomernacht van KLOPSTOCK voelen zal. En waarlijk ik heb nog een gemaklijk schilderijtje gekoozen. Zijn *Frühlingsfeijer* gaat eenige toonen hooger. Duizend en nog duizend bij ons hebben de Lente genoten, als edele, gevoelige, godsdienstig menschen, zonder dat ze in staat zijn om KLOPSTOCK in zijne gewaarwordigen hier na te vliegen, of door de gevoelens getroffen te worden, die hij als een gevolg van Lentegenieting opgeeft.

Nu nog een brok uit de *Saisons* van

LAMBERT. Dus schildert hij een gedeelte van de Lente.

Déja le Rossignol chante au peuple des bois;
Il sait précipiter et ralentir sa voix;
Ses accents variés sont suivis d'un silence
Qu'interrompt avec grace une juste cadence;
Immobile sous l'arbre ou l'oiseau s'est placé,
Souvent j'écoute encor quand le chant a cessé.
Le côteau se parfume, et la brebis chermée
Goute du serpolet la seve ranimée;
Les sucs spiritueux du nouvel aliment
Lui rendent la gaieté, l'ame et le mouvement:
Je la vois, qui bondit sous la garde fidelle
Du chien qui la rassure en grondant autour d'elle.
La naïve bergere assise au coin d'un bois,
Et roulant le suseau qui tourne sous ses doigts.
Porte souvent les yeux sur sa brebis chérie
Qu' un bélier obstiné poursuit dans la prairie.

Ik heb hier weer, zo als ik zeide, een' Dichter genomen, die voor mij lag, en zeker in den Smaak zijner Landgenooten niet geoutreerd heeft, en met dat alles hoe geheel fransch! Ik verbeelde mij eene bij uitstek bevallige, maar al te opgevulde, al te kunstige fransche plaat te zien. De vier laatste regels zijn vooral karkateristiek fransch.

Wat zegt gij nu, mijn Vriend? Oordeel

ik geheel mis? Maar neen - ik kan kwalijk gekozen hebben - maar het onderscheid, daar ik van spreek, tusschen den Smaak van Natie en Natie is 'er, is 'er niet minder in de Poëzij, dan in de Schilderkunst, en moet dit niet, dewijl de Natuur, die de verschillende Volkeren omringt, zelve even zo verschillend is, en deeze den Dichter niet minder dan den Schilder maakt.

(*De verdere briefwisseling over dit onderwerp is door eenige omstandigheden, die voor den Lezer geheel onverschillig zijn, hier afgebroken geworden. Ik heb dit weinige echter niet te rug willen houden. Het onderwerp is belangrijk. Mooglijk geven deeze losse gedachten in't vervolg gelegenheid aan een ander, om meer over deeze stoffe te zeggen.*)

VIERDE BRIEF.

WAARE EN VALSCHE WIJSBEGEERTE VOOR DEN DICHTER. GEVOEL VOOR, EN OMGANG MET DE NATUUR. WAARDE VAN UIT BOEKEN VERKREEGEN KUNDIGHEDEN.

Ik geloof met u, mijn Heer! dat de Dichter zich niet te veel kundigheden verzamelen kan. Zij komen hem overal te pas, en hij zal zich gewis nimmer beklaagen, zijn' tijd aan de verkrijging derzelve besteed te hebben. Maar met dat alles geloof ik niet minder, dat men thans door eenen verkeerden geest van wijsbegeerte te veel aan de kunde in een' Dichter toeschrijft. Dat geene, wat eigentlijk den Dichter maakt, is onafhanglijk van verkreegen kundigheden. Het ge-

voel voor de Natuur, niet het verstand, komt hier eigentlijk de eer van toe. Men kan enkel door het verstand, de oeffening, en een taai geduld zeer schoone versen maaken, die een heerlijk denkbeeld in de vloeiendste maat en den gelukkigsten rijm mededeelen; zo als BOILEAU en POPE zeer dikwerf gedaan hebben; maar het waare dichterlijke is eigentlijk, als wij juist willen spreken, onafhanglijk van kundigheden, uit boeken verkreegen; wij vinden het meest, en gewis het sterkst, bij eerst opkomende en nog ruuwe Volkeren, die met geene geleerde schriften, van welk eene natuur dan ook, bekend waaren; en die trekken, welke wij in de beschaafdere Ouden en in de beste Modernen vinden, en ons het meeste treffen, het sterkste in den toestand, waarin de Dichter was, toen hij dichtte, verplaatsen, zo, dat wij, als 't ware, met zijne oogen zien, en met zijn hart gevoelen, die trekken, ik beroep mij op de ondervinding, zijn wij niet aan zijne kundigheden, maar aan zijn gevoel verpligt.

Ik wil u mijne gedachten in deezen brief wat nader ontwikkelen. Tusschen beiden zal ik gelegenheid hebben om genoeg te

doen zien, dat ik de onkunde in den Dichter geenzins in de hand werk; integendeel, ik ben zeer overtuigd, dat hij niet te veel kundigheden verzamelen kan; zij kunnen hem in de oogenblikken van vervoering allen te pas komen, hij kan 'er zijn dichtstukken rijk mede maaken, en 'er nuttiger en leerrijker door worden. Alleen geloof ik, dat ze eigentlijk met dat geen, wat den Dichter maakt, niets gemeens hebben, en dat men dit vooral niet te veel aan ons Nederlanders kan doen begrijpen, die, tot nog onlangs maar, meer met hun hoofd, dan met hun hart versen gemaakt hebben. Ik zeg: tot nog onlangs; want wat men ook over den toestand onzer tegenwoordige Dichtkunst zeggen moge, met hoe veel prullen wij ook over 't algemeen overstroomd worden; 'er komen met dat alles thans meer dichterlijke voortbrengselen voor den dag, dan 'er plegen, en het vooruitzicht belooft nog meer. Ik begeer niemand te beledigen, en dus zal ik niet noemen, maar 'er zijn stukken voor handen, waarin de geest eener waare en in den volkstoon vallende Wijsbegeerte, die onze Voorouders in hunne versen niet gekend hebben, heerlijk begint door te blin-

ken.

Deeze weldaadige Wijsbegeerte zal niet nalaaten haaren invloed verder uit te strekken. De tijd nadert, waarin wij noch aan koele moreele of natuurkundige verhandelingen, in kunstige en vloeiende versen gebragt, noch aan klinkende en brommende woorden zonder gedachten, den naam van Poëzij zullen geven, maar waarin hij alleen voor den waaren Dichter zal erkend worden, die, door de Natuur zelve getroffen, door een zacht, maar onwederstaanbaar geweld gedrongen wierd zijne aandoeningen uit te storten, en die eigen beelden en gewaarwordingen zinnelijk daar te stellen, zo dat ze in de ziel van alle zijne lezers overgedrukt worden, die zich zo geheel, zo onwederstaanbaar van zijn eigen ziel meester gemaakt hebben.

Hier toe behooren eigentlijk geene kundigheden op eene eenzaame boekenkamer verzameld, maar hier toe behoort een onbedorven gevoel voor de Natuur. Bij alle Volkeren, die dit nog bezaten, vinden wij echte Poëzij, die, hoe zeer de menschelijke kundigheden en ontdekkingen vermeerderd zijn, voor ons nog echte Poëzij gebleven is, en dit blijven zal, zo lang

'er menschen gevonden worden, die gevoelig voor de Natuur zijn ‘In zulke aeloude gezangen (zegt BLAIR in zijne schoone Verhandeling over OSSIAN voor de hoogduitsche uitgave van DENIS geplaatst) vindt men weinig algemeene uitdrukkingen, afgetrokken denkbeelden, of persoonsverbeeldingen der Deugd, des Tijds, des Roems, des Schriks enz. die bij de nieuwe Dichters overal voorkomen; alles is schildering der Natuur, enkele trekken, ondeelbaare vertooningen, sterk en bloeiend uitgestrooid’.. De Gedichten van een' HOMERUS, van een OSSIAN, verschillende oude Schotsche volksliederen, die ons GÖTHE In zijn naamloos uitgegeven Werkje: *Von Deutscher Art und Kunst.* heeft doen kennen, verscheiden Dichtstukken, die ons JONES in zijn voortreffelijk werk over de Asiatische Poëzij heeft medegedeeld, de *Sankontala*, en zelfs de losse brokken van de wildste en onbeschaafdste Volkeren, als die der Laplanders, der Iroquoisen, Algonquins, Hurons enz. die ons van tijd tot tijd bekend zijn geworden, bevestigen mijn gezegde. Nu hebben wij meer kundigheden van nooden, ik beken dit, maar is het eigentlijk niet ons om gebrek te verbergen? De

weelde heeft ons voor de Natuur, voor haare eenvouwige genoegens, voor haaren reinen en geoorloofden wellust verstompt. Wij zijn ongelukkig genoeg om voor onze, tot in het oneindige vermeerderde, behoeften bij gekunstelde vermaaken eene bevrediging te zoeken, die wij 'er nimmer vinden. Zouden wij nu wel in staat zijn om die indrukken van de Natuur te ontvangen, die 'er, door de weelde nog onverdorven Volken van ontvingen? Zouden wij dus die gewaarwordingen in onze versen kunnen uitdrukken, die of nimmer, of maar zeer flaauw, in ons hart waren? Wij moeten dus onze toevlugt tot kundigheden nemen, en, gelijk aan een' Schilder, die, geen schoone Vrouw daar kunnende stellen, eene prachtig versierde Vrouw voor den dag brengt, maaken wij bij gebrek van schoone Dichtstukken geleerde Versen. Ik ben zeer overtuigd, dat de meeste feilen, die wij in onze Dichters tegen de Natuurkennis, en over 't algemeen tegen eene gezonde Wijsbegeerte, vooral tegen de Zielkunde, aan kunnen wijzen, niet toe te schrijven zijn aan gebrek van kundighe-

den, uit boeken verkregen De Dichter gebruikt zijne, uit boeken verkregen, kundigheden altijd valsch, wanneer hij ze niet ondergeschikt aan zijne eigen ervaring van de Natuur gebruikt. Zij komen dan of daar voor, waar ze niet te pas komen, en verstrekken enkel om den Lezer te overtuigen, dat de Dichter niet gevoeld heeft wat hij zong; of ze geven eene geheele valsche Natuur op met betrekking tot den Dichter en tot de Natie daar hij voor zingt. Voor de zulken, die met de Schriften der Dichters bekend zijn, en onder hunne lectuur nagedacht hebben, zal dit wel geen verdere betooging behoeven., maar aan gebrek van de Natuur zelve beschouwd en gevoeld, en in die oogenblikken hunne gewaarwordingen nagegaan te hebben. Ook zijn het eigentlijk niet de geleerde brokken, die ons het meest in de Dichtstukken van alle Volkeren behaagen. Een enkele kundige moge die plaatsen bewonderen, en 'er zelfs, het zij dan volgens of tegen het oogmerk van den Dichter, voor commentarieeren, voor het gros van menschen, die een' Dichter lezen, en wier Smaak door deeze lectuur verbeterd zou worden, zijn die gedachten verlooren. Gewoonlijk wordt 'er ook de minste poëzij in gevonden. Het

geen aan allen behaagt, eens en tienmaal herhaald zijnde, behaagt, zijn die gedeelten, waarin de Dichter zelf de Natuur gevoeld, en naar zijne warme aandoening uitgedrukt heeft. Hier verstaat, hier gevoelt ieder wat hij leest. De, in zijn verband, schoone, maar altijd gebrekkig te vertaalen regel van HOMERUS:

Ηη δ'αχεων παρα θινα πολυφλοισβοιο θαλασσης Een Priester van Apollo, wiens Dochter, bij gelegenheid dat de Grieken eenige Steden in klein Asien verwoest hadden, van den verkregen buit aan Agamemnon ten deele was gevallen, komt, over het gemis van zijn kind innig bedroefd, in het leger der Grieken, en smeekt, dat men hem zijne Dochter, voor welke hij de uitnemendste geschenken ten losprijs aanbiedt, wedergeve. Men weigert den ongelukkigen Vader zijne bede, en hij is verpligt om troostloos te rug te keeren. Dit laatste schildert HOMERUS voortreffelijk in den eenen regel, hier boven door ons opgegeven. '*Stilzwijgend*, zegt hij, *keert hij weder langs den oever der bruischende zee*. Wie immer aan een eenzaam zeestrand gewandeld, en daar zijne aandoeningen onder het staaren op de geduurig voortrollende en bruischende golven nagegaan heeft, zal, zich de schoone Ode des Graven van STOLBERG: *An das Meer*, herinnerende:

Wohl mir, dasz ich, mit dir vertraut,
Viel tausendmal dich angeschaut!
Es kehrte jedesmal mein Blick
Mit innigem Gefühl zurück;

den Heer J. DE BOSCH in zijne *Prijsverhandeling over* HOMERUS volkomen toestemmen, dat deeze eene regel des Griekschen Dichters veel meer gevoel uitdrukt, dan de treffelijkste klagt zou kunnen doen..

zal, met duizend andere warme schilderijen van de Natuur, die in de werken van dien Dichter gevonden worden Onder alle deezen kan ik echter niet nalaaten hier nog bijzonder gewag te maaken van de ontmoeting van *Hector* en *Andromache*, door haar Zoontje *Astyanax* vergezeld, zo als de Grieksche dichter ons dit in het slot van het zesde Boek der *Iliade* verhaalt. Met recht zegt 'er de Heer LENZ in zijne *Geschied. der vrouwel. Sexe bij de oudste Grieken* van: ‘hier, of nergens, is waare huwelijks- en moeder-liefde in den verhevensten zin des woords! Het gantsche tooneel is eenige in zijne soort, misschien ook eenig in de natuur.’ Gewis niemand, dan die de natuur in alle haare aandoeningen kent, was in staat zulk een kunsteloos treffend Schilderij van haar daar te stellen. Alle uit boeken verkregen kundigheden, zinken hier in 't niet voor weg. Hoe geheel is men bij dit toneel zelf tegenwoordig, zonder aan HOMERUS te denken! Hoe geheel is alles natuur, tot in de minste kleinigheid toe! Wie vergeet niet dat 'er slechts verhaald wordt, wie ziet het volgende b.v. niet met zijn eigen oogen: ‘Zo sprak HECTOR, en strekte zijn' arm na het kleine Knaapjen uit; maar deeze boog zich aan den boezem zijner voedster te rug, schreiende bij het aanblikken van zijn' lieven Vader, wiens ijzeren helm en vreeslijk waaiende vederbos hem verschrikte. Vader en Moeder lagchten, en geene nam den helm af, zettende hem op den grond, kuste het Kind, wiegde het op zijne armen, en zeide: ‘Jupiter, en gij overige Goden! laat ook dit Kind worden, gelijk ik ben, edel, sterk, en magtig onder de Trojaanen; dat men eens zegge, wanneer hij met den buit van een' gevelden vijand uit den slag wederkeert: hij is nog veel dapperer dan zijn Vader; en dat zijne Moeder zich in haar hart over hem verheuge!’ Zoo sprak HECTOR en gaf zijn' Zoon weder in de handen zijner waarde Echtgenoote, die hem aan haaren golvenden boezem drukte, lagchende met weenende oogen. Vol medelijden bemerkte haar man, streelde zacht haare hand, en zeide: Liefste! bekommer uw hart niet te zeer; niemand zal mij, in weerwil van het noodlot, naar de schimmen zenden, enz. Ik verwijze mijnen Lezer, die eene vertaling van dit gantsche tooneel begeert, naar het aangehaalde werkje van LENZ, door eene meesterlijke hand in 't nederduitsch ons medegedeeld. Hij zie daar *bl.* 22. vergel. met *bl*. 65 - 69.

Zo schildert alleen de Dichter, die in den schoot der Natuur leefde, en zijne kunde en gevoel aan haar alleen verpligt was! Intusschen moet ik hier nog bijzeggen, gelijk LENZ ook aanmerkt, dat de beste vertaling onder het oorsprongelijk in deeze plaats van HOMERUS blijft, en de enkele uitdrukking δαχρυοεν γελασασα, *lagchende met weenende oogen* vertaald, eigentlijk niet te vertaalen is. De Graaf van STOLBERG was hier zo van overtuigd, dat hij in zijne vertaling van HOMERUS bij dezelve uitriep: ‘Welk eene uitdrukking in het Grieksch! o lieve Lezer! leer Grieksch, en werp mijne overzetting in het vuur!’ Zo waar is het, dat het warm dichterlijk gevoel onder het werken, woorden en uitdrukkingen, als van zelven, vindt, die de schranderste Wijsbegeerte nimmer vinden zou, en die men bij de hardnekkigste vlijt moeite heeft, om, ook maar gebrekkig, te vertaalen., altijd en aan

alle menschen behaagen, en in denzelven kwamen geen eigentlijke kundigheden te

pas. In het voortreffelijk Heldendicht van TASSO zullen de geschiedenis van *Sophronia* en *Olintes* in den 2den Zang; de beschrijving van de Tuinen van *Armida*, en vooral van de wellustige beeldtenis deezer Schoone op het oogenblik dat *Reinoud* in haare armen zich zelven en het leger van *Bouillon* vergeet in den 16den Zang, vooral coup. 17. 18 en 19., door WIELAND in het tweede Boek van zijnen gouden Spiegel met recht een der volmaaktste schilderijen van TASSO genoemd; de ontmoeting tusschen *Herminia* en den gewonden *Tancredo* in den 19den Zang; altijd de meest geliefde plaatsen zijn, en in allen komen gee-

ne kundigheden, maar levendig gevoel van de Natuur te pas. In THEOCRITUS heeft mij de volgende schoone plaats altijd behaagt, en hoe louter Natuur is zij niet!

'Ik wensch niet om het rijk van Pelops, noch om talenten gouds, noch om sneller dan de Winden te kunnen loopen; maar onder deeze rots zal ik zingen, u in mijne armen drukkende, en onze te saamen weidende schappen in de Siciliaansche zee ziende' Gewoonlijk vertaalt men den laatsten regel: 'Staarende op onze te saamen weidende Schaapen (en) de Siciliaansche Zee'; maar ik volg hier de gedachte van een mijner Vrienden, welke aan de vertaling, hier boven door mij opgegeven, de voorkeur geeft. Dan zou de Zee hier voorkomen als een Spiegel, die het beeld van de weidende Schaapen te rug kaatst.
Volgens HUSCHKE *Epist. crit. ad* SANTENIUM, p. 33. zou PROPERTIUS veelligt deeze plaats nagevolgd hebben. I. 8. 33 - 36:

> Illa vel angusto mecum requiescere lecto,
> Et quocunque modo maluit esse mea.
> Quam sibi dotatae regnum vetus Hippodamiae,
> Et quas Elis opes ante pararat equis.

en LAMBERT heeft ze zeker in 't oog gehad in zijne Saisons bij de volgende regels:

> Heureux, cent fois heureux l'habitant des hameaux,
> Qui dort, s'éveille & charte à l'ombre des berceaux!
> Et suspend les baisers qu'il donne à sa compagne
> Pour lui faire admirer l'éclat de la campagne!

Na dat ik dit bovenstaande reeds geschreeven had, zie ik dat de Graaf van STOLBERG, die de geheele achtste Idylle van THEOCRITUS in zijne gedichten vertaald heeft, ons de bovenstaande plaats dus opgeeft:

> Pelops Reiche begehr' ich nicht, und nicht Atalanta's
> Goldnen Apsel, und nicht Winde verhöhende Lauf;
> Aber singend, am Fusse des Felsen, in deiner Umarmung,
> Unsre Schafe, vereint, weiden am Meere zu sehn!

lezende dus voor χρυσεια ταλαντα, χρυσει Αταλαντας naar de gissing van REISKIUS, welke echter, als meer stout dan gegrond, door onzen grooten VALCKENAER in zijne nooten onder deeze Idylle verworpen wordt..

Alle soortgelijke meest aangehangen passages zal geen verkreegen kunde immer aan een eenig sterveling doen voortbrengen. Ik heb niemand ontmoet, die de *Starrenhemel* van onzen voortreffelijken VAN ALPHEN gelezen had, en de schoone, maar zo ge-

heel natuurlijke en gevoelde beschrijving van den stillen avondstond niet uit het hoofd konde opzeggen. Doch blijven wij maar bij onzen VONDEL. 'Er was onder ons mooglijk geen Dichter, die zich vooraf meer kundigheden verzamelde van de onderwerpen, die hij bezingen wilde. Maar zijn het deeze versen, die algemeen het meest in hem behaagen? Zijn lof der Zeevaart, bij voorbeeld, is vol van alle de kundigheden, die tot die stoffe behooren. Wij bewonderen dit kunstig vers ook te recht, maar wij lezen het eens, en de ondervinding zal ons leeren kunnen, dat het nimmer algemeen behaagen, dat het nimmer, ook bij de kunstigste lectuur, dien invloed op het hart der Toehoorers zal hebben, die zijne andere versen, waarin hij, zonder zijne toevlugt tot kundigheden te nemen, eenvouwig uit gevoel van de Natuur zingt, bezitten. Men plaatse 'er, bij voorbeeld, de schoone alleenspraak van Josef naast, en leeve met zijn gevoel raad:

> De Zon verlaet de kim, veel schooner dan ze plagh.
> Zij weckt mij uit den droom met een' gewenschten dagh
> En schittert in den dauw en bloemen, nat van droppen:
> Daer doet zich 't Landschap op, en Dothans steile toppen,

Met beij zijn heuvelen, van klaver dicht begroeit,
Beplant met vijg, olijf en wijngaart, en besproeit
Van bronnen om en om, waaruit de beeken spruiten.
De harders, op voor zon, gaan koij en stal ontsluiten,
En trecken beemdewaert. Mij dunckt, ik hoor alree
Het loeijen en 't geblaet van 't broederlijcke Vee
Hoe strijkt mij dat geloeij van 't hart dees zwarigheden,
Waar van mijn geest te nacht benart scheen, en bestreden! enz.

Zelfs zijn wij wel eens gramstoorig, wanneer VONDEL in een schilderij der Natuur ontijdig zijne verkreegen kundigheden te hulp roept, en juist daar door zijne tafereelen verzwakt, en voor den gewoone Lezer onverstaanbaar wordt. In de daad ik bewonder den grooten man minder, wanneer hij in zijnen schoonen Rei van EUBEËRS zijne kunde aanbrengt en zingt:

De Voerman van den grooten Beir
Op dat hij zijne beurt verwissel',
Vlught heen met omgekeerden dissel enz.

dan wanneer hij uit zijn eigen gevoel, en voor ieder verstaanbaar, 'er op laat volgen:

O wellekoome morgenstont,
Gij voert hem spelen in den mont

Van endelooze Zaligheden,
Die lustigh, rustigh, wel te vreden,
Beschouwt al wat Natuur ons geeft,
Wat schoonheid in haar aenschijn zweeft;
Wat Godlijck wort, door al haer leden.
Van 't diep verwondren aengebeden.
Die in een liefelijke streeck,
Bij 't ruisschen van een klaere beeck,
Zijn landhuis sticht, en ackerwoning,
Wat is dat een gezegent Koning!
Die nimmer vlamt op ijd'len lof
En zijne lusten met zijn' hof
Bepaelt, en indrinckt met zijne ooren,
Den voglezang, die zich laat hooren,
Daer morgendau, als perlen, leit
Bij druppels hier en daer gespreit
Op roozebladen, versch ontloocken:
Wanneer zich opdoen duizent rooken,
En duizent kleuren voor het oogh,
Van bloemen, als een regenboogh, enz.

Of in zijnen GIJSBRECHT VAN AEMSTEL in de Rei van EDELINGEN de huuwlijksliefde, en nog schooner in den Rei van KLAERISSEN de aandoening eener Moeder op het gezicht haarer vermoorde kinderen, en het nimmer te overtreffen Schilderij van die kinderen zelve, bezingt - alle tafereelen, daar het gevoel van den Dichter alleen de eer van toekomt.

't Is opmerkenswaardig, dat juist die gee-

nen van de moderne Dichters, die de meeste poëzij in hunne versen hebben, of met andere woorden, die het treffendst de Natuur, en de aandoeningen welke zij verwekt, zinnelijk schilderen, en dus het naast aan de Dichters van nog onbeschaafde Volkeren komen, het minst door de genoegens der Weelde aangetrokken werden. Zij gevoelden en beminden de Natuur, en sleeten hunnen liefsten tijd op het veld, en hunne versen behaagen aan ieder onbedorven menschengevoel, zonder dat 'er eigentlijke kundigheden in doorstraalen.

Wie voelt niet iets van den aandoenlijken Ossianschen toon bij HÖLTIJ Zie hier hoe HÖLTIJ zich zelven schildert: ‘Eenige jaaren zoude ik wel in eene groot stad wille doorbrengen, en allerlei gezelschappen bezoeken, om de menschen zorgvuldig te bestudeeren. Ik voel dat mij dit noodzaaklijk is, wanneer ik in de Dichtkunst mijn geluk wil maaken. Ik heb mijne jaaren onder boeken doorgebragt . . . . . Als ik geen Zusters had, die na den dood mijns Vaders mijne ondersteuning behoefden, zou ik mij volstrekt om geen abt bekommeren, maar mijn onderhoud bij het vertaalen zoeken, en nu eens in de Stad, dan eens op het Land leven. In de Stad zou ik menschenkennis verzamelen, op het Land gedichten maaken. Mijne neiging tot het landleven is zo groot, dat ik het bezwaarlijk over 't hart zou kunnen brengen alle mijne dagen in de Stad weg te leeven. Als ik aan het Land denk, klopt mij het hart! Een hut, een bosch, dat 'er aan grensde, een wei met een bron, en een wijf in mijn hut, is alles wat ik op deezen aardbodem wensch!’ En dit getuigenis geeft zijn vriend VOSZ in de voorrede voor HÖLTIJ'S gedichten van hem: ‘Nooit stelde hij met koele overlegging gedachten en beelden te saamen, waarover men het eens geworden is ze schoon te vinden; vol warme allesomvattende liefde schouwde hij in de Natuur rond, en zong wat zijn hart gevoelde.’, en wie

is niet geneigd om te schreien, wanneer hij bij hem een Meisje dus kunsteloos over den dood haarer Speelgenoote hoort treuren:

Vier trübe Monden sind entflohn,
Seit ich getrauert habe;
Der falbe Wermut grünet schon
Auf meiner Freundin Grabe.
Da horch' ich oft im mondenglanz
Der Grillen Nachtgesange,
Und lehn' an ihren Todtenkranz
Die bleichgehärmte Wange.

Da siz' ich armes armes Kind
Im kalten Abendhauche,
Und manche sehnsuchtstbräne rinnt
Am falben Wermutstrauche.
Der Flieder und die Linde wehn
Mir bange Seelenschauer
Und hohe düstre Schatten gehn
Rings an der Kirchhofmauer. u.s.w.

of een Minnaar, die voor altijd van zijne Geliefde gescheiden is, dus de Maan hoort aanspreken:

Was schauest du so hell und klar
  Durch diese Apfelbäume,
Wo einst dein Freund so selig war,
  Und träumte süsse Träume?
Verhülle deinen Silberglanz
  Und schimmre, wie du schimmerst,
Wenn du den frühen Todtenkranz
  Der jungen Braut bestimmerst!

Du blikst umsonst so hell und klar
  In diese Laube nieder;
Nie findest du das frohe Paar
  In ihrem Schatten wieder! -
Ein schwarzes feindliches Geschick
  Entrisz mir meine Schöne!
Kein Seufzer zaubert sie zurück;
  Und keine Sehnssuchtstbräne!

O wandelt sie hinfort einmal
  An meiner Ruhestelle,
Dann mache flugs mit trubem stral
  Des Grabes Blumen helle!

Sie setze weinend sich aufs Grab,
  Wo Rosen niederhangen,
Und pflücke sich ein Blümchen ab,
  Und drück es an die Wangen.

Wie gevoelt niet levendig den toestand van *Dorinde* bij BELLAMY, en mengt geen traan met den haaren, wanneer hij dat ongelukkige Meisje dus de schim haars Minnaars hoort aanspreken:

O lieve Damon! als de maan
Zo door mijn venster schijnt,
Dan is 't mij even of gij zelf
Aan mijn gezicht verschijnt.
Wat zat mijn Damon meingmaal
Hier 's avonds aan mijn zij,
Zo zeg ik dan en trek zijn' stoel
Al schreiend aan mijn zij!

Maar ach! uw stoel blijft ledig staan.
Gij komt niet, liefste man!
Ach, Damon! 't geen mijn hart dan lijdt,
Is meer dan 't lijden kan!
Mijn Moeder roept: wat zit gij daar
In 't duister zoo alleen?
Ach, lieve Moeder! waar ik ben,

Ik ben altijd alleen! Ik zou deeze Lijst nog met verscheiden naamen kunnen vermeerderen. Onzen POOT kan ik toch echter niet geheel voorbijgaan. Zijne minst kundige versen, zijn gewis zijne schoonsten. Waar POOT de Natuur bezingt, zo als ze daaglijks voor zijne oogen was, zo als hij ze duizend en duizendmaal gevoeld had, is POOT waarlijk zo groot als eenig Dichter. Ieder zal zich hier zijn *Akkerleven*, zijn *Rozemond*, zijn *Zomersche avond*, *de Maan bij Endymion* en andere soortgelijke stukken van zelf herinneren. Naderhand kwam POOT in eenen anderen Kring. Hij verkreeg meer kundigheden uit boeken, maar hij werd minder gemeenzaam met de Natuur zelve, en de versen, die hij toen vervaardigde, haalden bij zijne eerste, warme, treffende de natuur schilderende, gedichten gewis niet.

't Zijn soortgelijke versen, die 't meest behaagen, en thans het meest behaagen moeten. Afgemat van onze verfijningen en beschaafdheid, gramstorig op eene valsche Wijsbegeerte, daar wij duizendmaal in de bespiegeling tot de waarheid door meenden geleid te worden, en daar wij duizendmaal in de praktijk de valschheid van ondervonden, walgen wij ook van de kunstigste versen, die ons niets voor oogen stellen, dan het geen wij daagelijks zien, en het geen ons daaglijks verveelendheid en verdriet aanbrengt - eene verwoeste Natuur, en hartstochten, naar den Smaak der eeuw ver-

wrongen. De Dichtstukken, daar ik van sprak, daar en tegen, brengen ons voor oogenblikken tot de Natuur te rug, en vergoeden ons in een ledig uur de menigvuldige stonden, die wij, dikwerf in weerwil van ons zelven, aan onze gedwongen verkeering en aan onze gekunstelde vermaaken wijden moeten; en al vertoonen ons dezelve dan bij poozen ook eene ideaale waereld van onschuld en deugd, zij vertroosten het edeldenkend hart toch menigmaal over de afgrijsselijkheden, die het in de werkelijke waereld ziet gebeuren, en verfijnen het gevoel voor de waarde van onschuld en deugd. Voortreffelijk drukt WIELAND dit laatste voordeel dus uit: ‘Het hart van den menschenvriend, vermoeid van de geschiedenis der beschaafde Volkeren te doorvorschen Men zie 'er het Tafereel van, bij WIELAND *Goud. Spieg.* 2. *D.* Het zou voor het overige niet noodig zijn, hier bij aan te merken, dat men de begeerte, om in de denkbeeldige Dichterwaereld rond te zweven, zo sterk niet moet aanhangen, dat ze ons den tijd ontrooven zou, dien de uitoeffening onzer wezenlijke pligten van ons vordert, indien men in onze dagen niet gevaar liep om geduurig verkeerd verstaan te worden. Ik zal hier dus liever de nadere bepaaling van WIELAND zelf nog bijvoegen: ‘Gevoelige zielen, zegt hij, zullen, op het beschouwen van al het booze, dat op het zonnestofje, 't welk wij bewoonen, schepsels van de eigen soort verricht hebben, om elkander een leven van eenige oogenblikken te ontrooven of te verbitteren, zich maar al te dikwerf genodigd voelen, om in de mooglijke waerelden der Dichteren te vlieden, en zij kunnen deswegen voldoende gerechtvaardigd worden, ook zonder dat men daartoe eene Platonische grondstelling van nooden heeft, door middel van welke dat geen, 't welk wij hier slechts als eene uitspanning opgeven, tot eene, zeer wezenlijke bezigheid wordt’., beeft menigwerf

van de walgelijke en afschuuwlijke tooneelen, die ze oplevert, te rug. Angstig ziet hij naar tooneelen van onschuld en rust, naar de hutten der Wijzen en Deugdzaamen, naar menschen, die deezen naam waardig zijn, om, en wanneer hij in de Jaarboeken des Menschelijken - geslachts niets vind, dat hem bevredigen kan, vlugt hij liever in verdichte Waerelden, tot schoone Ideën, welke, hoe weinig haar oorspronglijk beeld onder de Maan te zoeken moge zijn, altijd werkelijkheid genoeg voor zijn hart hebben, wijl ze hem (ten minsten zo lang, tot dat hij door behoeften of onaan-

genaame aandoeningen in deeze waereld te rug getrokken wordt) in eenen aangenaamen droom van gelukzaligheid verzetten - of, om juister te spreken, wijl ze hem met het innigste gevoel doordringen, dat slechts die oogenblikken, waarin wij wijs en goed zijn, slechts die oogenblikken, welke wij aan de uitoeffening eener edele daad, of aan de betrachting der Natuur en de naspooring van haar groot plan, van haare wijze wetten en weldaadige eindoogmerken, of die wij aan de Vriendschap en Liefde, en aan het wijze genot van de schuldelooze genoegens des levens wijden, dat slechts die oogenblikken verdienen geteld te worden, wanneer de vraag is: hoe lang wij geleefd hebben.'

De ongenoemde geleerde Schrijver van het anders zo uitmuntend tweede antwoord op de vraag van de Leijdsche Maatschappij: *over het verband tusschen de Wijsbegeerte en de Dichtkunst en Welsprekendheid*, schrijft al het Schoone, dat wij bij de Dichters aantreffen, enkel aan de Wijsbeerte toe. Ik heb dit ook reeds gedaan, en heb hier in eenen gezonden zin niets tegen. Alleen vrees ik dat hij dit woord wel eens in twee zinnen

neemt, dan eens voor eenen zekeren schat van verkreegen kundigheden, door vlijt en oeffening uit boeken verzameld - en zelfs, zo als wij vervolgens nader zien zullen, voor de kennis van sommige dorre natuurkundige waarheden, die den Dichter niet alleen niet behulpzaam in zijne kunst zijn, maar hem overal waar wijsgeerige en zinnelijke waarheid tegen elkanderen inloopen,'t geen dikwerf het geval is, stellig zouden doen ophouden Dichter te zijn; dan weder eens voor het onbedorven gevoel van de Natuur. In den eersten zin haalt hij, naar mijn inzien, de volgende schoone versen uit den *Germanicus* aan:

> Hij staat verbaasd op 't zien van 't golvend element,
> Dat, rustloos in zijn vaart, zich om den aardbol wend;
> 't Afbeeldsel der Fortuin, gevloekt en aangebeden;
> Haar in gevlei gelijk en in bedrieglijkheden;
> De toeverlaat der schuld; het wandelperk der vlijt;
> 't Gevaarelijk tooneel van koopvaardij en strijd;
> Dat zo veel schats verslond, en zo veel rijkdoms baarde;
> En 't algemeen gebied der Koningen van de aarde.

en hij voegt 'er bij: Zie daar dien wijsgeerigen rijkdom, welken ik in alle onze Nederlandsche stukken meer wenschte te

zien; maar dien wij nooit zullen zien dan bij Dichters en Redenaars, die vooraf gelezen en gedacht hebben Zie de Werken van de Maatsch. der Ned. Lett. 6 D. bladz. 241. Men zie hier onder anderen de aanmerking van BLAIR na, in onze eerste noot opgegeven. OSSIAN zou zeker zo niet gedicht hebben. Ook had hij vooraf niet gelezen. Bij hem zou de Held, voor het eerst de zee beschouwende, zijne eigen aandoeningen ons medegedeeld hebben, zonder dat de Dichter hier voor den dag gekomen ware en in persoon de zee beschreven had. Wij zouden dan bij deeze versen mooglijk minder gedacht, maar wij zouden meer gevoeld, en meer bij GERMANICUS zelf gebleven zijn. Men vergeve mij deeze aanmerking. De voortreffelijke Dichteres, uit wier werk de bovenstaande verzen genomen zijn, heeft zulk een rijkdom van waar dichterlijk Schoon in haare gedichten verspreid, dat deeze kleene critique, uit zucht voor de waarheid mij ontsnapt, haar gewis niet verarmen kan. Behalven dat ik gaarn toestem, dat wij in onzen tijd menigwerf, bij gebrek van genoeg met de natuur zelve bekend te zijn, onze toevlugt tot soortgelijke kunstige beschrijvingen nemen moeten, die den Hoofdpersoon voor oogenblikken vergeten doen. Alleen moet men, wil men de Dichtkunst niet geheel te onder brengen, het als geen regel van navolging opgeven..

In den tweeden zin noemt hij die geene onder de wilde en nog onbeschaafde Volkeren, die, door de grootsche en sombere,

de akelige en schoone voorwerpen, welke de ongerepte Natuur op iederen tred aan hun staarend oog vertoonde, geduurig getroffen, en sterk getroffen, niet missen konden hunne gewaarwordingen door dezelfde beelden uittedrukken, die zich zo diep hunner ziel hadden ingedrukt, wijsgeerige geesten l.c. pag. 212., en hier onder telt hij eene vrouw van een der Mariane's eilanden, die in het bijzijn der Roomsche zendelingen, de rouwklagt over haaren Man in de zinnelijkste rede voordroeg. Dat dit laatste niet volkomen met het eerste overeenkomt, blijkt uit zijne aanmerking bladz. 240., daar hij zegt, dat de Dichter, die in eenen kleinen kring van kundigheden om en om draait, ons in één oogenblik al zijn schat laat zien, en, voortgaande met dichten, vruchtloos dezelfde denkbeelden weder omschommelt om onzen kwijnenden geest uit den slaap te houden. Dit is van onze, door lezen verkreegen kundigheden, hoe groot die dan ook zijn mogen, juist alleen waar. Hoe, waren het op deeze wijze verkreegen kundigheden, die de

onbeschaafde Volkeren, die de vrouw op de Mariane's eilanden, tot Dichters maakten? 't Was immers het levendig gevoel van de ongerepte Natuur? Zou die armoede verwekken, die alleen onuitputbaar rijk is? Van waar dan juist de grootste verscheidenheid in die oude dichtstukken, en eene zekere eentoonigheid bij al de Modernen? De Schrijver moge met eene magtspreuk de volgende taal vrij aan eene verwaande onkunde toeschrijven: ‘een Dichter moet spreken en schrijven zo als het uit zijne geroerde ziel opborrelt;’ ik geloof dit echter, en ik geloof 'er bij, dat de Schrijver hier minder beslissend dan hij zich verbeeldt, en gewis niet wijsgeerig, op volgen laat: ‘het is en blijft toch altijd zeker dat het eerst in zijne ziel zijn moet, zal het 'er uit opborrelen;’ want hier zit de zwarigheid niet. Zeker moet het in zijn ziel zijn, zal het 'er uit te rug gegeven worden - de vraag is maar, moet het 'er door studie ingebragt worden, zo als hij hier wil, of door het gevoel der Natuur zelve? Ik zeg dat het laatste alleen waare Dichtstukken levert, en dat het eerste alleen dit nimmer doen zal; ik zeg 'er bij, dat de wilde Volkeren den Schrij-

ver hier geheel tegen zijn, en dat hij het woord Wijsbegeerte hier, en wanneer hij de Iroquoizen en Hurons wijsgeerige koppen noemt, in een' geheel verschillenden zin opneemt.

Zou het volgende niet meer waar zijn? Ten minsten het dunkt mij zo. Ik heb altijd veel van de Poëzij gehouden; ik heb ze beoeffend; ik heb versen gemaakt, die ik waarlijk uit aandrang van mijn gevoel maakte, en ik heb 'er gemaakt, daar ik mijne verkreegen kundigheden, het zij dan veel of weinig, met een taai geduld in te baat moest roepen; ik begrijp dus dat ik het recht heb om 'er mijn oordeel over te mogen mededeelen - neemt 'er van aan wat u als waarheid voorkomt.

In de daad waren de goede Dichters van elke Natie, hoe woest en onbeschaafd dan ook, wijsgeerige koppen Ik weet zeer wel hoe veele definities men van de Wijsbegeerte gegeven heeft, maar ik weet ook, dat men een goed Wijsgeer zijn kan, zonder 'er eene enkele van te kennen. Hoe menigmaal vond men hoofden, opgevuld met alle de ontdekkingen der Wijsgeeren in de natuur, die, even als de Persiaansche *Seider* bij ST. PIERRE, welke, na zijn leven aan Godgeleerde navorschingen besteed te hebben, eindigde met niet langer aan het bestaan van God te geloven; echter voor de schoone Natuur zelve koel bleven, haare heerlijkste voortbrengselen onopgemerkt voorbij gingen, en van alle hunne verkreegen kundigheden geen ander nut hadden, dan dat ze 'er over spreken en twisten konden? Zulke kundigheden zijn voor den Dichter niets waardig. Zullen ze hem in zijne Kunst van nut zijn, dan moet hij ze uit de Natuur zelve gehaald hebben, dan moeten ze van zijn hoofd tot in zijn hart zijn doorgedrongen. Niets is, bij voorbeeld, noodzaklijker voor den Dichter dan de kennis van het menschlijk hart - maar zal hij deeze kennis immer gegrond en gebruikbaar uit de schriften der Wijsgeeren haalen? Was de groote Menschenkenner in de Theorie, in de zamenlevening niet menigwerf het zotje, dat ieder gewoon mensch een rad voor de oogen kon draaien, en in den omgang met menschen alles anders zag en beoordeelde, dan het in de daad was? Ik ken geen Dichter, die meer kennis van het menschlijk hart bezit dan SHAKESPEAR, en die minder aan de schriften der Wijsgeeren hieromtrent verpligt is. De Natuur was zijn boek, niet zo als ze zich verwrongen en altijd op dezelfde wijze in de beschaafde kringen vertoont, maar zo als men ze bij dat gedeelte eener Natie aantreft, 't welk nog niet geleerd heeft te veinzen en zijne aandoeningen en driften een masker voor te hangen. Met dit waarlijk wijsgeerig oogmerk bezocht hij dikwerf de gemeenste kroegen en herbergen. HOGARTH, de menschkundige HOGARTH, heeft op de eigen wijze zijne kundigheden verkreegen, en de Wijsgeer, die thans eene verhandeling over 't menschlijk hart zou willen schrijven, zou schier verpligt zijn tot de Tooneelstukken des eersten en tot de Tafereelen des laatsten zijne toevlugt te moeten nemen, wilde hij naar 't leven treffen, en de natuur zelve daarstellen. - in zo

ver naamlijk, als zij, met een gezond, onverwrongen menschenverstand, en een ge-

voelig hart begaafd, de indrukken, door de Natuur ontvangen, zuiver bewaarden, aanhongen, en, zonder de voorschriften eener valsche, en de aandoeningen der Natuur verstommelende beschaafdheid of wellevendheid te kennen, even zuiver, als zij ze ontvangen hadden, aan anderen mededeelden.

Deeze Wijsbegeerte, die der Natuur, vinden wij juist niet altijd bij den zogenaamden Wijsgeer in zijn Kabinet, schoon hij LOCKE, NEWTON, LEIBNITS en WOLFF van buiten kent; wij vinden ze menigmaal bij den eenvouwigen, niet te armoedigen, Stulpbewooner, door CICERO ergens den Wijsgeer, wien niets dan de theorie ontbreekt, genoemd; en bij het onschuldig, op het Land opgebragte Meisje. Hun verstand is door geen vooroordeelen beneveld; zij zien de dingen zo als ze zijn,

en niet zo als men eenmaal goedgevonden heeft om ze te beschouwen. Hun gevoelvermogen is het meest onverdorven; zij ontvangen den indruk, zo als de Natuur zelve hem hun geeft, en hij verwekt altijd bij hen eene waare, met de Natuur overeenkomstige, gewaarwording. In dien zin zouden onze Kinderen ook wijsgeerige koppen zijn, indien wij niet vroegtijdig het middel wisten te vinden om hen aan de Natuur te ontweldigen, en met onze *factice* Natuur, als ik mij zo mag uitdrukken, met onze aangenomen begrippen, vooroordeelen, en zo dikwerf valsche kundigheden, bekend te maaken Zie daar de bron van ons valsch gevoel. Wanneer wij met onze eeuw denken, gevoelen wij ook met onze eeuw. Wanneer men een Kind naar onze aangenomen begrippen leert denken, zal altijd zijn genoegen niet van de Natuur, maar van de opinie afhangen, en tallooze genoegens der Natuur zullen reeds vroeg voor hem verlooren zijn. Hij zal niet meer voor vermaak houden, wat eigentlijk vermaak voor hem zijn moest, wat de Natuur, of liever derzelver weldaadige Schepper, als een wezenlijk, en, wijsgebruikt, onuitputbaar vermaak voor hem schiep, maar wat men eenmaal overeengekomen is voor vermaak te houden, en hem van jongs af als zodanig vertoond heeft. In dien zin, zegt WIELAND te recht: *Zum richtigen empfinden ist richtig denken ein unentbehrlich Bedingnisz.*. Maar stel nu den

eigen dichterlijken aanleg, stel de eigen vlugheid en levendigheid van vermogens, indien dit mooglijk zij, in twee Jongelingen, waarvan de eerste een Kind der Natuur, ik meen, een Jongeling is, die, op het Land geboren, eene natuurlijke, naar zijne geaartheid geschickte opvoeding ontvangen heeft, en voor de gebreken en vooroordeelen, die men in de verkeering verkrijgt, bewaard is gebleven - in één woord, die geene verkreegen kundigheden bezit, dan die de Natuur zelve, als zij niet verhinderd wordt, nooit nalaat aan een gezond menschenverstand medetedeelen, en wiens gevoelvermogen en verbeeldingskracht onverdorven zijn gebleven; de andere in eene groote Stad het daglicht zag, daar onder eene gewoone gekunstelde opvoeding groot, maar met de natuur weinig bekend wierd dan uit boeken. Ik stel deezen Jongeling nu nog volkomen vrij gebleven van het groote zeedenbederf, door de weelde veroorzaakt; maar ik stel hem door onze

aangenomen begrippen en vooroordeelen bezield, met onze eindelooze verfijningen van genoegens en vermaaken bekend, en dit moet ik doen, indien ik in onze eeuw geen wezen van verbeelding wil scheppen. Geef dezen Jongeling nu alle verkreegen kundigheden - alleen mist hem het onverdorven reine gevoel van de Natuur. Hij gevoelt ze, ja, maar zijn gevoel heeft eene eigen gekunstelde richting gekreegen; de gewaarwoordingen, die hij van dezelve ontvangt, worden door aangenomen begrippen bepaald; zijne vooroordeelen vloeien 'er op in; de Natuur alleen heeft dien prikkel niet voor hem, dat ze hem zeer lang voor verveeling zou kunnen behoeden, de kunst moet 'er bij komen - zij moet hem duizend ledige oogenblikken vervullen. Beide deeze Jongelingen nu maaken versen. De eerste, doordrongen van de Natuur, vol geestdrift voor haare grootheid en majesteit, bezingt wat hij gevoelt, en wat zijne reine verbeeldingskracht tot in 't oneindige vermeerdert. De laatste roept zijne kundigheden te hulp. Dikwerf gevoelt hij eigentlijk de Natuur niet - zijne verbeelding blijft dus koud; maar hij kent de Natuur uit zijne

boeken, dit geeft hem eene zekere warmte, en hij maakt een Dichtstuk. Wien denkt gij nu dat grooter, wien denkt gij dat rijker Dichter zal zijn, of, om de woorden van den aangehaalden Schrijver te gebruiken, dat minder in den eigen kleenen kring van kundigheden rond zal draaien? Gewis de eerste! De Natuur is onuitputbaar rijk voor elk, die haar aankleeft. De gewaarwordingen, die zij bij een onverdorven gevoel verwekt, zijn eindeloos in verscheidenheid. De aandoeningen, die de schoone morgen van gisteren ontstaan deed, zijn geheel verschillende van die hij heden verwekt, even als elke morgenstond zelf verschillende is. Hij, die een geheel leven op het Land doorbragt, zal nog in den laatsten zomerschen avondstond nieuwe schoonheden ontdekken, nieuwe gewaarwordingen van denzelven inoogsten, die hij te vooren nimmer zag, nimmer ondervond. Zo dra wij door de indrukken der Natuur zelve zingen, zullen de eigen voorwerpen in onze gedichten nimmer dezelfden zijn. De hoofdindruk van ons Dichtstuk zal altijd verscheiden zijn, en duizend verschillende *nuancen* zullen de minste klei-

nigheden van elkanderen doen verschillen. Van hier dat wij nimmer bij waare Natuurdichters volmaakt de eigen gedachte lezen, schoon ze ook over de eigen onderwerpen dichtten. Hoe menigen nacht, hoe menigen morgenstond, hoe menige schildering van den hemel, als de maan na een' storm door de wolken breekt, om niets meer te noemen, vinden wij bij OSSIAN, die allen de Natuur daar stellen, en echter allen van elkander verschillen. Maar is het geen van de Natuur waar is, ook van onze kundigheden waar? Helaas! ik vrees van neen. Zij hebben een zeer bepaald perk, en wij zijn verpligt, dit eens rond gezweefd zijnde, van vooren af aan weer te beginnen. Behalven dat alle verkreegen kundigheden zich gelijken, en van hier de groote eentoonigheid, de verbazende gelijkheid, welke in alle die Dichtstukken heerscht, die niet door aandrang der Natuur, maar door kunst vervaardigd wierden, en in welke kundigheden de plaats van 't gevoel bekleden Met alle onze kundigheden zullen wij nimmer eene enkele waare schildering daar stellen, zo als 'er duizend in OSSIAN zijn. Men moet de Natuur zelve gevoeld hebben, om haar dus belangrijk voor 't hart te kunnen schilderen. Met hoe weinig trekken werkt daar alles! Mag ik u tot een staaltje de volgende weinige proeven aanbieden.

Wie ziet de verwoeste woonplaats van MOINA niet met zijne oogen, wie treurt niet met OSSIAN bij derzelver puinhoopen, als hij die Dichter dit dus hoort bezingen: ‘Ik heb de muuren van Balclutha gezien, maar zij waren verwoest. Het vuur verteerde haare huizen - men hoort 'er de stemme des Volks niet meer. De stroom van Clutha was buiten zijne voorige oevers gedreeven door de instorting der muuren; daar schudt de distel zijn eenzaam hoofd; het mos sist in den wind. De Vos keek uit de vensters - het wilde gras der muuren golfde om zijn hoofd enz.’. Zo wel een akelige nacht als een lieflijke avondstond staan beurteling, onder het penseel van OSSIAN, voor ons gezicht: ‘De nacht was stormachtig. Van hunne heuvelen stortten de kraakende eiken naar beneden. De zee tuimelde donker onder den rukwind. De brullende golven steegen tegen onze rotsen op. Vaak kwamen de bliksems, en het verzengde Vaarenkruid werd verlicht, enz.

‘Star van den nederdaalenden nacht, hoe schoon is uw licht in het westen! Gij heft uw ongeschoren hoofd uit uwe wolk te voorschijn en statelijk is uw tred op uwen heuvel. Hoe vriendelijk blikt gij die gindsche vlakte toe! De stormige winden hebben zich nedergelegd; het geruisch der stroomen wordt slechts van verre gehoord; de loeiende golven stijgen niet dan afgelegen rotsen op; de avondmuggen zweeven op haare zwakke vleugelen, en het gebrom van haare vlugt is over het veld. Hoe schijnt gij, bekoorlijk licht! Doch gij vlugt en gaat voort; de golven komen met vreugd rondom u, en baden uw lieflijk hair. Vaarwel, o stille straal.

En wat zal ik zeggen van de menigvuldige klagten der ongelukkigen bij hem, die dikwerf met eene gelijkenis van drie woorden de ziel tot in haar binnenste bewegen? Hoe geheel weet, om maar iets te noemen, NUATHS ongelukkige Dochter ons met eenen enkelen wensch aan haar noodlot te verbinden: ‘Ach ware ik in stilte vergaan, zucht ze, de bloeme der rotse gelijk! Zij steekt het sierlijk hoofd ongemerkt op, en strooit den verwelkenden bloesem in den wind!’

Te recht zegt HAROLD van OSSIAN, dat zijne Poëzij meer dan die van eenig ander Dichter *de Poëzij van 't hart* verdient genaamd te worden..

In een' volgenden brief zullen wij gelegenheid hebben om te zien, welk eene ver-

woesting eene vernuftelende Wijsbegeerte op den Zangberg aan kan richten, wanneer ze eenmaal haare dorre handen aan het zinnelijk Rijksgebied der Dichtkunst durft staan; ik zal thans deezen, mooglijk reeds te langen, brief besluiten met den raad, dien PSAMMIS aan de gelukkige Kinderen der Natuur geeft, welken ons WIE-LAND L.c. I. Th. in fin. zo toverachtig schildert, en die, kon ze door de Dichters van onze eeuw opgevolgd worden, een grooter invloed op de verbetering der Dichtkunst zou hebben, dan alle, uit boeken verkreegen, kundigheden, hoe zeer ik dezelve ook hoogachte, met elkanderen:

'Gewent uw oog, zegt hij, aan de schoonheid der Natuur, en vult uwe verbeelding uit haare verscheiden schoone gedaanten, haar rijke zamenvoegingen, haar aantrekkelijk coloriet met denkbeelden van het Schoone aan. Poogt om alle de werken, zo van uwe handen als van uwen geest, den stempel der Natuur, eenvouwigheid en ongedwongen sierlijkheid, intedrukken. Alles wat u in uwe woningen omringt, brenge u haare schoonheden voor 't gezicht, en herinnere u, dat gij kinderen der Natuur zijt.

Het oor is na het oog de volmaaktste van onze zinnen. Gewent het aan kunstelooze, maar zielvolle, melodijen, uit

welke schoone aandoeningen ademen, die het hart in zachte beweging brengen, of de insluimerende ziel in zoete droomen wiegen. Vreugde, liefde, en onschuld stemmen de menschen in harmonie met zich zelven, met alle goede menschen, met de gantsche Natuur. Zo lang u deezen bezielen, zal elk uwer bewegingen, zal de gewoone toon uwer stem, zal uwe taal zelve muziek zijn.'

VIJFDE BRIEF.

WAARDE DER ZINNELIJKHEID IN DE POËZIJ. ZINNELIJKE EN WIJSGEERIGE WAARHEID. NADEEL, DAT MEN AAN DE DICHTKUNST, TOEBRENGT, WANNEER MEN HAARE VOORTBRENGSELEN NAAR DE LAATSTE ALLEEN WIL BEOORDEELEN.

Mag ik deezen brief beginnen met u een treffend gedeelte uit de Inleiding van SANDER voor zijne vertaaling van het Boek van JOB medetedeelen? Het zal veel licht over de zaak, die wij verhandelen, verspreiden, en zowel de kundigheden, die wij uit schriften verkrijgen, als die, welke ons de Natuur, wanneer wij haar ijverig naspooren, mededeelt, op haare rechte plaatsen waarde stellen.

BLAIR, zegt hij, heeft het te recht opgemerkt, dat OSSIAN, hoe vol hij ook dikwijls van gelijkenissen is, nogthans geen enkel beeld voorstelt, dat in het Land, waar zijne Gelieven bekoorden, waar zijne Helden leefden, waar zijne veldslagen voorvielen, vreemd en onbekend was. Vergelijkt men in dit opzicht de Dichters van laater tijd met die der Oudheid, zoo valt zeker de voorrang zeer veel op de zijde der Ouden. Zij leefden niet, gelijk wij, in steden, dorpen, gehoorzaalen en studeerkamers - - ik zou haast zeggen, begraaven. Zij waren altoos in de opene vrije Natuur. Zij kenden niets van het geene aan de andere zijde hunner bergen, aan geene zijde der rivieren lag. Maar de eigen tooneelen hunnes Lands kenden zij naauwkeurig, en daar van spreeken zij dan sterk en treffend, zoo dra de Dichtkunst hun aanvuurde. Zij noemen geen dier, geen plant, geen berg, geen beek, geen rots, die niet elk lid hunnes Volks ook kende. Onze Dichters, van welken de minsten de Natuur, die rond om hen is, recht kennen, volgen niet de Natuur, zij vormen

zich veel meer naar andere Schrijvers, daar door brengen zij zo veele vreemde, uitlandsche, afgelegen beelden te voorschijn, bij welke slechts het kleinste deel der leezers iets volkomens kan denken. En welligt is dit de reden, waarom de Poëzij in onze tijden op verre na die gelukkige werking op het gantsche Volk, op den gemeenen man, niet meer hebben kan, die ze voorheen altoos, in den krijg, in vrede, op feestdagen, bij openlijk een huislijke plegtigheden, had. Wij brengen bij de lamp den rijkdom van alle wetenschappen te samen, plunderen het magazijn der fabelleere, spreeken van dieren, dien de minsten gezien hebben, roepen alle Duivels, Geesten, Feën, Sijlphen, Gnomen, Amoretten, Nijmphen en Muzen bij een, en gaan dat geene voorbij, waarmede de Natuur in ons Vaderland pronken kan. Uit hoe veele gedichten, die onze eeuw toebehooren, zou men wel het gewest, de plaats, kunnen raaden, in welke de Dichter zijne eerste wandelingen door de Natuur gedaan heeft, waar hij het eerst haare eenvoudige Majesteit, in haare naakte schoonheid, en in haare vreeslijke to-

neelen, bespied heeft? Maar hoe prachtig en hoe natuurlijk, hoe gewoon in guure, noordlijke gewesten, hoe gepast op het bergachtig Schotland, is OSSIANS afbeelding van *Fingal*: ‘Hij beweegde zich langzaam, en even als een donderwolk, wanneer kookende vlakten des zomers onder haar zwijgen.’ En het beeld van een' onverschrokkenen: ‘Als *Oscar*, alleen gelaaten, van vijanden omringd wierd, stond hij, en waste aan zijne plaats, gelijk de vloed in een eng dal’. Zo spreekt de Man, die de lier in het bosch stemde; die van het bedde opsprong, eer de Morgensterre bleeker wierd; die de avondzonne dikwijls met zoete traanen aanschouwde, en van de guure rotzen nog in den stroom nederzag, wanneer het maanlicht schemerde, en de stilte des nachts op de golven rustte’.

Dit gezegde van SANDER brengt ons van zelven tot het groote vereischte in een goed Dichtstuk, dat het naamlijk zinlijk waar moet zijn. Deeze zinnelijke waarheid wordt nooit, althans nimmer zeker, nimmer anders dan bij toeval, daargesteld, zo de Dich-

ter met alle zijne kundigheden de Natuur zelve niet zinnelijk beschouwd heeft. Maar vindt men deeze zinnelijkheid ook in een Dichtstuk, dan behoeft men niet te vreezen dat het voor het gros der Natie verlooren Door de Natuur enkel uit boeken, en hierdoor dikwerf eene, voor de Natie, daar men onder 't huis hoort, ten eenenmaal vreemde Natuur, te kennen; door eene slaafsche navolging der Ouden, zijn 'er bij alle Volkeren gedichten voor handen, die onverstaanbaar zijn voor het Publiek. Ik zal u hier maar enkel aan de Oden van RAMLER herinneren. Ze zijn voortreffelijk in haar soort, maar zou HORATIUS, zo hij uit den dooden opstond, ze niet beter verstaan, dan een Landgenoot van den Dichter, zo dra hij de Grieksche en Latijnsche Letterkunde niet beoeffend heeft? Hoe veel meer Romeinsche Natuur, Romeinsche beelden, zelfs Romeinsche uitdrukkingen zijn daar in, dan Vaderlandsche. Nog moet men de Heidensche Mythologie grondig verstaan, om ze te kunnen begrijpen. Als een Lierzang voor eene waardige Vrouw, die gezond verstand en smaak bezit, verzegeld is, zo dat zij hem niet verstaan, en dus met gevoel niet lezen kan - heeft de Lierzang, naar mijn oordeel, bij al zijn schoonheid, een hoofdgebrek, dat door niets optewegen is., en slechts voor eenen enkelen Wijsgeerigen Natuurkenner verstaanbaar zal

zijn. Wij zijn hier aan de bron, daar alle waare Poëzij uit voortvloeit, dus verdient dit eene nadere ontwikkeling.

Wij kunnen tot eenen zekeren graad zeer onkundig in de ontdekkingen der Wijsgeeren zijn, en echter zeer schoone versen maaken. Wanneer wij levendig door een voorwerp getroffen zijn, kunnen wij 'er het schoone van bezingen, zonder andere kundigheden, dan die het voorwerp zelfs ons natuurlijk moet mededeelen, zullen wij 'er levendig door getroffen zijn. Ik beken, deeze kundigheden kunnen dikwerf enkel zinnelijk, dat is hier, voor 't oog, waar zijn, terwijl ze wijsgeerig valsch zijn; maar ook dan nog zal een gedicht altijd behaagen, en door het Publiek gelezen en verstaan worden, om dat de Dichter eigentlijk met de zinnen alleen te doen heeft; om dat het gros der menschen de Natuur eigentlijk maar kent, zo als zij zich aan de zinnen vertoont; om dat een Dichtstuk altijd volmaakter is, naar maate de Schilder de tafereelen, die de Dichter met woorden gemaald heeft, met verven gemaklijker op zijn doek kan uitdrukken. Ik zal deeze

aanmerking met het voorbeeld en het gezegde van een zeer bevoegd Rechter bevestigen.

De Heer LAMBERT, niet minder door zijn schoon Dichtstuk: *Les Saisons*, als Dichter, dan door menigen artikel, de Natuur- en Ziel-kunde betreffende, in de *Diction. Encycl.* als Wijsgeer bekend, voegt bij deeze beide versen:

> *Et toi, brillant Soleil, de climats en climats,*
> *Tu poursuis vers le nord la nuit & les frimats.*

de volgende aantekening; *On a suïvi dans ce Poëme le systême de Ptolomée, non qu'il ait encore des partisans: mais parce qu'il est le systême que persuade la vue. Or, ce n'est qu'en partant aux sens qu'on frappe l'imagination, ce qui est l'objet de tout Poëme.*

Gij zult u zeker de *Critique* nog herinneren, die men bij ons menigmaal gemaakt heeft op de uitdrukking: *een zachte daauw zeeg neer*. De Dichter is geen Wijsgeer geweest, zeide men, anders zou hij weten, dat de daauw eigentlijk uit de aarde optrekt en niet op dezelve nederzijgt. Ondersteld,

dat deeze reflexie de wijsgeerige waarheid op zij had, dan nog had hij, die ze maakte, alleen met dezelve betoogt, dat hij niet wijsgeerig over de Poëzij oordeelde; want voor de zinnen was de uitdrukking toch altijd waar - de daauw vertoont zich aan 't oog als of ze waarlijk op de aarde nederzinkt. Maar nu is de geheele aanmerking dubbel valsch, en zij doet overredend zien, dat eene natuurkennis, uit boeken verkreegen, altijd maar eene halve natuurkennis is en blijft. Hadden deeze gebrekkige Wijsgeeren de moeite genomen van met hunne eigen oogen de Natuur te beschouwen, zij zouden ontdekt hebben, wat ik honderd maal op eenen zomerschen avondstond, en vooral in de maand Meij, gezien heb, dat de daauw naamlijk, schoon waarlijk uit de aarde eerst optrekkende, menigmaal naderhand van boven op de aarde weer nederzijgt, en dat men dus hier ook (schoon dit niet nodig is, gelijk wij gezien hebben) wijsgeerig waar zeggen kan: *een zachte daauw zeeg neer*. Mij heugt intusschen dat ik eenmaal *dupe* van deeze fraaie reflexie was.

Hier uit volgt dan deeze algemeene aanmerking: Een Dichter moet voor de zinnen schilderen, zal hij waarlijk Dichter, zal hij waarlijk een Volksdichter zijn. Wat zou het Publiek aan Dichtstukken hebben, daar zich bijna alles anders in bevond, dan het zich aan de oogen in de natuur vertoonde? Een enkel Natuuronderzoeker zou dan mooglijk uitroepen: Zie daar eene wijsgeerige waarheid; maar het gros der Natie, voor het welk toch eigentlijk de Dichter schrijft, zou 'er louter valschheid, althans iets, dat het niet begreep, en dat het dus niet aandeed, in vinden ‘Geen Dichter wil, of mag, met zijne beschrijvingen Bijdraagen leveren tot PENNANTS *Zoölogie*, of tot het *Dierenrijk* van LINNAEUS. Het zijn geene afzonderlijke, volledig uitgewerkte trekken of hoedanigheden, daar de Dichtkunst zich op toelegt, maar kracht, werking dier hoedanigheden, in derzelver verband om een geheel te maaken’. HERDER *Geest der Hebr. Poëzij* 3*de Stuk*, 1*ste Verband*.. Wanneer ik voor 's hands een Leerdicht over de Natuurkunde vervaardig, bepaald om te onderrichten, dan spreekt het van zelf dat

ik wijsgeerig waar moet zijn. Maar wanneer ik een schilderij, van welken aart dan ook, uit de Natuur, die mij omringt, of een Ode op een' schoonen avondstond, of op iets anders, vervaardigen wil, dan moet ik de Natuur daarstellen, zo als ze zich voor mijne zinnen vertoont, en al bezate ik dan alle natuurkundigheden, ik zou ze, voor zo ver ze niet door de zinnelijke vertooning ondersteund wierden, moeten verbergen, wilde ik niet aan elken bevoegden oordeelaar duidelijk toonen, dat ik niet met mijn gevoel, maar met mijn vernuft gearbeid had. 't Is aan deeze oorzaak alleen toeteschrijven, dat ons de goede Dichtstukken van alle eeuwen altijd even zeer bevallen, en dit tot aan het einde der waereld zullen blijven doen. Zo mijne aanmerking valsch ware, zou dit onmooglijk zijn. Want de Natuurkunde heeft sederd dien tijd aanmerkelijke vorderingen gemaakt. Wij zouden dus, was het echte Schoone in een Dichtstuk afhanglijk van Physische, Astronomische enz. ontdekkingen, thans naauwlijks de versen der Ouden, en vooral die van OSSIAN en van andere onbeschaafde Vol-

keren kunnen leezen De zinnelijke waarheid blijft altijd waarheid, om dat de natuur voor het oog altijd dezelfde Natuur blijft. Men kan b.v. over het inwendig maaksel, over den groei, over de hoedanigheden der Roos verschillen; dit hangt van kundigheden, die bedrieglijk kunnen zijn, en dikwerf werkelijk zijn, af. Maar men beschouwe de Roos zinnelijk, en het verschil is gedaan. De Dichter ontleene eene gelijkenis van haaren zachten geur - hij vergelijke de wangen van een jeugdig frisch Meisje bij haar bevallig wegsmeltend rood - elk, die immer een Roos zag, zal den Dichter verstaan - dit zal elke eeuw, ieder volk doen. Maar men veroorloofde zich nu in zijne Dichtstukken, voor zinnelijke, wijsgeerige waarheid te bedoelen - wat zou hier het gevolg van zijn? Dit, men zou voor de eene eeuw zeer waar, voor de andere zeer valsch schrijven. De zinnelijke Natuur is altijd dezelfde gebleven, maar onze kundigheden hebben telkens het gewoone lot van menschelijke kundigheden ondergaan. Zij zijn geloofd en verworpen geworden. Men zou dan b.v. eenmaal zeer wijsgeerig waar geweest zijn naar het stelsel van PTOLOMEUS, om zeer valsch te worden naar dat van COPERNICUS. Men zou bewonderd zijn geworden toen men de Cartesiaansche Wijsbegeerte aannam, om weggeworpen te worden, toen NEWTON, LEIBNITZ, WOLFF verscheenen. Gelukkig, dat de ouden zulke Wijsgeerige *Critici* niet gehad, althans aan hunne uitspraaken niet geloofd hebben. Dan zouden wij thans hunne dorre valsche begrippen bezitten, die de enkele Oudheidkenner, maar niemand uit vermaak, lezen zou. Nu hebben ze zich aan de zinnelijke Natuur gehouden, en zij zullen door alle eeuwen heen niets van hunne waarheid en schoonheid verliezen. ‘Hoe ouder de menschen worden, en hoe meer hunne reden tot volkomenheid gebragt wordt, hoe minder geloof zij aan alle Wijsgeerige redeneerigen zullen geven, en hoe meer vertrouwen zij in het *sentiment* en de oeffening zullen stellen: want de ondervinding heeft hun geleerd, dat men zeer zelden door het klaare beduiden zijner zinnen misleid wordt, en dat de gewoonte om over die aanduiding te redeneeren en te oordeelen, ons tot eene eenvouwige en zekere oeffening brengt, in plaats dat men zich daaglijks vergist, wanneer men als Philosoof te werk gaat, dat is te zeggen, als men algemeene grondregelen ter nederstelt, en uit dezelve een keten van besluiten afleidt. - Hoe beter de menschen zich zelven en anderen kennen, hoe minder vertrouwen zij stellen in alle die uitspraaken, die gedaan worden bij wege van beschouwing, zelfs in alzulke stoffen, die op het allergestrengste voor meetkundige bewijzen vatbaar zijn.’ DU BOS *oord. aanmerk. over de Poëzij en Schilderk.* 2. *D.* 23. *Hoofdst*., en dit is 'er zo ver van daan, dat wij juist daar het meeste

vermaakt worden, om dat wij 'er dat zinnelijke zo sterk in aantreffen, 't geen wij zo

zeer beminnen, dewijl het ons de Natuur zo levendig voor oogen stelt.

De aangehaalde Schrijver der anders zo keurige Prijsverhandeling raakt, dunkt mij, somtijds het spoor mis, enkel door nu en dan te vergeeten, dat de Dichter slechts met de zinnen te doen heeft. Dat hij in LUCANUS afkeurt, dat deeze den Reiger en de Kraai tot Watervogels maakt Van den Reiger zingt hij:

> ausa volare
> Ardea sublimis, pennae consisa natanti.
> *Lib*. 5. *V*. 553, 554.

van de Kraai:

> caput spargens undis, velut occupet imbrem,
> Instabil; gressu metitur littora cornix.
> *l.c. V.* 555, 556.

, in MANILIUS, die eene beschrijving van Africa wilde opgeven, dat hij den Olijfant onder de vernielende dieren, als leeuwen en slangen, plaatst

> Horrendos angues, habitataque membra veneno,
> Et vastos elephantas habet; saevosque leones
> In paenas faecunda suas parit horrida tellus.
> *Astron. Lib.* 4.

, dit is zeer juist. LU-CANUS en MANILIUS zongen hier beiden wat ze niet gezien hadden; ze moesten dus (en hier komen altijd verkreegen kundigheden den Dichter te pas) uit boeken, uit de Schriften der Natuuronderzoekeren, aanvullen, wat ze zelven bij ondervinding niet kenden. Maar had LUCANUS den Reiger en de Kraai bij een' storm zelf gezien; had MANILIUS met den Olijfant zelven bekend geweest; ze zouden ze beiden maar zinnelijk hebben behoeven te beschrijven, om ze waar te beschrijven. Juist het rampzalig toevlugt nemen tot de werken van anderen, in plaats van de Natuur zelve te beschouwen, heeft LUCANUS van het spoor gebragt. Het verkeerde gevolg, gelijk de Schrijver zelf aanmerkt, dat hij uit eenige versen van VIRGILIUS trok, deed hem dwaalen. Wanneer wij zelf zien, worden wij, voor zo ver een Dichter de waarheid noodig heeft, nooit bedrogen. Dan, dat de eigen Schrijver het als eene feil in den schoonen Lente zang van den Heer P. HUIZINGA BAKKER aanmerkt, dat hij de kikvorschen door

den *raauwen gorgel* Men erkent thans algemeen, dat het voorrecht, 't welk de Ouden in hunne Dichtstukken boven de Modernen vooruit hebben, daarin voornaamlijk gelegen zij, dat hunne gedachten, voorstelling en uitdrukking zinnelijker zijn, om dat zij meer met de Natuur omgingen en haar dus beter kenden, dan wij door onze meer beschaafde levenswijze dit kunnen doen. Voor ons Nederlanders knelt deeze aanmerking nog sterker. AlleVreemdelingen, en zo men het oordeel van deezen al niet wilde laaten gelden, meer dan een kundig Landgenoot begreep, dat wij vooral meer met het hoofd dan met het hart in onze Dichtstukken werkten, en hier door de Natuur gewoonlijk met een even koud penseel schilderden, als wij de hartstochten flaauw of geoutreerd, maar altijd valsch, vertoonden. Waarom poogt men ons dus niet liever onze gebrekkige zinnelijke voorstelling en uitdrukking onder 't oog te brengen, waarom wijst men ons niet meer lijnrecht tot de Natuur zelve, als men toch verbeteren wil? Werkt men, door alles van verkreegen kundigheden, en zelfs, zo als de Schrijver menigmaal doet, van eenen enkelen trek van geleerdheid te doen afhangen, ons gebrek, in plaats van het te verbeteren, niet lijnrecht in de hand? Verdooft men op die wijze in jonge Dichters dat vuur niet, zonder het welk 'er geen goed Dichtstuk immer vervaardigd wordt? Ik ben hier meer dan eens getuige van geweest. Eene gezonde *critique*, door het warm gevoel voor het Poëtische Schoon, niet minder dan door het koele oordeel uitgebragt, is voor den Dichter even bevorderende, als eene *critique*, daar enkel het koele oordeel de eer van toekomt, schadelijk is. Leert dit het gezond verstand en de Natuur der zaake zelve niet? Hoe zal het koele oordeel alleen uitspraak kunnen doen over de aandoeningen, die de Natuur in een warm, recht dichterlijk hart verwekt, vooral zo die aandoeningen zelve aan den Beoordeelaar onbekend zijn gebleven? Hoe zal de Wijsgeer op zijn Studeerkamer over de hartstochten, die den Dichter bezielen, die hij in zijne verschillende Personaadjen laat werken, kunnen oordeelen, hij, die deeze hartstochten zelve nimmer dan uit boeken kende, en alle aandoeningen van vreugd, zo wel als van droefheid, zo dra ze boven het peil van zijn eigen flegmatiek temperament gaan, voor buitenspoorig verklaart! De Psychologie, die ons de Natuur leert, verschilt wel eens van die, welke wij alleen aan een metaphysisch compendium verpligt zijn. Maar om nog een oogenblik tot den raauwen gorgel van den Kikvorsch wedertekeeren. Indien men zich soortgelijke aanmerkingen wilde veroorloven, zou men, al kwam het geluid van den Kikvorsch ook door zijn keel, nog een *critique* op het *epithête raauw* kunnen maaken. Men zou kunnen vraagen: is zijn keel eigentlijk *raauw*? en men zou waarschijnlijk *neen* moeten antwoorden. Maar ziet men niet duidelijk, dat men dus al het zinnelijke uit onze Poëzij wegredeneert, en 'er koude, afgetrokken waarheden voor in de plaats geeft. Niemand keurt de figuur af: het Land naderde ons; schoon wij eigentlijk alleen het Land naderen. Waarom? Om dat het zich voor de zinnen zo vertoont, en hier heeft de Dichter alleen mede te doen. Ik vrees, dat men, zo voortgaande, zo lang vernufvelen, zo lang verfijnen zal, tot dat wij niets meer gevoelen. Gewis, dit kan nimmer het gevolg eener waare Wijsbegeerte zijn. laat *rikkikken*, om dat de Natuurkundige weet, dat zij dit ge-

luid eigentlijk door middel van twee blaasjes, ter wederzijden van den kop geplaatst,

maaken, dit is, naar mijne gedachten, zeer onbillijk. Zinnelijk rikkikken de kikvorschen wel degelijk door den raauwen gorgel. Elk zal deeze regel in een tafereel van de Lente zeer natuurlijk geschilderd vinden, en maar weinigen hebben de Anatomische Verhandeling van CAMPER gelezen, en die ze gelezen hebben, zullen blij zijn, dat ze, in de oogenblikken, waarin ze eenen lieven Voorjaarsavond op het land genieten, en daar, onder het gezang der Nachtegaalen, van verre bij poozen het rikkikken der Kikvorschen hooren, dezelve vergeten kunnen. Verbeeld u welk een' dienst de Heer HUISINGA BAKKER ons gedaan zou hebben, indien hij in zijn treffend zinnelijk schilderij

van de Lente ons, voor den opgenoemden schoonen regel, vertelt had, dat de Kikvorschen van twee blaasjes voorzien waren, en daarmede eigentlijk hun geluit veroorzaakten. Hij had ons dan zeker zijne geleerdheid vertoont, maar hij had opgehouden Dichter te zijn, en wij zouden geëindigd hebben met hem, Prof. CAMPER, en zijne beide blaasjes te verwenschen.

Nog onjuister vinde ik de aanmerking van den eigen Schrijver op de uitdrukking, *ondermaansche dingen*, om dat in de daad de Maan niet meer boven, dan onder de aarde is. Indien wij ons zulke *critiques* veroorlooven, is het met de Poëzij gedaan. Wij zullen 'er dan drooge natuurkundige waarheden voor in de plaats bezitten, maar echte Poëzij zullen wij ras missen. Wij zullen dan den heerlijken regel uit de beschrijving van den avondstond bij VAN ALPHEN:

> Zelfs bergen vlugten heen;

Ook moeten verwerpen, wijl de bergen in de daad niet vlugten. Hoe! als ik de Maan op een' schoonen Zomerschen avond aan de lucht zie staan, en ik beschrijven wil,

wat ik zie, vertoont zich dan alles om mij heen niet onder de maan, en moet ik op dat tijdstip van vervoering mij herinneren, dat de maan even veel onder mij dan boven mij is? Wat raakt mij dat in die oogenblikken? Was den Schrijver hier zijne juiste aanmerking, maar eenige bladzijden hooger op de beschrijving van den Avondstond door HOOGVLIET gemaakt, vergeten? Wêerlegt ze niet volkomen zijne tegenwoordige aanmerking? Men oordeele; zie hier 's Mans eigen woorden:

‘Men verzwakt het Schoon door zodaanige denkbeelden bij malkanderen te voegen, die in een onderwijzend geschrift wel aan malkanderen grenzen, maar die in eene Schilderij den aandacht verdeelen.

HOOGVLIET intusschen geeft in zijnen *Aartsvader Abraham* eene beschrijving van eenen schoonen avond, die verrukken zoude, zoo hij daarin de gemelde fout niet gedeeltelijk begaan hadt. Dus zingt hij:

> 't Was avont, en de zon, gehult met goud en stralen,
> Scheen thans te Berseba ter westkimme in te dalen,
> Haar' gloet te dooven in het middelantsche Zout,
> Terwijl ze nochtans met dat licht, dien gloet, dat gout

> En d'eige stralen, aan dezelve hemelkringen,
> Den morgen maakte, in 't oog der tegenvoetelingen.
> De maan vertoonde nu 't verzilvert aangezicht,
> En troostte 't aardrijk met den weêrglans van het licht.
> Een zachte dauw zeeg op de blaân en bloemeknoppen,
> En baadde 't Velt, als in een zee van vruchtbre droppen enz.

Voelt men niet eene verdeeling van gewaarwordingen op 't lezen van deeze drie regels:

> Terwijl ze nochtans met dat licht, dien gloet, dat gout,
> En d'eige stralen, aan dezelve hemelkringen,
> Den morgen maakte, in 't oog der tegenvoetelingen.

Wat raakt ons, terwijl wij eenen schoonen avond bekijken, de omwenteling der aarde om haaren as? of waarom brengt de Dichter ons een luisterijken dag voor den geest, terwijl zijne eenige bedoeling is ons op eenen lieflijken avondstond te onthaalen? L.c. pag. 276 en 277. Het antwoord op de laatste vraag des Schrijvers is klaar. Om dat HOOGVLIET ophielt zinnelijk te schilderen, wat zijne oogen zagen; om dat hij, in plaats van dit te doen, zijne verkreegen kunde te hulp riep, en 'er met zijn vernuft een paar regels inslikte..'

Hoe geneigd zijn wij om bij soortgelijke critiques met SANDER, wien men gewis geene grondige Natuurkennis ontzeggen kan, uit te roepen: ‘Gelukkig hij, die, van de Natuur ten minsten zo veel ontvangen heeft, dat hij haare uitstekende werken verstaan kan - en de ijdele pronk eener onnutte geleerdheid, door welke wel twist en strijd verwekt, maar niet tot het genot der zuivere en onverdorven Menschheid kan afgeleid worden, verachten!’

Alles komt dus hier op neêr, dat men den Dichter niet te veel kan aanprijzen, de Natuur, die hem omringt, met arendsoogen te beschouwen. O zo hij waarlijk Dichter is, zal hij dit ook gaarn doen. Uit de Schriften van anderen Natuurkennis te verzamelen, kan nuttig zijn, en de Dichter, die zijne kunst bemint, zal dit gewis ook niet verzuimen, maar nimmer zal hem dit alleen een waarlijk schoon en warm Dichtstuk voort doen brengen. Integendeel, zo hij niet op zijne hoede is, zal het hem telkens doen struikelen, telkens doen ophouden Dichter te zijn. Wij moeten door de Natuur zelve, door ieder onderwerp, dat wij bezingen, zo levendig aangedaan zijn, dat

wij door de volheid van ons gevoel gedrongen worden ons te ontlasten, zullen wij waarlijk Poëzij, die dien naam verdient, voor den dag brengen. In de luimige beschrijving der echte Poëten, die ons ASMUS in de *Wandsbecker Bode* ergens opgeeft ‘Heldere reine keisteenen, aan welke de schoone Hemel, en de schoone Aarde, en de heilige Godsdienst aanslaan, dat 'er de vonken uitvliegen’; is meer waarheid, dan in de meeste wijsgeerige Verhandelingen bij een genomen. O als wij door de Natuur zelve ontvlamd zijn, loopen wij nimmer gevaar om in het gedrochtelijk en geoutreerde te vallen. Klinkende spreekwijzen en brommende woorden kunnen ons dan niet voldoen. Het waare gevoel stort altijd waar gevoel uit, en elk heeft dan medegevoel. Alles moet dan warm zijn, en dit zijn brommende woorden nooit. Alles moet overeenkomen met den oorspronglijken afdruk, dien de Dichter 'er van in zijn eigen hart heeft, en dien 'er de Natuur zelve indrukte. Dit is het origineel en nimmer zal hem de copie behaagen, zo ze met dit origineel niet volmaakt overeenstemt. Werken wij daar en tegen met kundig-

heden, uit boeken verkreegen, dan wordt alles door ons vernuft alleen afgedaan - ons hart blijft koel - 't zijn geen aandoeningen, die wij mededeelen, 't zijn redekavelingen, en om het gebrek aan gevoel dan echter te verbergen, om echter warm te willen schijnen in weêrwil van de Natuur, neemen wij onze toevlugt tot klinkende woorden, en eindigen met in het brommende te vallen. Uit eene zodaanige bron ontstond de gebrekkige vertaling van een der schoonste dichterlijke beschrijvingen bij JOB, door den Schrijver met recht gegispt. Er staat in onze, en bijna in alle overzettingen: ‘Zult gij het paerd sterkte geven? kondt gij zijn hals met donder bekleden? Job. 39. vs. 22..’ Hoe is het mooglijk, zou men zeggen, dat een eenig Vertaaler, die immer een paard gezien had, hier zijn' hals met donder kon bekleeden? Hij vond immers overal in JOB zulke uitmuntende, waare, zinnelijke beschrijvingen, en hier, daar zoo veel zinnelijks, zo veel dichterlijks van te vertoonen was, hier zou de

Dichter van dit schoone Boek den hals van het Paard met donder bekleden! De oorzaak van diergelijke feilen is gebrek aan gevoel, gebrek aan zinnelijke natuurbeschouwing! Het grondwoord betekende *maanen* en *donder*; had men gevoel, en het paard zinnelijk voor zijne verbeelding gehad ‘De minste Wijsbegeerte of Natuurkennis (zegt de Schrijver) zou de Overzetters tot de andere betekenis van 't woord geleid hebben’; maar dit doet noch de Wijsbegeerte noch de Natuurkennis gewoonlijk alleen. Wij oordeelen wel zo van achteren, wanneer wij reeds het waare beeld voor onze oogen hebben, maar van vooren moet ons, of de Natuur zelve, en het gevoel van haar Schoon, bezielen, zo dat wij het beeld, dat wij daar willen stellen, levendig voor onze verbeelding hebben, of wij philosopheeren zo lang, tot dat ons de donder, die den hals van 't paard bekleedt, eene trotsche en juiste uitdrukking toeschijnt, om den moed van dit Dier in den strijd te schilderen. Hoe weinig kunde en wijsbegeerte men aan de Vertaalers van JOB ook leenen wil, zij wisten toch altijd zeker dat het paard maanen aan den hals droeg, en dus kon hunne ongelukkige vertaaling hier nimmer aan onkunde toegeschreven worden, even weinig als de menigvuldige Predikanten, die sederd de voortreffelijkheid van dit beeld in hunne Leerredenen hebben poogen aantetoonen, van deeze Natuurkunde beroofd waren. Niemand is voor soortgelijke feilen gedekt, dan hij, die aan de borsten der Natuur zelve gezogen, en van haar geleerd heeft, eenvouwigheid, zelfs in de prachtigste en stoutste tooneelen, te gevoelen en te beminnen. Waarom is de Schrijver niet bij zijne eerste aanmerking op deeze zelfde bladzijde gebleven? Zij lost alle soortgelijke slaafsche en verkeerde navolgingen genoegzaam op: De meeste Dichters (zegt hij daar) in plaats van de Natuur te beschouwen, schrijven malkanderen na enz’., men zou *maanen* vertaald heb-

ben; nu klonk *donder* trotscher, en de schoone en waare, schoon eenigzins reusachtige, beschrijving van JOB was vernietigd. Zie hier de betere vertaling van SANDER:

'Hebt gij het Paard den edelen moed gegeeven? dat men zijn toorn ziet in zijne maanen? Leert gij hem opspringen gelijk een springhaan? Zijn prachtig gesnuif is verschriklijk, het stampt op den grond, is stout op zijne kracht, en vliegt den strijd te gemoete. Het spot met de schriklijke wapenen en verschrikt niet, voor den blooten degen keert het niet te rug. Boven hem rammelen de pijlen in den koker, de blinkende spies, en de volle wapenrus-

ting; onder hem dreunt de aarde, en naauwlijks raakt hij in den aanval den beevenden grond. Het is hem niet als of hij de krijgstrompet hoorde. En wanneer de trompet sterker klinkt, roept het vergenoegen; van verre snuift het den slag te gemoete, het geschreeuw des veldheers, en het gewoel des krijgs'.

Alle Dichters, die uit hun gevoel schrijven, komen, bij de mooglijkste verscheidenheid, altijd in het groote, de levendige daarstelling van de natuur naamlijk, overeen. De plaats uit den *Fingal* van OSSIAN, door SANDERS naast die van JOB over het eigen onderwerp gesteld, bevestigt dit. Men hoort 'er den eigen waaren Dichter in. Dus schildert OSSIAN in dezelve een Paard uit *Fingals* stal: 'Een der dapperste Rossen verschijnt, brieschend en stout met hoogopgezette maanen en breede borst, van den heuvel ter rechter zijde van den verschriklijken wagen. Zijn stampende hoef klinkt. Gelijk de damp over de vlakte, golven zijne maanen De Schrijver plaatst de Schilderij van het Paard bij VIRGILIUS Georg. 3. v. 80. & seqq. tegen die, welke wij zo even bij JOB gezien hebben, en noemt den Latijnschen Dichter bij uitnemendheid *den natuurkennenden*. Ik laat het gaarn onbeslist, welke beschrijving van 't Paard dichterljiker is, daar ze beiden in mijn oog veel verdiensten bezitten; maar ik kan niet nalaaten hier de volgende aanmerking van HERDER bij te voegen, die ons leeren zal zeer voorzichtig te zijn, waneer wij immer beslissende vergelijkingen tusschen Dichters willen maaken, die niet alleen tot verschillende Volkeren behooren, en onder verschillende luchtstreeken leefden, maar nog boven dien door eeuwen van elkanderen verwijderd zijn. 'Wil men (zegt hij in de eerste Verh. van het derde Stuk van zijn voortreffelijk Werk: *de Geest der Hebreeuwsche Poëzij* genaamd) het beeld van het Paard bij HIOB vergelijken met de beschrijving, welke VIRGILIUS daarvan geeft, zonder op te merken wie bij HIOB spreeke? en waar toe hij spreeke? wat in den tijd van VIRGILIUS te Rome, en wat in den tijd van HIOB in Idumea, een paard ware? waar toe het daar, en waartoe het hier, verschijne? wil men, zeg ik, die vergelijking maaken zonder dit alles in aanmerking te nemen, zo begrijpt elk terstond, dat men niet dan eene armhartige vergelijking maken zal'. - Hoe treffend waar is dit gezegde! Het Paard van VIRGILIUS is altijd meer naar ons berekend; dewijl dit dier in zijn' tijd te Rome, als heden nog bij ons, bekend was, en wij dus in zijne beschrijving ons paard vinden; bij JOB was dit geheel anders; de verre afstand, op welke Idumea van Egypten was gelegen, in het eerste van welke landen het paard nog een vreemd, zeldzaam wonderschepsel was, bragt natuurlijk dat reusachtige, dat wonderbaare in de beschrijving, die de Dichter bij JOB 'er van geeft, 't welk wij 'er nu sterker dan ooit in aantreffen, maar dat echter niet nalaat ons te behaagen, om dat het toch alles in den grond waar, schoon dan ook wat in het groote geschilderd is. Wij allen gaan in onze beschrijvingen altijd iets meer boven de natuur, naar maate wij minder met een voorwerp gemeenzaam zijn. Bij VIRGILIUS is veel schoons, ontwijffelbaar, echter is 'er ook iets in, en naar zijn plan moest dit zo, dat meer naar eene beschrijving bij LINNAEUS trekt, dan naar een dichterlijk schilderij. Men oordeele:

Illi ardna ceruix,
Argutumque caput, breuis aluus, obesaque terga:
Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
Et gilus. Tum, si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit: micat auribus, & tremit artus:
Collectumque premens voluit sub naribus ignem:

Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo.
At duplex agitur per lumbos spina; cauatque
Tellurem, & solido grauiter sonat vagula cornu.

VONDEL vertaalt dit dus, maar hij doet den Dichter ongelijk aan:

Het heeft een' scherpen neck,
Een' kleinen kop; het lijf, dat vrij is van gebreck,
Valt kort, de schoft heel plat; de borst weet zich te ontvouwen
Ten breetste, en 't is heel gladt, en wonder wel gehouwen.
Het paert blaeuw schimmel, en kastanjebruin voorwaer
Is 't beste, wit en vael het allerslimste haer.
Een rechtgeschapen hengst, die wapens en trompetten
Van verr' hoort, trapt en stampt, en weet zich schrap te zetten,
Steeckt de ooren schichtig op, leeft overal zijn lijf;
Hij briescht, blaest vier en vlam ten neuze uit fel en stijf,
En schud ter rechte zij zijne mane dick en vlugge.
Het ruggebeen loopt recht en dubbel langs den rugge.
Hij krabt het zant, en schrabt den gront op met de hoef,
Zoo rustigh dat het klinckt.

DE LILLE heeft het beter, schoon eenigzins verschikt, dus gevolgd:

Il a le ventre court, l'encolure bardie;
Une tête effilée, une croupe arrondie;
On voit sur son poitrail ses muscles se gonfler,
Et ses nerfs tressaillir, & ses veines s'enfler.
Que du clairon bruyant le son guerrier l'éveille,
Je le vois s'agiter, trembler, dresser l'oreille;
Son épine se double & fremit sur son dos;
D'une épaisse criniere il fait bondir les flots;
De ses nazeaux brulants il respire la guerre;
Ses yeux roulent du feu, son pied creuse la terre.

Ook hij drukt het: *luxuriat toris animosum pectus*, het: *stare loco nescit*, en andere schoonheden van den Dichter niet uit; echter ziet men uit beide navolgingen genoeg, dat de schilderij van VIRGILIUS hier en daar eenige meer natuurkundige, dan wel dichterlijke trekken heeft. Naar zijn plan, gelijk ik reeds zeide, moest dit zo; hij schreef een Leerdicht. Intusschen blijft het altijd waar, dat weinig Lezers een Gedicht opslaan, om de natuur van een paard te leeren kennen; de zulken die dit zoeken, vervoegen zich tot geen Dichter. De meesten menschen, die een gedicht in handen nemen om 'er door vermaakt te worden, vinden gewoonlijk op die plaatsen het minst aan hun oogmerk voldaan, waar de meeste natuurkunde van deze soort in doorstraalt. Men bewondert den Dichter, maar men springt zijne geleerde versen over.
Ik geloof voor 't overige met den schrijver, dat men niet dan te dikwerf het *bruischend*, of *schuimbekkend* of *trappelend* paard, in navolging van een ander Poëet in zijne versen te baat neemt, en dat dit dan niet zelden al het schoon is, dat het paard ons daar opdischt; maar met dat alles mist het ons toch niet geheel aan waare, schoone, beschrijvingen van het paard, die naast die van de beste Dichters geplaatst mogen worden. Ik wil hier alleen de volgende opgeven:

Gelijk, op 't schor geluid van Mavors wapenkreet,
Een jonge Hengst zijn' moed ten oorlog' voelt ontbranden;
Met opgeheeven' hals de forse borst verbreedt;
Het schuimende gebit doet knarsen op zijn tanden;
De lange maanen schudt; en snuivende in het rond,
En rook en vlammen blaast; en op zijn sterke lenden,

(Daar hij zijn' staalen hoef slaat in den weeken grond)
Zijn' Ruiter vrolijk voert in 't dichtst van 's vijands benden: enz.

Taal- en Dichtk. Oeff. van 't Genootsch. K.W.D.A.V. te Leyden; 2*de D.* 1*ste Prijsv.*.

Doch ik moet nog één oogenblik tot de straksgenoemde Prijsverhandeling wederkee-

ren. De Schrijver, die, gelijk ik reeds zeide, den dienst der Wijsbegeerte in de

Poëzij wilde uitmeten, en hier door menigwerf wat al te veel aan haar in bijzonder-

heden toeschrijft, begrijpt, dat het de Wijsbegeerte is, die den Dichter de juiste keus

van woorden aan de hand geeft. Wij moeten hier niet met het woord wijsbegeerte spelen. Verstaat de Schrijver door dit gezegde, dat de Dichter in het oogenblik der bearbeiding over de woorden nadenkt, en zo lang zoekt, tot dat hij het waare en eigen woord heeft, dan is dit gezegde vol-

komen valsch. Het kan dan omtrent den Versenmaaker waar zijn, maar omtrent den Dichter is het onwaar. Ik beroep mij op elk, die immer met enthusiasme, dat is met de levendigste en vuurigste doordrongenheid van het onderwerp, dat hij bezingen wilde, vervuld, een vers maakte, of hem, juist naar maate dat hij meer gevoelde, meer levendig door het voorwerp getroffen was, de juiste, de eigen, de schilderachtigste woorden niet meer van zelven, en zonder dat hij 'er op dacht, zich kwamen aanbieden, en zelfs werkelijk op zijn papier stonden. Zo dra hij naar woorden zoeken moet, voelt hij niet levendig, en zijn vers zal altijd iets stijfs, iets min zinnelijks behouden. Behalven dat woorden en uitdrukkingen, zo als *de bruischende zee* en *het lagchen met weenende oogen* bij HOMERUS, nimmer door nadenken, nimmer door 'er na te zoeken, gevonden worden. Dan zou men ze moeten kunnen vertaalen, en mooglijk zou men dit kunnen doen, indien men op dat oogenblik geheel HOMERUS was.

Bij alle goede Dichters zijn soortgelijke schoonheden, maar men treft ze altijd op die plaatsen alleen aan, waar men zichtbaar

ontdekken kan, dat alles in het vuur van vervoering daar heen gestroomd zij, en dat de versen den Dichter geen moeite ter waereld gekost hebben; dat hij 'er zelfs niet aan gedacht heeft. Op die wijze zijn alle imitative versen, waarin maat en woorden de gedachte zinnelijk daar stellen, of eenig geluid nabootsen, ontstaan. De Dichter bedoelde dit niet, maar het vuur, daar hij mede arbeidde, de levendige voorstelling van het voorwerp, dat hij bezong, en dat dit vuur in hem ontstoken had, bragt 'er deeze mindere, maar toch altijd wezenlijke schoonheden in. Wilde men de beweging van een dravend paard, de moeilijke opheffing van een' zwaaren hamer, het lompe nederploffen van eenen ruuwen os, door kunst, of door wijsgeerig naar juiste woorden en eene geschikte maat te zoeken in zijne versen brengen, ik ben verzekerd dat deeze versen ondraaglijk stijf zouden zijn, en, in plaats van het vermaak te vermeerderen, zodaanig verveelen zouden, dat elk bevoegd Lezer liever de geheele imitatie zou willen missen, dan telkens zo zeer op den moeilijken en pijnlijken arbeid des Dichters te stooten, die 'er

in ieder woord, en in elke koppeling van woorden uit door zou straalen Dus denkt 'er de kundige SCHLEGEL in zijne tiende Verh. *Von der Harmonie des Verses*, te vinden in het 2*de D. van zijn' vertaalden* BATTEUX, over. '*Wenn der Dichter in dem Klange seiner Verse den natürlichen Schall eines Gewitters trifft'* (zegt hij daar onder anderen) *so rühret das von der Hitze her, mit der er arbeitet, von der Lebhaftigkeit, mit der er sich seine Bilder vorstellet; kurz es ist ein Werk seiner Begeisterung, dessen er sich selbst nicht bewuszt ist*'..

Om over de Dichtkunst tot in de minste bijzonderheden goed te kunnen schrijven, moet men zelf Dichter zijn. Er zijn zekere verborgenheden in alle kunsten, die niemand kent, dan die ze werkelijk beoeffent. Eene waare, voor den Dichter geschikte, Wijsbegeerte leert, dat wij altijd gemaklijk de woorden vinden, wanneer wij vuurig gevoelen, en het voorwerp zelf daar zo geheel levendig voor onze verbeelding hebben staan. 't Is waar, wij vinden in die oogenblikken menigwerf de rijkste taal arm, maar wij weten ze te verrijken Men behoeft WINKELMAN maar over eenen Apollo of Laocoön te hooren spreken, om overtuigd te zijn welk eene taal het levendig gevoel van het Schoone weet te scheppen., en

't is door de werken van goede Dichters dat elke taal zijn' rijkdom en bevalligheid wezenlijk verworven heeft. Het Hoogduitsch voor GELLERT, en na KLOPSTOCK en WIELAND, kan dit tastbaar staaven. Men kan hierom ook bijna altijd uit den meerderen of minderen rijkdom van eene taal tot het aantal en de waarde van Dichters onder eene Natie besluiten.

Eene gezonde Wijsbegeerte spoort dus den Dichter aan om de Natuur zelve veel te bestudeeren, zijne gewaarwordingen 'er onder na te gaan, en nimmer de Dichtpen in handen te nemen voor dat hij door een zacht geweld hier toe als gedrongen wordt. Zij wijst hem op de Dichtstukken der oude nog onbeschaafde Volken, die hun sterk zinnelijk aan deeze wijze van dichten verpligt waren, en juist daarom zulke juiste, zulke bij uitstek schilderachtige woorden Onze beschaafdheid, en de menigvuldige verfijningen, die de verkeering in de taal en spreekwijzen noodzaaklijk gemaakt heeft, vloeit ook hier zeer nadeelig op de Poëzij in. Wij hebben dien rijkdom van woorden niet, om alles, wat de Natuur betreft, uit te drukken, die de oude Volkeren bezeten hebben, maar wij zijn van een des te grooter overvloed van woorden en spreekwijzen voorzien, die de verkeering, de bezigheden en betrekkingen des burgerlijken levens betreffen. Zie *Fragm. über die Deutsch. neue Litt. I. und II. Saml. VII. Fragm.* aangeh. bij SANDER in zijne *Inleid. voor het Boek van* JOB.,

die bijna altijd de zaaken zelve daarstellen en de klanken nabootsen, gebruikten. Deeze Wijsbegeerte alleen is voor den Dichter de waare; zij doet hem dienst, zonder zijn genie te verdooven.

Thans zal ik u niet langer ophouden. Ik denk, dat gij mijne gedachten zult gevat hebben, en ze in het rechte licht zult plaatsen. Zij komen in één woord hier op neêr. Men kan een' Dichter niet te veel aanraaden om kundigheden te verzamelen; zij alleen kunnen in onze eeuw die menigvuldige ledige plekken aanvullen, waarin ons de Natuur zelve onbekend is, en, onze zeden en levenswijze in aanmerking genomen, onbekend moet zijn; maar zij maaken den Dichter niet, zij vervullen slechts een gebrek in hem. Integendeel, al wat hem meer aan

de weelde en haare verfijningen in de kunsten en wetenschappen ontrukt en aan de Natuur te rug geeft - al wat hem vatbaarer voor haaren eenvouwigen indruk, en voor de oorspronglijke aandoeningen, die ze verwekt, maakt, maakt hem meer tot Dichter, en wint hem naar de eigen maate meer eene lengte van verkreegen kundigheden uit. In het laatste geval zal hij meer oorspronglijk, in het eerste altijd meer of minder gelukkig copiist blijven. De lectuur der Ouden zelfs zal dit niet geheel verhelpen kunnen In eene eeuw, in welke de Natuur geheel voor den Dichter verloren is, zullen de zulken, die hunne toevlugt tot de werken der Ouden nemen, altijd uitmunten. Zij vinden daar een groot gedeelte van de Natuur weder, en brengen dus in hunne gedichten, wat in die van anderen, die noch de Natuur zelve, noch de Ouden kennen, mist. Dit was veelal het geval bij de herstelling der fraaie Letteren in alle Landen. Maar men ziet wel, dat dit dan eigentlijk niet het waare, maar slechts een beter middel zij, en dat de zulken, die de Natuur zelve raadplegen, en de Ouden slechts gebruiken om hun deeze groote kunst aftekijken, altijd grooter, rijker, en oorspronglijker zullen zijn. In het eerste geval schilderen wij een portret naar een portret, laat dit laatste dan ook van een' VAN DIJK of REMBRAND zijn; in het andere naar het oorspronglijk menschenbeeld zelve. 'Er gaat altijd in elke nieuwe copie op nieuw iets verlooren.. Over 't algemeen is ze

niet genoeg aanteprijzen, maar indien ze ons de moeite uitwint, zo als ze tot hier toe al veel gedaan heeft, van de Natuur zelve te bestudeeren, en uit deeze oorspronglijke bron te putten, doet ze ons geen voordeel, maar een nadeel, dat door niets te herstellen is. Onze genie doolt dan altijd tusschen dezelfde grenzen rond: zij is, als ik mij dus met een zeker Schrijver uit mag drukken, tusschen den Xanthus en Simoïs als besloten, en wij blijven immer wat wij zijn. Dan alleen zijn de Ouden ons alles waardig, wanneer wij van hun leeren tot de Natuur zelve te gaan, en ons aan deeze rijke, onuitputtelijke, en altijd nieuwe bron van dichterlijk Schoon te houden. Zie daar mijne gedachten.

ZESDE BRIEF.

OVER HET BIJZONDER EN ALGEMEEN BELANG IN DE WERKEN VAN SMAAK EN KUNST.

Uw brief, mijne lieve Vriendin! heeft mij een onuitspreeklijk vermaak veroorzaakt. Ik ontving hem in een oogenblik, dat ik niet zeer opgeruimd was, maar hij verdreef mijne droefgeestigheid, en ik eindigde met hartlijk te lagchen over de beminlijke drift, waarmede gij uwe geliefkoosde lectuur verdedigt, en de geestige, recht vrouwelijke, wijze, op welke gij mijne eigen argumenten tegen mij weet aan te wenden. In uwe tegenwoordigheid zou het mij waarlijk moeilijk vallen langer met u te verschillen. Uw geheele gelaat zou mij zo zichtbaar zeggen, dat gij van de

waarheid uwer zaak overtuigd waart, dat het mij mooglijk als eene soort van wreedheid voor zou komen, u van dit kleen genoegen te berooven, en ik dan waarschijnlijk liever zwak dan wreed zou willen zijn. Met een' brief zal dit beter gaan. Men heeft dan meer tijd van nadenken, dan onder een gesprek, waar eene tegenwerping terstond eene oplossing vordert, en waar de blik van een beminlijk, goedhartig, vrouwenoog aan het kleenste bewijs eene zekere kracht weet bij te zetten, daar de koele reden, vooral zo als ze zich in het hoofd van een' man huisvest, maar zelden tegen opgewassen is. Noem dit geen bloheid, Sophië! men kan in alle andere gevallen een held zijn, en echter de overmagt van een bezield vrouwen-oog schroomen. Maar behoef ik dit voor eene vrouw, en vooral voor eene schoone vrouw, te verdedigen?

'k Heb honderdmaal den bleeken Dood
Mijn stoute daaden zien beloeren,
Als ik den schrik bestond te voeren
Zo ver mijn moed mij zulks gebood.
Maar 't vuur van twee aanminnige oogen
Heeft op ons hart veel meer vermogen

Dan 't nijpen van den bangsten nood;
Het kan ons meerder schrik aanjaagen
Dan bliksemvuur en donderslagen,
Dan schipbreuk, oorlog of de dood.

Zo spreekt in een oude Treurspel, zeker wat brommende, de dappere ALKANDER, na dat hij reeds jaaren lang de Zee, en alles wat haare kusten bewoonde, voor zijnen arm had doen beeven; en ik ben verzekerd, dat geen vrouw hem om die laatste blohartigheid minder achten zal. ‘Maar gij wilt echter gelijk hebben, mijn Heer?’ - Niet om mijnent wil, lieve Sophië! dit verzeker ik u plegtig. Van het oogenblik, dat ik u tot mijne gedachten overhaale, zal 'er eene nieuwe bron van genot voor u ontslooten worden, en 't is dit denkbeeld alleen dat mij bezielt, als ik het waag om u tegentespreken. Waarlijk, mijne Vriendin! (om ernstig te spreken, en wie zou, daar het uw genoegen geldt, niet ernstig worden?) gij hebt ongelijk. Uw geloof is voor u waar, hier ben ik van overtuigd, dewijl gij nimmer iets anders gelezen hebt, niets anders hebt kunnen lezen, dan wat 'er u in bevestigde,

en bijna alles, wat van uwe eerste jeugd af aan tot uwen kring behoorde, het eigen vooroordeel koesterde, en 'er u dus nog telkens op nieuw in versterkte. Mag ik u mijne gedachten in deezen brief nu wel eens nader ontwikkelen? Zij kunnen, ik beken het, u wel niet terstond met de schriften, die ik u aanprees, verzoenen, want dan zoudt gij ze reeds moeten kennen, en in dat geval vertrouw ik genoeg op het oordeel en den smaak mijner Vriendin om deezen brief geheel nutteloos te keuren; maar zij kunnen die vooroordeelen uit u wegnemen, die u tot hier toe verhinderd hebben om met de schrijvers, daar wij van spraken, bekend te worden, en die altijd dezelfde nadeelige uitwerking op u zullen blijven uitoeffenen, zo lang gij in de gedachte steekt, dat 'er buiten uwe geliefkoosde taal niets bevalligs, niets belangrijks, kan gezegd worden. Van het oogenblik dat gij onbevooroordeeld zelve onderzoeken wilt, reken ik mijn volle Proces gewonnen, en ik zal het vermaak hebben, van in niets wezenlijks meer met de bevallige SOPHIË te verschillen. - Doch ik moet u eerst den oor-

sprong van ons twistgeding nog eens levendig herinneren.

Zo ik mij niet bedrieg, gaf die lieve avondstond, welke op de zwaare donderbui volgde, die ons van de drukkende hitte van eenige, voor alle wandeling bijna ongeschikte, dagen verloste, aanleiding tot het gesprek, daar onze tegenwoordige briefwisseling uit gebooren werd. Een der vrienden, die zich met mij toen op uw vermaaklijk Landgoed bevonden, had ons de schoone *Ode* van MOSES MENDELSOHN *na een Onweder* voorgelezen. Gij zelve verstondt het Hoogduitsch niet genoeg om het voortreffelijke in dat Dichtstuk te kunnen gevoelen, en de meesterlijke vertaaling van het zelve door den Heer KANTELAAR was niet bij de hand; maar op mijne uitroeping; ‘hoe belangrijk is dit vers, voor al in deeze oogenblikken, nu wij alle de uitwerkselen van het onweder zinnelijk voor ons gezicht gehad hebben, en thans den Dichter genietende na kunnen zingen:

De stormwind zwijgt, de weste - winden
Gaan door de takjes van de linden,

En zuizen zagt door gras en riet,
Het vooglenchoor stemt nieuwe wijzen,
De ontlooken roos begint te rijzen,
Terwijl zij frissche geuren biedt.

gaaft gij uwe verwondering te kennen, dat men iets belangrijk kon vinden, wat niet in de Fransche taal vervaardigd was. Dit bragt ons natuurlijk op een gesprek over het belangrijke in de werken van Smaak, afgezonderd van de taal, in dewelke zij vervaardigd waren. Elk deelde 'er in. De avond ging nuttig en vermaaklijk voorbij, maar met ons gesprek ging het, zo als het in een' kring van zo veel menschen altijd gaat, elk behield zijn gevoelen, en toen wij in huis traden gaven nieuwe voorwerpen eene andere wending aan ons gesprek, zonder dat wij vervolgens weêr, voor zo veel ik mij herinner, over dit onderwerp gesproken hebben.

Ik kan echter niet ontveinzen, dat het mij dien geheelen avond speet, u in een vooroordeel te zien deelen, dat onder ons Nederlanders, en vooral onder persoonen van uwen stand en van uwe sexe, niet dan te veel plaats heeft; om dat ik wist hoe veel gij

van de lectuur houdt, en hoe veel grooter de kring uwer denkbeelden, en hier door die uwer genoegens, zou worden, indien gij bij uwe, met regt geliefde, Fransche werken, daar gewis uitmuntende schoonheden in gevonden worden, en wier schrijvers eenmaal (gij ziet dat ik niet partijdig ben, SOPHIË!) de Leermeesters van Europa waren, ook de goede voortbrengselen van andere Volkeren in handen naamt, die weêr in andere opzichten de Franschen overtreffen, u met eene verschillende, voor u nieuwe, Natuur bekend maaken, en in allen geval eene verscheidenheid in uwe lectuur brengen zouden, die nooit nalaat de aandacht levendig te houden, en het eene vermaak op zijn' tijd, als het dikwerf uit zou scheiden een vermaak te zijn, met het andere, weêr nieuwe, te verwisselen.

Tout s'emousse dans l'habitude;
L'Amour s'endort sans volupté
Las des mêmes plaisirs, las de leur multitude,
Le sentiment n'est plus flatté.

Onze ziel is toch eenmaal zo gestemd, lieve SOPHIË! dat wij ons niet altijd bij de

roos begeeren op te houden, hoe beminlijk de roos op haar zelve ook zijn mag. Wij verlaaten menigwerf het bloemperk voor een koornveld, en dit op zijn beurt weêr voor een bosch. Den Beuk vinden wij eenen schoonen boom, maar wij beminnen op zijn' tijd ook den Den en Eik, en 't is deeze afwisseling van voorwerpen, die ons aan den eenen kant voor eene lastige verveelendheid dekt, en aan den anderen ons gelegenheid geeft om de Natuur met den bijzonderen toestand van onze ziel te doen stemmen; een genoegen, dat zo uitnemend groot en streelend voor een gevoelig hart is. Zouden wij dit laatste kunnen doen, wanneer wij enkel roozen of enkel beukenboomen beminden? In een vrolijk oogenblik zouden onze lievelingen ons belangrijk voorkomen:

Alors sur un lit de verdure,
Au sein d'un tranquille loisir,
Près du cristal d'une onde pure,
Tout nous presente le plaisir.
Son front, ou brillent la jeunesse,
La tendre, & naïve allégresse,
Est orné d'un chapeau de fleurs;
Ses doigts voltigent sur la lyre,
Et sa bouche avec un sourire
Fait la conquête de nos coeurs.

Wij zouden met GRESSET, toen hij, na eene lange ziekte, de vreugd der gezondheid weêr begon te smaaken, de lagchende Natuur verkiezen, en hem nazingen:

Tout nous appelle aux champs, le printemps va renaître,
Et j'y vais renaître avec lui.
Dans cette retraite chérie
De la sagesse & du plaisir,
Avec quel goût je vais cueillir
La premiere épine fleurie;
Et de Philomelle attendrie
Recevoir le premier soupir!
Avec les fleurs dont la prairie
A chaque instant va s'embellir,
Mon ame trop long-temps flétrie
Va de nouveau s'épanouir,
Et loin de toute rêverie
Voltiger avec le Zéphir.
Occupé tout entier du sein, du plaisir d'être,
Au sortir du néant affreux
Je ne songerai qu'a voir naître
Ces bois, ces berceaux amoureux,
Et cette mousse & ces fougeres
Qui seront dans les plus beaux jours
Le trone des tendres bergeres
Et l'autel des heureux Amours.

maar in een treurig of plegtig uurtje zou

'er disharmonie tusschen de stemming onzer ziel, en de voorwerpen, die ons omringden, ontstaan, en de Den zou ons in het eerste, en de Eik in het laatste geval, oneindig meer voldoen. Wij zijn in die oogenblikken geneigd om met den Abt DE LA TREMBLAYE te zeggen:

Cet asyle sauvage
A mes regards comprend tout l'Univers.
Peintre charmant des rives de Blanduse,
Ne vante plus Tibur & ses trésors.
Superbe Alphée, immortelle Aréthuse,
Vous arrosez de moins aimables bords;
Vous n'offrez point à mon ame sensible
Ces grands objets, ce désordre apparent,
Ces bois touffus & cet antre paisible,
Réduits sacrés, ou je vais si souvent,
Loin du vulgaire, & de toute imposture,
Dans son vrai temple adorer la Nature,
Et m'abaisser aux yeux du Dieu vivant.

Wij kunnen dit voorbeeld zeer gemaklijk op de lectuur overbrengen. Niet altijd beminnen wij de vrolijke, lagchende Natuur der Franschen, die in de daad met eenen schoonen bloemhof, of met een wellustig Beukenboschje, kan vergeleken worden. Zom-

tijds is onze ziel meer gestemd voor de ruuwe, maar aandoenlijke Natuur der Engelschen, of de grootsche tooneelen, die de Duitschers voor onze verbeelding brengen. Zelfs zijn 'er oogenblikken, waarin wij dat *korrekte* Om niet in een sterker zin verstaan te worden, dan ik bedoel, wanneer ik de Fransche Schrijvers eene verdienste toeken, boven die van alle andere Volkeren, wil ik hier het zeer duidelijke 28*ste Hoofdd*. uit de *Theorie der schönen Wissenschaften* van EBERHARD, *über die Korrektion*, laaten volgen, en 'er dan mijne aanmerking nader bijvoegen.
‘Wanneer een schoon Werk den hoogsten graad van aesthetische volkomenheid bereiken zal, moet het ook in zijne kleenere deelen volkomen, en van de kleenere feilen vrij zijn. Een zodaanig Werk noemen wij *korrekt*. Daar 'er tot de ontdekking en vermijding der kleene feilen, zo wel als tot de voortbrenging van kleene volkomenheden, een groote graad van opmerksaamheid vereischt wordt, welke onder de bewerking en saamenstelling van 't geheel dikwerf verhindering ontmoet, zo wordt de *korrektie* van een Werk gewoonlijk niet beter dan door aanhoudend voortgezette verbetering bereikt.
1. Tot de aesthetische volkomenheid eener Rede behoort dus zo wel de grammatikaale *korrektie*, of de vermijding der kleenere taalfouten, als de *Poëtische*, of de vermijding der kleenere deelen onder elkanderen, en in betrekking tot het geheel, ontstaan.
2. De grootere schoonheden kunnen de kleenere feilen verdonkeren. Dit kan vooral in werken van een' grooter omvang geschieden. Van hier dat 'er in kleener stukken een grooter graad van *korrektie* vereischt wordt.
3. Even deswegen kunnen de schoonheden der kleenere deelen eens werks niet gevoeld worden; zij zouden daarom onnoodig zijn, ja in meenig geval, wanneer zij de opmerkzaamheid tot zich trokken, den indruk van 't geheel schaaden.
4. De *korrektie* is dus een hooger graad van richtigheid, welke zich aan een werk bevindt, wanneer het van feilen vrij is, inzonderheid van de zodanigen, welke het *mechanische* en *grammatikaale* betreffen.
Tot hier toe EBERHARD, en ik zou 'er niets behoeven bij te voegen, indien ik verzekerd ware, dat elk den tweeden en derden Nommer recht begreep; dan daar 'er overal meer regelmatige dan genie-koppen gevonden worden, zal ik 'er liefst deeze beide bepaalingen nog bijvoegen:
1. Men bereikt de *korrektie* het best, wanneer men, als het geheel voltooid, en het eerste vuur wat verkoeld is, zijn eigen werk naziet en verbetert als of het dat van een' Vreemde ware. Dit voorschrift is het beste, dat men geven kan, en over 't algemeen waar; daar echter alle regels hunne uitzondering lijden, is 'er ook deeze niet geheel vrij van. Men voelt terstond, dat het verlies van dat vuur, 't welk men onder de bearbeiding van 't geheel bezat, en dat de bron was, daar de taal, de beelden, en eigentlijk al het waare dichterlijke uit voortvloeide, altijd eene zekere hinderpaal blijft, om juist over de wezenlijke waarde en onwaarde der bijzondere deelen te oordeelen. Van hier dat een koele Vreemde zo menigmaal aanmerkingen op bijzondere gedeelten van een Dichtstuk maakt, die de Dichter ver is van goed te keuren. De eerste beschouwt dikwerf het deel op zich zelven, en dan zou de aanmerking waar zijn; maar hij mist dat vuur, 't welk de Dichter, die het geheel in zijn hoofd en hart heeft, bezat, toen hij dichtte; hij ziet dus het geheel voorbij, en met betrekking tot dit geheel is zijne aanmerking valsch. De Dichter kan, door te lang te beschaaven, omtrent zijn eigen werk in het geval van den Vreemde komen, en dus uit den geheelen toestand geraaken, waarin hij zijn gedicht vervaardigde, en waarin hij zou moeten

zijn, wilde hij het juist beoordeelen. Om deezen regel dus meer gebruikbaar te maaken, zoude ik 'er deeze bepaaling gaarn bijvoegen: ‘Men moet, in de beschaaving, aan eene geringere schoonheid nimmer eene grootere opofferen. Wanneer men eene grammatikaale taalfout moet begaan of de harmonie van het vers moet verzwakken, begaat men veilig de taalfout, en beiden offert men even veilig aan de schoonheid der gedachten op’. Het spreekt van zelf, dat ik op een geval doel, waarin alles onmooglijk te gelijk kan behouden worden. Het laatste blijft altijd het volmaaktste.

2. Het geen met betrekking tot een deel eene onvolkomenheid is, kan zeer wel eene volkomenheid met betrekking tot het geheel zijn. Het geen ik hier boven van de paden in een kunstig Boschje, en in een groot Woud gezegd hebbe, zal mijne gedachten hier duidelijk maaken. Een ruuw, met gras begroeid wandelpad is, op zich zelven beschouwd, minder volmaakt dan een effen, schoon geschoffeld wandelpad; maar in een groot uitgebreid Bosch, daar alles onregelmaatig en grootsch is, is het eerste, met betrekking tot het geheel, volkomener; het laatste zou kleenen beuzelachtig voorkomen, en altijd in disharmonie tot den hoofdindruk van het majestueuse woud staan. Hoe menig Beoordeelaar van Poëzij zondigt tegen deeze aanmerking! Hij blijft met zijnen kleenen mechanischen Passer aan de deelen staan meeten, en verraadt, terwijl hij zijne regelen uitstoot, zijn onvermogen om het geheel te kunnen voelen, en om dus over de waare Kunst te kunnen oordeelen., 't welk de Franschen, zo

wel wat het grammatikaale, als wat het dichterlijke betreft, boven de schrijvers van al-

le andere volkeren vooruithebben, maar dat hen ook menigmaal arm maakt, om dat zij

'er hooger verdiensten, dikwerf de gedachten zelfs, aan opofferen; ontwijken, om dat het ons een te ééntoonig, een te spoedig in verveelendheid uitloopend vermaak

aanbiedt, en wij meer wellust vinden in de min beschaafde, maar grootscher voorwerpen, welke de Duitschers en Engelschen ons voor het gezicht brengen; even als wij in de Natuur menigmaal den netten, juist afgemeeten, kunstigen, maar altijd afgesloten, beperkten Tuin, hoe schoon en prachtig ook in zich zelven, met vreugd verlaaten, om ons in wilde, enkel aan de hand der Natuur overgelaaten Wouden te verliezen. Het ruuwe is ons daar zelfs eene schoonheid te meer. In het kunstige kleenere Boschje zou ons de minste onvolkomenheid der deelen stooten; wij zouden over eenen enkelen, te ver vooruitschietenden, tak, over een, niet genoeg onder den schoffel gehouden, pad struikelen; maar hier wordt de onvolkomenheid der deelen door de grootschheid van het geheel verslonden - zelfs werkt zij tot den hoofdindruk van majesteit en verhevenheid mede. Wij vinden ons dan als in den schoot der Natuur zelve verplaatst, en wij herinneren ons daar zelfs niet aan de Kunst, dan om haare armoede en kleenheid te beklaagen. Aan den oever van den Oceäan verliest de schoonste Vijver zijne waarde in onze oogen.

Voor u, mijne lieve Vriendin! zal ik deeze aanmerking wel niet nader behoeven aan te binden, voor u, die zo zeer de ruuwe en grootsche Natuur bemint, dat men deezen Smaak in uw geheele Landgoed overal ziet doorsteken, en gij naauwlijks eene regelmaatige laan, of eene geschoren beuken hegge, al was het maar om uwen moes-tuin, dulden kunt. Ik ben verzekerd, dat van het oogenblik, dat gij met de Duitschers even zeer als met de Franschen bekend zult zijn, de schriften der eersten uwe lievelingslectuur zullen uitmaaken Ik zeg hier niets meer, dan het geen de beste Fransche Schrijvers zelve beleden hebben. ‘*Je ne cesserai de me plaindre* (zegt d'ARNAUD) *de ce que nous mettons tout notre esprit à nous éloigner de la nature; pour nous en rapprocher, il faut absolument que nous revenions sur nos pas, & que nous remontions au principe des arts d'imitation. Je conviendrai que c'est un travail pénible; mais si l'on ne s'efforce point de decouvrir le nud sous le nombre des faux ornements qui le défigurent & l'écrasent, notre poësie est anéantie. Les Allemands qui jouissent des plus beaux jours de leur littérature, prouvent par leurs succès qu'ils sont beaucoup moins que nous écartés des premieres regles du théâtre. Le bel esprit & la société n'ont point encore aitéré chez eux ce simple, ce beau naturel, la source des richesses dramatiques*..

Doch, om weêr ter zaak te komen, hoe weinig dacht ik, lieve Sophië! dat het gesprek van dien avond, dat mij reeds ten eenenmaal uit het hoofd gegaan was, zulk een' indruk op u gemaakt had, dat gij 'er geduurig over hebt blijven nadenken, en mij nu eindelijk in een' brief wilt overtuigen, dat juist het geen ik over het belangrijke gezegd heb, uw' smaak voor de Fransche Schrijvers, en uw' afkeer voor die van alle andere Volkeren rechtvaardigt. 't Geen mij voornaamlijk verlustigde, was, dat alles in uw' brief volkomen waar is, en de toepassing echter zo valsch, als ze maar zijn kan. Dat u dit niet bevreemde, Sophië! wij verstaan onder het woord *belang* volkomen verschillende zaaken, en hier zit de knoop. Als uw belang het echte was, dat in alle werken van vernuft en smaak vereischt wordt, zullen ze behaagen, dan was de grootste wansmaak in alle vakken der kunst volkomen gerechtvaardigd. Want dat belangrijke, daar gij van spreekt, bezit ie-

der voorwerp, voor die 'er van houdt. Ik zal uw' brief niet regel voor regel opnemen om u nader met mijne gedachten bekend te maken, maar u liever die soorten van belang opgeven, welke ik niet bedoelde, toen ik het belangrijke het noodzaaklijkste vereischte in een schoon werk noemde. Gij zult dan zelve kunnen oordeelen, in hoe ver gij uit het belangrijke, dat gij in uwe Fransche Schrijvers vindt, tot hunne volmaaktheid, en tot de mindere volmaaktheid van de Schrijvers van andere Volkeren kunt besluiten. Vervolgens zal ik u kort mijne gedachten over het waare belangrijke mededeelen. Ik verbeelde mij, dat wij het op deeze wijze best eens zullen worden, en dit zal nog te gemaklijker gaan, om dat ik uwe Fransche Schrijvers even zo hoog acht als gij zelf; alleen plaats ik hen meer in hun eigen vak, en ik doe het niet met verachting van de groote Vernuften bij andere Volkeren - zelfs van ons Nederlanders niet, die ook weêr hunne eigen voortreffelijkheid hebben.

Vooraf moet ik ter meerder duidelijkheid aanmerken, dat 'er een algemeen en een bijzonder belang is, 't welk zich beide te

gelijk, of waar van 'er zich slechts een van beiden, in een voortbrengsel van de Kunst bevinden kan. Het eerste is eigentlijk het belang, daar ik op doelde, toen ik zeide, dat een schoon werk het bezitten moest, zou het immer aan elken bevoegden Lezer behaagen. Wij zullen hier nader over handelen. Het tweede kan dikwerf ook eene wezenlijke waarde aan een werk bijzetten, wanneer het naamlijk zich bij het eerste voegt, en daar aan ondergeschikt is. Naar maate het meer aan het algemeen belang nadert, naar die eigen maate is het meer in een werk te schatten; als het zich slechts tot een enkel persoon, of ten minsten tot zeer weinigen, bepaalt, is het van weinig waarde voor den Kunstenaar.

Ik zal u dit in een voorbeeld trachten duidelijk te maaken. Men stelle dat een Schilder een schoon Vrouwenbeeld vervaardigen moet. Hij verzamelt hier toe al de trekken, die alle menschen overal in het vrouwenbeeld voor schoon erkennen, brengt ze in zijne verbeeldingskracht tot eenheid en harmonie, en tovert op zijn doek eene waare Grieksche Venus. In dit beeld bevindt zich het algemeen belangrijke. Ook

behaagt het aan ieder aanschouwer van smaak, tot welk een Volk hij dan ook behoore. Maar de Schilder zij een Nederlander, en hij brenge in zijn Vrouwenbeeld bepaald die trekken, die men in Nederland gewoon is schoon te noemen. Zo deeze bijzondere trekken aan de algemeene trekken van schoonheid ondergeschikt zijn, zal zijn stuk algemeen behaagen, maar bijzonder zal het belangrijk in het oog eens Nederlanders zijn. Het zal dus altijd in het bijzondere belangrijke eene verdienste te meer bezitten. Maar zijn 'er deeze bijzondere trekken, daar en tegen, ten koste der algemeenen ingebragt, dan verliest zijn stuk een groot gedeelte van deszelfs waarde. Het behaagt dan niet aan elk, maar enkel aan een' Nederlander. Het heeft verdiensten, maar ze zijn bepaald, en het zal altijd voor een stuk in den eersten smaak moeten wijken. Maar nu stel, dat de eigen Schilder het portret van zijne minnaares verkoos, om 'er eene Venus door te laaten verbeelden, en dat dit Meisje eigentlijk maar voor den Schilder, en voor de medevrijers, die hij bezitten mogt, schoon ware, dan zou deeze Venus gewis niemand, dan hem zelven,

en de weinigen, die met hem van éénen smaak waren, interesseeren, en zijn stuk zou 'er geene waarde ter waereld door ontvangen. Thans zult gij mij, denk ik, begrijpen, lieve Vriendin! en ik wil nu meer bepaald tot de verschillende soorten van dit bijzonder belang overgaan, welke ik in mijnen lof van het belangrijke eigentlijk niet bedoeld heb. Ik zal echter zorg draagen van 'er teffens de verschillende waarde van bijtevoegen.

Een werk kan, in de eerste plaats, voor enkele Perzoonen belangrijk zijn, enkel om de taal, waarin het geschreeven is. Lieve Sophië! ik geloof, dat ik hier terstond aan de bron ben, waaruit uwe ingenomenheid met de Fransche Schrijvers, en uw afkeer tegen die van alle andere Volkeren, en bepaald tegen die van uw eigen Vaderland, ontspringt. Dit belang is van geen waarde hoe genaamd, en als wij het op de keper beschouwen, is het eigentlijk niets anders dan een vooroordeel. Daar dit echter onder uwe Sexe in Nederland zo algemeen is, en de lust onzer oorspronglijke Schijvers hier door dikwerf ten eenenmaal uitgedoofd wordt, zal ik 'er een oogenblik bij blijven stil staan.

Het geval van de meeste Vrouwen, die zich in ons Vaderland enkel tot de Fransche Litteratuur bepaalen, en 'er voor reden van geven, dat zij nergens elders iets zo interessants aantreffen, is na genoeg dit. Men heeft in zijne kindsche jaaren het Fransch geleerd - men heeft dit als eene moedertaal geleerd, en vervolgens jaaren achter een nimmer iets anders gesproken, dan in de weinige gevallen, in welke men zijne toevlugt tot het Nederduitsch moest nemen, om zich van hun, die de Fransche taal niet magtig waren, te doen verstaan. De waare moedertaal is dus ten eenenmaal verzuimd gebleeven. Men kan 'er geen drie regels met smaak, ach! zelfs vrij van de lompste spel- en taal- fouten, in schrijven. De kracht der spreekwijzen verstaat men volstrekt niet, integendeel, wanneer ze van de Fransche uitdrukkingen afwijken, vindt men ze lomp, plat, althans zeer onaangenaam. De rijkdom der taal kan niet in aanmerking komen, zo lang men zelfs nog genoodzaakt is om telkens zijne toevlugt tot een Fransch woord te moeten nemen, wanneer men zijne, daaglijksch voorkomende, behoeften wil uitdrukken, en de genie - - hoe kan een

taal genie voor ons bezitten, zo lang men ze volstrekt niet kent? Men plaatse hier nu het Fransch eens naast. Men kent deeze taal grondig; men heeft 'er altijd in gelezen; men is met derzelver bijzondere genie gemeenzaam; men heeft nu en dan het Nederduitsch met Meiden, en met andere Persoonen van weinig smaak, die het niet zeer konden doen beminnen, en het gewis ook niet van de bevalligste zijde deeden kennen, gesproken; het Fransch daar en tegen uit de beste Schrijvers geleerd, en gesproken met elk, daar men uit keus mede verkeerde. De geheele genie van die taal is ons dus zo eigen geworden, dat wij zelfs een middelmaatig werk met genoegen in dezelve lezen zullen, waar wij een voortreffelijk werk, maar dat het gebrek heeft van in onze moedertaal geschreeven te zijn, verachtelijk uit de hand zullen werpen. Maar hier komt menigmaal nog iets bij. De meeste Vrouwen, die zich zo uitsluitend voor de Fransche Letterkunde verklaaren, hebben eene zogenaamde Fransche goede opvoeding naar de waereld ontvangen. Ze zijn dus bepaald aan die menigte van eigentlijk niets betekenende Fransche spreekwijzen gewend,

die ons, om alles *te schijnen*, wanneer wij eigentlijk niets *zijn*, daaglijks in de verkeering met menschen te pas komen. De wijze, waarop daar iets geschiedt, zegt altijd meer dan de zaak zelve. De oorsprongelijke stempel van ieder *individu* raakt 'er weg; alles is glad gesleepen en vertoont 'er zich het zelfde Ik *outreer* niet, Sophië! Zie hier wat 'er uw geliefde Schrijver D'ARNAUD weêr zelf van zegt: *On dit que, de tous les peuples, le Français est le plus sociable: cela peut être: mais cet amour de la societé qui produit les agrêments de la conversation, la fleur de la politesse, l'élégance du style, le brillant du bel esprit, ce même amour de la société n'a-t-il pas aussi ses inconvenients? En donnant naissance aux fines allusions, aux comparaisons ingénieuses, à ces graces légeres qui sont l'aliment de l'esprit, n'est-il pas nuisible à la vigueur & aux progrès du génie? Delà cette même physionomie, si l'on peut le dire, dans la façon de penser, dans les ouvrages; delà notre fausse delicatesse, nos ames efféminées: plus de grands traits, plus de profondeur dans les idées, plus de couleurs distinctives; toutes les nuances se confondent. Depuis qu'on parle du* bon ton, *du* ton de la bonne compagnie, *on s'écarte totalement du ton de la nature qui est le seul qu'on doive emploier & le seul qui assure solidement le mérite d'un ouvrage.*

Om rechtvaardig te zijn, moet ik hier echter bijvoegen, dat dit alles de Franschen geldt, nog onder het gebied hunner Koningen levende. 't Is thans zeker dezelfde Natie niet meer, en welk een' invloed hunne tegenwoordige *constitutie* op hunne oorspronglijke geest-vermogens en zielskrachten moet hebben, zal ons de ondervinding leeren.. De mooglijkheid nu om

zich aan taalen te gewennen, die meer voor het *zijn*, dan voor het *schijnen* geschikt zijn, waarin men telkens alles bij zijn' eigen naam hoort noemen, en geen *Phrases* gevonden worden, die het toververmogen bezitten, van den verachtelijken mensch, zo hij ze op zijn' tijd weet te gebruiken, in denzelfden kring naast den edelen te doen dulden, en 'er hem zelfs gelijk mede te doen stellen. Hoe ligt moet dit als lomp of onbeschaafd (dit zijn in de kringen, daar ik van spreek, *synonimes*) voorkomen? Dit laatste intusschen, op dat ik 'er dit nog met een woord bijvoeg, is zo ver van eene voortreffelijkheid in de Fransche taal te zijn, dat men 'er juist die onnatuurlijke eentoonigheid aan toe moet kennen, welke men in de gesprekken der meeste Helden, die immer door de Dichters van die Natie op het

Tooneel gebragt zijn, aantreft. Een Griek, een Romein, en Armeniër, welk een Landaart en uit welk eene eeuw gij verkiest, spreekt daar altijd de taal, die een wellevend Parijsenaar van de voorige en van deeze eeuw zou spreeken.

Beslis nu zelve, Vriendin! of dit soort van belang in aanmerking kan komen, wanneer wij over het waare belangrijke in een schoon werk spreken? Men moet een taal grondig verstaan, wanneer men over de 'waarde van een' Dichter of Schrijver van smaak in dezelve wil oordeelen. Zo lang gij dus het Nederlandsch, Hoogduitsch, en Engelsch niet even goed verstaat, als het Fransch, is het niet geoorloofd (vergeef deeze ronde hollandsche *Phrase* aan de waarheid, lieve Sophië!) u voor de belangrijkheid, der Fransche Schrijvers boven die van geene Natiën te verklaaren. De taal, waarin een Dichtstuk geschreven is, geeft geen belang ter waereld aan dat Dichtstuk, dan in zo verre zij eene meer dichterlijke en rijke taal is, en om dit te kunnen beslissen, moet men met alle de taalen, die in de vergelijking zullen komen, grondig bekend zijn. De bevoegdste Richters,

om 'er dit nog ter loops bij te voegen, erkennen aan de Hoogduitsche en Nederlandsche taal, in beide punten, het voorrecht boven de Fransche taal toe - schoon ze de bevalligheid van de laatste op haar beurt weêr verheffen. Over 't algemeen wordt een taal minder dichterlijk, naar maate de fijnere beschaafdheid onder een Volk grooter wordt. Doch genoeg hier van.

Een werk kan, in de tweede plaats, voor sommige menschen belangrijk zijn, om dat het denkbeelden en gewaarwordingen in zich bevat, die tot den kring behooren, waarin ze gewoon zijn rond te zweeven. Indien een schoon voortbrengsel geene andere belangrijkheid dan deze bezit, heeft het luttel waarde. Naar mate het aan een' bepaalden kring dan meer behaagt, behaagt het altijd minder aan 't geheele Publiek, dat met de bijzondere denkwijze, slechts aan enkele kringen eigen, onbekend is. Wanneer een Dichter dus geene andere verdienste bezat, dan dat hij alle zijne Personaadjen spreken, gevoelen, en handelen liet, zo als men, niet in de Natuur maar aan een blinkend en weeldrig Hof, of in de eerste kringen der groote waereld,

spreekt, gevoelt, en handelt, zou dit een waar gebrek in hem zijn, en niemand zou natuur in hem vinden, dan de weinigen, voor welke de weelde in haare menigvuldige geoutreerde verfijningen natuur geworden was. De overigen zouden over louter gebrek aan natuur in hem klaagen. Ik behoef u van dit gebrek geen voorbeelden op te geven, lieve Vriendin! Slaa uwe Fransche Dichters op, die over de liefde handelen, en gij zult bij de meesten 'er overal voorbeelden genoeg van aantreffen. Een geestige vleiende *tour* bekleedt daar gewoonlijk de plaats van het *sentiment*. Een Minnaar belijdt 'er zijne liefde aan zijn Meisje op eene wijze, die het arme schepseltje, indien ze niet juist even zeer aan de Natuur ontweldigd was, zeer overtuigen moest, dat hij 'er in zijn hart niets van gevoelde. Intusschen kan deeze soort van belangrijkheid tot in eenen zekeren graad ook eene wezenlijke verdienste worden, wanneer ze aan het algemeen belang ondergeschikt is. Indien een schoon werk buiten dat vol natuur en waarheid is, heeft het een belang te meer, wanneer het teffens die fijne beschaafdheid verraadt, die in de beste krin-

gen plaats heeft, en welke eigentlijk de Natuur niet verstommelt, maar slechts van haare beminlijkste zijde voorstelt. In dit geval vindt elk 'er een algemeen belang in, in zo verre het waarheid en natuur in gedachten en gewaarwordingen vertoont; en het beschaafdste gedeelte der menschen vindt 'er een bijzonder belang, een belang te meer, in, om dat deeze gedachten en gewaarwordingen op eene wijze uitgedrukt zijn, die zij zo zeer boven alles beminnen. Veelen van uwe Fransche Schrijvers, en vooral uw beminde FLORIAN en ST. PIERRE, kunnen hier als voorbeelden bijgebragt worden. WIELAND bezit bij de Duitschers bij uitstek deeze verdienste; maar niemand in een' sterker graad dan RICHARDSON onder de Engelschen. Zijn *Karel Grandison* is vol natuur en waarheid, en met dat alles ken ik geen boek daar meer fijne beschaafdheid en waereldkennis in doorstraalt. Men bevindt zich bij hem altijd in de voortreffelijkste en eerste kringen.

Een werk kan, in de derde plaats belangrijk zijn, om dat het in betrekking staat tot onze *bijzondere* neigingen en genegen-

heden; tot onze jaaren, levenswijze, eeuw enz. Gij ziet wel, lieve Vriendin! dat de kracht van deeze bepaaling vooral valt op het bijwoord *bijzondere*, want zo dra deeze neigingen die van den mensch in 't algemeen worden, is het werk teffens algemeen belangrijk. Dit bijzonder belang intusschen is altijd voor een goed Schrijver zeer gebruikbaar, en heeft wezenlijke verdiensten in een werk van smaak, zo dra het maar wijs en met oordeel gebruikt wordt. Dus zal het niemand in een' Dichter wraaken, dat hij eene stoffe verkiest, welke hem zijne bijzondere neigingen aangenaam maaken. Elk hoort met vreugd den Heer VAN WINTER, in 't begin van zijnen schoonen *Amstelstroom*, de reden opgeven, waarom hem dit onderwerp boven een ander toelagcht:

Wateräders! Bronnen! Stroomen!
  Lokt uw kabblend golfgeluid
  Al 't gevederd zangkoor uit,
Daar gij vloeit langs groene zoomen;
  De edle Dichtkunst zong voorlang,
Bij uw spelend stroomgeklater,
Bij het schuimen van uw water,
  Meenig vloeiend stroomgezang.

Thans kan de Amstel mij bekoren,
Door zijn pracht en landsieraad;
'k Zing zijn' glorierijken staat;
'k Ben aan zijnen zoom geboren.
'k Heb, in ongestoorde rust,
Toen mijn jeugd naauw' was ontloken,
Onder 't lommrig groen gedoken,
Hier de Poëzij gekust.

Het vermeerdert zelfs het belang, om dat wij blij zijn, dat 'er eene oorzaak was, die den Dichter aan kon zetten, om ons zulke heerlijke natuur tafereelen in zulke vloeiende versen te schilderen, als 'er overal in dit schoone Dichtstuk voorkomen. Het eigenste geldt ook omtrent de beschrijvingen van sommige buitenplaatsen, die aan den Amstel gevonden worden. 't Is natuurlijk dat dezelve eene bijzondere aantrekkingskracht voor de eigenaars dier plaatsen bezitten, zo wel als de geheele stroom, dien zij langs moeten rijden om van Amsterdam op hunne buitenwooningen te komen; maar daar de Dichter altijd de Natuur, zo als ze voor ieder gevoelig mensch belangrijk is, in 't oog gehouden heeft, leest ook ieder ander deeze eigen beschrijvingen met het grootste vermaak, te meer daar ze slechts ter loops en als onder 't voorbijzeilen op-

gegeven worden. Men behoeft b.v. geene betrekking op het bekende *Tulpenburg* te hebben, om de volgende versen met belang te lezen:

Westerämstel! schoon uw luister,
Schoon uw naam mijn dichtlust wekt,
De Amstel, die mijn oog thans trekt,
Boeit mijn' geest met sterker kluister,
Nu hij zijnen loop hier kromt,
't Welig nat doet zachter bruisschen.
'k Hoor het windje flaauwer ruisschen,
Dat ons fladdrend tegenkomt.
Maar door 't wenden, door 't laveeren
Vordren we echter op den togt,
Ondanks tegenwind en bogt.
Kan beleid verhindring keeren,
Wijsheid doet het vroom gemoed,
Op den vloed van 't rustloos leven,
Moedig naar zijn heilkoers streven,
Vordren zelfs in tegenspoed,
Doch met welk een' gouden luister
Siert de zon het groene veld,
Daar zij reeds ter westkim snelt;
De avond reeds zijn somber duister
Langzaam spreid door hof en laan!
Tulpenburg! ô lustrijk Eden!
Lach ons met uw lieflijkheden,
Lach ons met uw siersels aan.

Doe uw watervallen schaatren:
Doe het nederstortend nat,
't Welk uit duizend adren spat,
In uw grootsche grotten klaatren,
Langs den wand van paerlemoêr:
Doe de kristallijnen stralen
Van 't fonteinnat rijzen, dalen,
Dartlen op den marmren vloer. enz.

Men zondigt hier alleen wanneer men hooger belang aan zijne bijzondere neiging opoffert; men handelt wijs, wanneer men, den algemeenen Smaak geduurig in 't oog houdende, telkens ook de bijzondere neigingen van *individu's* bevredigt. Wanneer dus iemand b.v. bepaald een werk schreef, om aan zijne bijzondere neiging voor de eenzaamheid bot te vieren, en hij ons in het zelve op de afschuuwlijkste voorwerpen, die eene wildernis op kan geven, wilde vergasten, zou dit gewis aan niemand, dan aan de weinigen behagen, die met de verschillende soorten van Hermieten en Woestijnbewooners, daar ons ZIMMERMAN in zijn boek *over de Eenzaamheid* zulk een naauwkeurig bericht omtrent medegedeeld heeft, denzelfden smaak koesterden.

Men moet een *Misanthrope* zijn om de volgende wooning en taal te kunnen aanhangen:

Lieu sauvage & terrible, asyle impénétrable
Aux regards indiscrets des profanes Humains,
Antres sourds & profonds, dont un Dieu secourable
M'a frayé les chemins!
Aux fureurs des Méchaus dérobez ma viellesse;
Courbé sous le malheur, usé par la tristesse,
Le temple de la mort doit être mon séjour.
Hommes infortunés, que j'appris à connaître,
Ecoutez votre ami; ce jour, ce jour peut-être
Sera mon dernier jour.

Dieu, qui vois mes ennuis, que la vie est cruelle!
Ne reprendras-tu point tes funestes bienfaits?
Quand irai-je, ô mon Dieu! dans la nuit éternelle
Me plonger pour jamais?
Du sein de ces rochers, ou mon ame t'implore,
Tous les jours tu m'entends, au lever de l'aurore,
Par ce cri douloureux interroger le sort:
Le Juste est donc jetté sur le globe ou nous sommes
Pour souffrir, pour combattre & pour mourir aux hommes
En attendant la mort?

maar wanneer een Dichter ons daarentegen op zijn' tijd in eene wildernis leidt, hoe staatig, en vreeslijk zelfs, daar de eenzaamheid dan ook zijn moge, bemint elk dezelve echter voor

oogenblikken, om dat elk over 't algemeen somtijds met vreugd de woelige bezigheden en vermaaken der waereld met de eenzaamheid, en de versierde natuur met de woeste verwisselt, terwijl de bijzondere vriend van de eenzaamheid nog bovendien soortgelijke plaatsen in een stuk voor zijne lievelingsplekjes houdt. Door de kunst des Dichters kan dikwerf eene bijzondere belangrijkheid in eene algemeene veranderd worden. De volgende beschrijving van een Bosch zou altijd zeer schoon en belangrijk voor duizend menschen zijn; zij zouden 'er den Dichter met vreugd in volgen, en waarlijk zien, wat hij ziet, tot dat ze met hem in de binnenste ondoordringbaare schaduw aan 't bespiegelen zouden vallen:

> Wat aangenaam tafreel vertoont zich om mij heen!
> Hier blinken plas bij plas, terwijl het groen der boomen
> Al weemlend wederschijnt in 't klaar kristal dier stroomen.
> 'k Zie 't licht, dat op het vlak van deeze spiegels daalt,
> En van dat zuiver vlak bevallig wederstraalt,
> Het diepst zelfs van het bosch zijn' luister mededeelen,
> En, heldertintlende, in die donkre lommer speelen.
> Streelde ooit verscheidenheid zo vrolijk ons gezicht?
> Hier ligt het wollig vee in schaduw, daar in licht.
> Ginds heeft de koe zich tot herkaauwen neergelegen;
> 'k Zie andren langs een' dijk in 't spichtig gras gezegen;

Of bukkend slurpen van het zachtberoerde nat,
Dat onder 't waaden hen tot aan den kossem spat.
Hier maalt de klaare stroom met duidelijke trekken,
In heldren wederschijn, een' stier met bruine vlekken
Ons tegenvoetig af; hij schud het hoofd, en weert
Al geeslend met den staart den vliegzwerm die hem deert.
De hoeder ligt op 't groen, met halfgelookene oogen
En beide de armen om 't vermoeide hooft geboogen,
Terwijl zijn trouwe hond aan zijn voeten waakt.

Maar hoe oneindig belangrijker wordt dit bosch, wanneer wij ons met den Dichter vooraf in de oogenblikken bevinden, in welken hij het binnentreedt:

De hooggerezen zon doet haare middagstraalen
Door de uitgespannen lucht op 't hijgend aardrijk daalen.
Van de een tot de andere kim heerscht nu één hitte, één vlam,
Die uit de bron van vuur allengs zijn' oorsprong nam.
De krekel zwijgt; het veld en al de beemden zwijgen.
Hoe angstig zwoegt natuur! de wildernissen hijgen.
Het beekje, in zijnen loop vertraagd en treurig, kruipt
Langs 't veld, tot daar 't in de schaauw van 't matte boschje sluipt.
Ach! welk een gloed!.. helaas! geen blaakerende straalen
Gevoelde ik ooit zo fel mij op den schedel daalen.
Wat zet de lucht zich uit, daar zij te veel verdund,
Ter naauwer nood de borst gepasten aêmtoch gunt!

Waar ik mij wende of keer', natuur schijnt zelfs verlegen,
En, krachteloos, in 't einde in flaauwte neêrgezegen.
Ik sla het oog in 't ronde; ik zucht; 'k hijg naar den nacht;
De nacht is nog verre af. Wie kan, ô hitte! uw kracht,
Uw felle foltering verdraagen of verduuren?
Hoe traaglijk spoed de gang der hevigblaakrende uuren!
Driewerf gelukkig hij, die van den gloed der zon,
In schaduw van 't geboomte, of bij een frissche bron,
Of door een koele grot beveiligd, is ontheven!

Voor wien is nu het bosch niet even belangrijk als voor den Dichter? Wie roept, het ontdekkende, niet vrolijk met hem uit:

Wees welkom, loofrijk bosch! bekoorelijke dreeven!
ô Essen! Eiken, die met dichte takken suist!
Uw lommer streelt mijn ziel, terwijl gij lieflijk ruischt.

Zo gij de *Germanicus* van Mejuffrouw VAN WINTER bezit, verzoek ik u het begin van het 12de Boek hier mede te willen vergelijken. *Arminius* bezoekt daar eene eenzaamheid, die wij alle gaaren met hem bezoeken, zodaanig belangrijk is dezelve, zo met betrekking tot den toestand, waarin *Arminius* zich bevindt, als in opzicht van de levendige en waare kleuren der natuur, daar alles door de voortreffelijke Dichteresse hier mede geschilderd is.

Ik geloof voor 't overige, dat men hier nog een wezenlijk onderscheid moet maaken tusschen de bijzondere neigingen en genegenheden, zo als deezen altijd in de harten van sommige menschen gevonden worden, en tusschen de zodaanigen, die 'er door toevallen en omstandigheden, slechts voor een' tijd, in heerschen. Zo zal in tijden van partijschappen, het zij dan van Godsdienstigen of Staatkundigen, een geschrift, dat een van de partijen lijnrecht in de hand werkt, voor die partij altijd belangrijker zijn, juist naar mate dat het meer partijdig, en dus aan het algemeen belang meer tegenovergesteld is. Een Dichter, die aan zijne versen eene duurzame waarde wil bijzetten, zal wel doen van zich ten eenenmaal voor deeze soort van belangrijkheid te wachten. Denkt hij 'er nut mede te doen, en is hij te vreden, dat zijn vers naderhand vergeten worde, zo dra 'er dit *bût* slechts mede bereikt is, dan valt hij niet onder deeze aanmerking, maar dan heeft hij ook met de geheele Theorie van het Schoone niets te doen. Maar is zijn oogmerk om zijne dichtstukken ook door het Nageslacht met belang te doen lezen, dan moet hij zich onthouden

van alle die trekken, wier belangrijkheid enkel verbonden is aan een geestdrift, die toevallig ontstooken werd, slechts kort duurt, en dikwerf voor eene juist tegenovergestelde plaats maakt. Van het oogenblik, dat dit laatste gebeurt, zullen alle deeze trekken geen belang ter waereld meer bezitten, en zijn geheele gedicht, indien het 'er geene andere waarde bij rijk is, zal eerlang vergeten zijn. Men rangschikke intusschen niet onder deeze trekken van partijschap, die gedeelten in een Dichtstuk, welke de waarheid en deugd tot doelwit hebben, schoon dezelve dan ook in zekere tijden bestreeden wierden. Deezen hebben wel degelijk het algemeen belang der menschheid tot eenen grondslag. Ook lezen wij nog met het eigen genoegen bij de Ouden alles wat in betrekking tot de vrijheid, en over 't algemeen tot de rechten van den mensch staat, als het in den tijd, toen deeze werken vervaardigd wierden, immer door de toenmaalige Landgenooten van de Schrijvers gelezen wierd.

En wat het belang van jaaren, levenswijze, eeuw enz. betreft, van dit alles kan met zeer veel smaak gebruik gemaakt worden in een uitgebreid Dichtstuk, in een

Heldendicht bij voorbeeld, daar gewis, zal het achtereen met vermaak gelezen worden, iets voor allen in moet zijn. Alleen blijve men onze opgegeven bepaling slechts in 't oog houden: ‘Het bijzonder belang moet altijd aan het algemeene ondergeschikt zijn’. In HOMERUS vindt men al dit bijzondere belangrijke vereenigd, zonder dat 'er het algemeene belang der menschheid immer iets door lijdt. Het is voor ons nu een vermaak te meer, wanneer wij in zijne Gedichten zoo geheel met de levenswijze en eeuw zijner Helden bekend worden, om dat wij 'er toch altijd de menschen, zo als ze in de Natuur zijn, met hunne neigingen, gewaarwordingen en hartstochten teffens in vinden. *Hector* is een Trojaan, *Achilles* en *Agamemnon* zijn Grieken, maar beiden blijven altijd menschen van alle eeuwen en van alle volkeren, wanneer de Natuur in hun spreeken moet. *Hector* is bij *Andromache* en *Astyanax* de liefhebbende Echtgenoot, de goede Vader, van alle tijden; en *Agamemnon* en *Achilles* zijn in hun hevig verschil, wat alle menschen in hunne omstandigheden, en met hun temperament, zijn zouden. In onze moderne Hel-

dendichten is dit wel eens anders. Hoe menig Fransch Held b.v. blijft dit, ook waar hij louter mensch moest zijn. Het zijn dan niet de gewaarwordingen, de driften der Natuur, die in hem spreeken, maar bepaald de bijzondere Fransche denkwijze. In dit geval verdringt het bijzondere belang het algemeene, en eene enkele Natie leest met genoegen, wat anders ieder gevoelig mensch, van welk eene Natie dan ook, met genoegen zou gelezen hebben.

Men is gewoon hier nog twee soorten van bijzonder belang bij te voegen, dat naamlijk van ons Vaderland en de Natie, daar wij onder t'huis hooren, en dat van den Godsdienst, dien wij belijden; maar ik begrijp dat beiden volstrekt onderdeelen van het algemeen belang zijn, en 'er nimmer geheel van kunnen afgescheiden worden. De Liefde voor het Vaderland is een algemeene grondtrek in het hart van alle rechtschapen menschen:

> Beschouw dat guur Gewest, met eeuwig ijs bedekt,
> Daar nooit de lente een roos, de herfst een wijndruif teelde,
> Daar nimmer Philomeel haar vreugd en liefde kweelde,
> Waar aan de dagtoorts zelf haar licht en warmte onttrekt;

Of zo ge zonder schrik uw oog hier niet kunt vesten,
Het staar daar de aarde uw' voet, de zon uw' schedel zengt,
De wind het barnend zand met lucht en wolken mengt.
Of streef naar 't rotsig oord van Asia's gewesten.
Daar, daar zult ge in het hart der naarste bergspelonk
D'Inboorling zien, 't vermaak zien schittren uit zijne oogen;
Hoogmoedig op zijn boog, en met zijn vacht omtoogen,
Gelooft hij dat Natuur hem al haar gaaven schonk:
Zijn Gade is aan zijn zij! zijn kindren aan zijn voeten;
Hij wenscht voor zich, voor hun geen beter Vaderland.
Zijn neiging is gevormd, die teedre liefdeband
Kan op de zachtste wijze al zijn gemis verzoeten *Taal- en Dicht-liev. oeff. van het Leijdsch. Gen. K. W. D. A. V.* 2 *d. bladz.* 92..

In welk eene geschiedenis wij ook belanglooze opoffering van een *individu* voor zijn Vaderland, of voor het vereenigde heil zijner Landgenooten, aantreffen, de man, die zich tot zulk eene opoffering in staat voelt, is onze Held, tot welk eene Natie hij dan ook behooren moge. ROCHUS, BEILING, DE RUITER, mogen ons Nederlanders in de eerste plaats zeer belangrijk voorkomen, ze zijn het teffens genoeg voor ieder gevoelig mensch, die onze Vaderlandsche Historie leest, om met eene volle ziel in hun lot te deelen, en ik ben ver-

zekerd, dat hunne daaden, in een Tooneelstuk of Heldendicht voorgesteld, nooit na zullen laaten het algemeen belang van alle volkeren tot zich te trekken. Wij zijn even weinig Grieken als Persiaanen, maar wij lezen nimmer de Geschiedenis van Griekenland of LEONIDAS wordt onze Held, en wij nemen bij Therme's Engte zo ten eenenmaal partij voor zijne zaak, als of wij waarlijk Grieken en vijanden van XERZES waren. Wij zijn geen Romeinen, maar REGULUS interesseert ons weinig minder, dan of wij werkelijk zijne Tijd- en Landgenooten waren, en geen sterveling leest zijne Geschiedenis, of hij wordt voor dat oogenblik een' Romein en neemt partij tegen Carthago. Is dit alles niet een duidelijk bewijs, dat de liefde voor het Vaderland het algemeen belang verwekt, en moet dit niet uit den aart der zaake zoo, daar de liefde voor het Vaderland eene deugd is, en het belang der deugd zeker tot het algemeen belang der menschheid behoort? Met den Godsdienst is het niet anders gelegen. Wij verachten over 't algemeen ieder sterveling, die geen Godsdienst bezit, maar wij kunnen niet nalaaten om den ge-

trouwen Vereerer der Godheid, hoe zeer wij dan ook geloven mogen dat hij in zijne bijzondere gevoelens omtrent de wijze van God te dienen dwaalen moge, onze achting te schenken. Een' NUMA POMPILIUS, hoe zeer een Heiden zijnde, draagen wij wegens zijne ongeveinsde achting voor de Goden eerbied toe, en de beruchte GODFRIED of GOVERT VAN BOUILLON blijft wegens zijne ongekunstelde Godvrucht belangrijk genoeg voor ons, om, bij TASSO, van zijne zaak de onze te maaken, en hem met deelneming door een geheel Heldendicht te volgen, hoe zeer wij thans ook anders over de Kruistochten denken mogen. Zijne bijzondere denkwijze interesseert vooral de Leden van zijn Kerkgenootschap, maar zijne Godvrucht en deugd, die altijd aan deeze bijzondere denkwijze verbonden waren, interesseeren elken Vriend van Godvrucht en deugd, interesseeren het Menschdom. De groote MOSHEIM was gewis geen vriend of verdediger der Kruistochten, maar des niet tegenstaande zegt hij met een vol hart van BOUILLON: Het Karakter van dit grootmoedig en doorluchtig Opperhoofd was eene schitterende verzameling

van allerlei Christelijke, Burgerlijke, en Heldhaftige Deugden *Kerkel. Geschied. D.* 4. *Hoofdst*. I. *Noot* (*r*).'.

Beide deeze soorten van belang brenge ik dus tot het belang der Deugd, 't geen gewis dat der Menschheid is. Intusschen moet ik 'er weer bijvoegen, dat het beide zeer wel tot een kleen bijzonder, en zelfs niets waardig belang verlaagd kan worden. Dit geschiedt, wanneer men omtrent het eerste eene partijdige denkwijze van eenige weinigen als liefde voor het Vaderland schildert, en omtrent het laatste eenige niets betekenende Systematische kleinigheden voor het belang van den Godsdienst in 't algemeen, of voor dat van den Christelijken Godsdienst in het bijzonder, uitvent. In dit laatste geval kunnen soortgelijke gedichten alleen belangrijk zijn voor de weinigen, die zo denken, en dus aan eene zeer bepaalde leiding van gedachten gewoon zijn; maar voor alle de overigen, voor de menschen in 't algemeen, zullen ze geen belang ter waereld bezitten. Zie hier twee proeven hoe het belang van den Godsdienst het

algemeen belang der Menschen wordt. Welk eenen Godsdienst men ook toegedaan zij, men zal het eigen belang in de volgende schoone Versen van den Heer VAN WINTER vinden:

> Indien mij 't lot verbande aan 's aardrijks verste paalen,
> Daar 't Indiaansch gebergt' het eerste licht geniet,
> Of daar 't Hesperisch strand het laatste zinken ziet,
> Wat nood! Gods liefde is aan geen land of volk verbonden;
> God word van 't zoekend hart door 't groot heeläl gevonden;
> Door 't groot heeläl, waarin zijn wondre wijsheid blijkt,
> Waardoor hij't all' bezielt, in stand houd, en verrijkt;
> Het wisslend lot bestiert der ondermaansche dingen,
> En 't heil en 't onheil wikt van alle stervelingen;
> De boosheid siddren doet; ootmoedigheid verheugt
> En tot een toevlucht strekt aan de onderdrukte deugd;
> Zelfs uit oogschijnlijk kwaad onfeilbaar goed doet rijzen;
> Het menschdom vordren doet door straf en gunstbewijzen;
> Altoos verbeetert. -

Tot welk eene gezindheid van Christenen men ook behoore, men zal met geen minder genoegen de volgende even schoone regels uit GELLERT lezen:

> Gij, die den Christen smaadt! weet ge iets in zijne Leere,
> 't Geen met de Reden strijdt, en God niet strekt tot eere?
> Verdient die Leer uw' haat, verdient ze uw' schimpen spot?
> Toon ons volmaakter heil en een' volmaakter God

Dan ons de Schrift doet zien; kom, toon ons schooner pligten;
Meer aandrang om ons steeds naar Gods bevel te richten;
Meer deugd tot zelf bestier en nut van 't algemeen;
Meer troost als wij voor God ter vierschaar moeten treên;
Meer licht als ons begrip met twijfeling moet kampen;
Meer grootheid in geluk; meer zielekalmte in rampen.
Breng ons een Leer voor 't oog, die beter voor ons waakt;
Ons meer gerust, meer wijs, en meerder deugdzaam maakt:
'k Zal, als bespottenswaard', met u de Schrift dan roemen;
Haar woorden menschelijk, en de uwen godlijk noemen.
Vertoon ons zulk een Leer: zo niet, wees dan voortaan
Een Christen, zo ge oprecht de waarheid voor wilt staan.

Doch genoeg hier van; mijn brief is reeds langer geworden dan ik wilde, en ik zelf ben meer in den leertoon geraakt, dan ik, aan u schrijvende, lieve Sophië! moest. Nu het overige kan ik met weinig woorden afdoen. Dit vooraf tot uwe geruststelling.

Wat nu het algemeen belang zij, dat aan een werk zijne wezenlijke en duurzaame waarde verzekert, dit zult gij uit het tot hiertoe gezegde genoeg zelve kunnen opmaaken. BATTEUX noemt het in één woord: *het belang der Menscheid*. Wilt gij dit echter in eenige bijzonderheden aangestipt hebben, zie hier eene proef, omtrent zeer weinige stukken echter maar, hoe ik dit liefst bepaalen zou.

Alle schilderingen der Natuur zijn algemeen belangrijk, wanneer ze de Natuur van eene zijde vertoonen, die altijd aan alle menschen van een onbedorven gevoel behaagd heeft. De Natuur in 't groote geschilderd, zo als ze voor ons nog is, wat ze voor de Ouden was, staat hier op de eerste plaats. Zo zullen de jaargetijden van THOMSON, van VAN WINTER voor elk even belangrijk zijn, tot welk eene natie of eeuw hij dan ook behooren moge. De Natuur, zo als ze in ons vaderland is, staat op de tweede plaats. Zij zal aan alle Landgenoten behaagen. Veel van deeze belangrijkheid is 'er in de *saisons* van LAMBERT en in de *jardins* van de LILLE, dat vooral aan een' Franschman behaagen zal. Komt men tot beschrijvingen der Natuur, zo als zij door eene kunst, die bepaald aan sommige menschen behaagt, hervormd is, dan valt men in het bijzondere belangrijke, en dit wordt grooter of kleiner, naar maate het aantal van menschen, dat met den Dichter den zelfden smaak bezit. Ik heb maar weinig Dichtstukken, op bijzondere Buitenplaatzen

vervaardigd, gelezen, die men van 't begin tot het einde met belang bleef lezen.

Alle Karakters, zij mogen dan slecht Een Karakter, daar wij in een Dichtstuk met al ons hart partij tegen nemen, is even zo belangrijk voor den Dichter als een Karakter, daar wij ons met alle onze zielskrachten voor verklaaren. Het onverschillige is hier alleen het gebrekkige. Mijne Leezers zullen voor het overige niet uit het oog gelieven te verliezen, dat ik hier over de kunst, als kunst, spreek, en niet over de zedelijkheid van dezelve. Voor de Vrouw, waaraan deeze brief ingericht is, was dit ook niet noodig. Een werk mogt zo belangrijk zijn, als het wilde, wanneer het tegen de goede zeeden streed, verwierf het nimmer den toegang tot haare kleene boekerij. Ondertusschen, gelijk ik zeide, heeft de kunst als kunst met de zedelijkheid der gevoelens niets gemeens. Men kan een belangrijk *anti-moralisch* werk schrijven, en men heeft door het eerste aan de eischen der kunst voldaan. Maar wee den ongelukkigen, die zijne hoogere pligten als Mensch, als Christen, vergeet, om enkel die van Dichter te vervullen! De volgende woorden van SULZER maak ik hier volkomen de mijne: De Kunstenaar, zegt hij, vervult op de volkomenste wijze de pligten van zijn beroep, wanneer hij de opgewekte krachten der ziel te gelijker tijd eene nuttige wending geeft; wanneer hij ons immer voor recht en deugd interesseert. Daar en tegen handelt hij verraaderlijk aan de menschheid, wanneer hij uit moedwil, of uit een verdorven hart, of ook bloot uit onverstand, de werkende krachten eene slechte wending geeft. Dit is het gebrek, dat men met recht aan MOLIERE, en aan andere Blijspeldichters verwijt, die niet dan te dikwerf den Aanschouwer voor de boosheid of voor de ondeugd interesseeren.' of

edel zijn, zijn algemeen belangrijk, wanneer ze uit de natuur zelve genomen zijn, dat is, wanneer de oogmerken en handelingen, die een Karakter aanduiden, uit de bronnen voortvloeien, die waarlijk in 't menschlijk hart gevonden worden, en 'er onder dezelfde omstandigheden natuurlijk overal en altijd uit zouden voortvloeien. De onwaarschijnlijkheid van een karakter, zegt RIEDEL met recht, is altoos het belang in den weg; en ik voeg 'er bij, dat dit zo wel omtrent het al te deugdzaame, als omtrent het als te slechte Karakter waar is. Voor beiden worden wij onverschillig, om dat het eerste te veel boven, het andere te veel onder het menschlijke is. 't Worden dan altijd wezens, tot wier kring wij ons zelven niet mede rekenen, en voor of tegen welke wij dus geen bijzonder vuur kunnen vatten.

De Driften zijn algemeen belangrijk, wanneer ze die van den mensch over 't algemeen zijn. De Liefde behoort hier in de eerste plaats toe, wanneer ze in haaren zuiveren, door geene bijzondere zeden of begrippen verwrongen aart geschilderd wordt. Zij is de algemeenste hartstocht, en van daar dat 'er bijna elk in deelen zal. Naar maate een drift minder algemeen in 't menschlijk hart gevonden wordt, naar die eigen maate behoort ze minder tot de algemeen belangrijke driften ‘De menschen, die met ons dezelfde driften niet gevoelen, gelijken ons zo veel niet, als die geene, die dezelve, zo wel als wij, onderworpen zijn. Deeze laatsten zijn aan ons, om zo te zeggen, met bijzondere banden verknocht. Achilles, onverduldig om naar de belegering van Troje te gaan, trekt den aandacht van de gantsche waereld wel tot zich, maar hij doet een' Jongman, greetig naar oorlogsroem, veel meer belang in zijn noodlot neemen, dan een man, wiens eerzucht hier in bestaat, dat hij over zich zelven meester wil wezen, op dat hij waardig zij anderen te gebieden. Deeze laatste zal weêr veel meer belang neemen in 't Karakter, dat Corneille aan Augustus geeft, in het Treurspel van Cinna, 't geen den aanhanger van Achilles niet, of ten minsten zeer weinig zal aandoen.’ DU BOS *l.c.* 17. *Hoofdst.*.

Men deelt zelden in een hartstocht, daar men zelf nimmer iets van gevoelde, en zo men ze gevoelde, deelt men 'er nog minder in, wanneer dezelve door eene al te kunstige verfijning verzwakt wordt. Bij de meeste Fransche Schrijvers treft men dit gebrek wel eens aan. ‘De allerbeweeglijkste plaatsen, zegt de straks aangehaalde oordeelkundige Franschman, worden dikwerf door deeze lafheden (door voor de liefde de galanterie te laaten spreken) ontzenuwd, en doen voor een' tijd de genegenheid, die men voor de Personaadjen opgevat had, verflaauwen en ophouden. De Vreemdelingen, en vooral de zodaanigen, die zich niet dan met wezenlijke zaaken bezig houden, lezen die plaatzen, zonder de minste aandoening te gevoelen. 't Zijn zodaanige afbeeldingen van de Liefde niet, die men in de schriften der Ouden vindt. Deezen ontroeren ieder een zonder onderscheid. Zij hebben zelfs door al de eeuwen heen het harte weten te raaken, om dat het wezenlijke zijne uitwerking door alle tijden en in alle landen heeft. Zulke afbeeldingen vinden overal harten, die de bewegingen, waarvan zij levendige navolgingen zijn, ge-

voelen. Dus treft de liefde, die de beste Grieksche Poëten in hunne werken gebragt hebben, de Romeinen op het gevoeligste, om dat de Grieken die hartstocht met natuurlijke kleuren afgebeeld hebben:

Spirat adhuc amor
Vivuntque commissi calores
Aeoliae fidibus puellae.

't Is enkel liefde al wat hij thans nog kweelt;
En 't minnevuur wordt door de Lier geteeld,
Zo haast als maar 't Eölisch Meisje speelt
Op haare snaaren.

zegt HORATIUS, sprekende van de versen van *Anakreon* en *Saffo*.'

Uit dit weinige, lieve Sophië! zult gij zelve deeze lijst naar willekeur kunnen vermeerderen. Om hier breeder te zijn, zou ik geen brief, maar een boek moeten schrijven. Iets moet ik 'er toch nog bijvoegen. De Heer SULZER schijnt al het door mij bijgebragte nog niet voor het waare belangrijke te houden. Hij wil 'er volstrekt die daadlijke deelneming van ons hart bij hebben - doch hoor hem zelven spreken: 'Wanneer wij voorwerpen aantref-

fen, zegt hij, die onze werkzaamheid opeischen; waarbij wij ons als medewerkende wezens vertoonen; bij welken wij ontwerpen smeeden; die wenschen, vrees en hoop in ons verwekken; waar 'er ons aan gelegen ligt dat de zaaken eenen gewissen keer nemen, en waarbij wij ons, ten minsten in gedachten, werkzaam vertoonen om iets tot den voortgang dier zaaken bij te draagen; in dit geval worden deeze voorwerpen interessant genoemd *Allg. Theor. der Schön. Künste* I *Th. art.* INTERESSANT..'

Ik stem volkomen toe dat dit belangrijke den eersten en hoogsten rang in de werken van smaak, en bijzonder in dichterlijke voortbrengselen, verdient, maar ik begrijp teffens, dat het bij alle soorten van onderwerpen geen plaats kan hebben. In het Treurspel, in het Heldendicht, in alle Verhaalen, behoudt het gewis zijne waarde, en waar dit interessante daar mist, kan het door geene andere soorten van schoonheden, hoe belangrijk dan ook op haar zelven, vergoed worden; maar in eene Schilderij der Natuur, bij voorbeeld, die ook

zeer interessant kan zijn, kan het niet gevonden worden. Zullen wij daarom de heerlijke Natuurtafereelen, zo als de straks genoemde Jaargetijden van THOMPSON, van VAN WINTER, van LAMBERT, uit den rang der belangrijke Dichtstukken uitschrappen? Mijne ziel komt in geene buitengewoone werkzaamheid, als ik in het eerste deel der *Oude Bijdraagen* het bekoorlijk Dichtstukje: *de Landliefde* lees: en met dat alles interesseert mij de levendige schildering der Natuur daar op meer dan ééne plaats op het sterkste. De volgende omstandigheden onder anderen leze ik niet, maar zie ik met mijne eigen oogen:

Zoo minne ik ook op 't land gerust
Mijn poesie Galathee,
Die op een ligte bêe
Mij somwijl strookt, en streelt, en kust,
Ja 't allerzoetste zoet
Der minne smaaken doet.
Hoe lief is 't als wij 't samen zijn
In 't lommerrijk priëel,
Als zij haar heldre keel
Ontsluit, terwijl wij in den Rhijn
De Scheepjens heinde en veer
Zien zeilen ginds en weer!

Of als wij in een kleine schuit
Elk met een taaie spaan
Het golvend zilver slaan!
Dan zit Dione's dertle guit
Altijd aan 't roer en brengt
Ons, daar 't zijn wil geheugt.

Hoe menig klein, lief, aandoenlijk stukje is in dit geval! Welke partij kan mijn zeil trekken onder het lezen van de volgende schoone regels:

Een eenig Thrasiesch Kind, dat onbezonnen speelde
Op al te teder ijs, bestierf zijne eerste weelde.
Het zonk en werd vervoerd door Hebrus snellen vliet,
Terwijl de scherpe schors het hoofdje boven liet.
De Moeder, ongerust, hoe donker hoe droever,
Vindt eindlijk 't opperdeel gedreeven aan den oever;
Zij zuchtte, nam het op, herkende haaren vond,
En kuschte kinderloos haar Zoontjes kouden mond.
Zij kon geen hikkend woord tot hartverligting spreken.
Maar ging een stapel houts ter laatster eer ontsteken,
En loosde bij de vlam dees weeklagt der natuur:
Moest ik dan Moeder zijn voor water, ijs, en vuur! -

Of bij het lieve stukje van LEONARD:

LES DEUX RUISSEAUX.

DAPHNIS, *privé de son amante,*
Conta cette Fable touchante

A ceux qui blâmoient ses douleurs:
Deux Ruisseaux confondoient leur onde,
Et sur un pré semé de fleurs
Couloient dans une paix profonde;
Dès leur source, aux mêmes déserts,
La même pente les rassemble,
Et leur voeux sont d'aller ensemble
S'abymer dans le sein des mers.
Faut-il que le destin barbare
S'oppose aux plus tendres amours?
Ces Ruisseaux trouvent dans leur cours
Un roc affreux, qui les sépare.
L'un d'eux, dans son triste abandon,
Se déchainoit contre sa rive,
Et tous les Echos du vallon
Répondoient à sa voix plaintive.
Un Passant lui dit brusquement:
Pourquoi, sur cette molle arêne,
Ne pas murmurer doucement?
Ton bruit m'importune & me gêne.
N'entends-tu pas, dit le Ruisseau,
A l'autre bord de ce côteau,
Gémir la moitié de moi-même?
Poursuis ta route, ô Voyageur,
Et demande aux Dieux, que ton coeur
Ne perde jamais ce qu'il aime!

en niemand zal toch, denk ik weigeren beide deeze Versjes zeer belangrijk te noe-

men Somtijds vinden wij dit belangrijke zelfs in oude gebrekkige Stukjes, enkel door den aandoenlijken toon, die in dezelve heerscht. Zo ging het mij toen ik het derde Deel der Oostfriesche Geschiedenis van den Heer WIARDA ontving, en daar het volgende, in 1689 op eenen gedenkpenning vervaardigde, versjen in vond:

Teder was, op Frieslands Zoom,
Embdens Wiege bij den Stroom,
Maar als Godt haar heeft bestraalt
Met zijn Light dat nimmer daalt,
Klom zij als Godts Stadt om hoogh,
Zelfs haar Viandin in 't oogh.
Als een Moeder in haar schoot
Burgh zij Ballingen in noodt.
Hollants toevlught, Brabants schuil,
Afgodts onderganck en kuil,
Neerlants sleutel, Duitschlants schlot,
Embden blijf getrou an Godt.

Voor dien tijd is het gewis schoon. Mooglijk trof het mij sterker, om dat ik door het lezen der gemelde welgeschreeven Geschiedenis reeds gunstig met Embden was ingenomen, dat in de daad eenmaal, toen het vuur der vervolging, door Godsdiensthaat ontstoken, overal martelde, eene wijkplaats voor elken ongelukkigen ontsloot, en hier door zijne tegenwoordige uitgebreidheid en volkrijkheid werkelijk verkreeg. Zie WIARDA *Ostfriesisch, Gesch.* I*ces B.* 2*ter Abschn.* 7. §.. Zij geven ons die zachte roering, welke wij zo zeer beminnen, en die de

Dichters van dezelve ons juist geven wilden. Wij lezen en herlezen ze met vermaak, en eindigen gewoonlijk met ze van buiten te kennen. Zo dit geen bewijs voor derzelver belangrijkheid oplevert, weet ik het niet.

Zeker verdient een historiëel Tafereel, als het in zijne soort even zo schoon is, den rang boven een Landschap; maar schoon ik een stuk van RAFAËL of RUBENS verkies, blijft een Landschap van RUISDAAL toch ook zijne waarde behouden, en men behoeft het daarom met FORSTER niet tot *den modder der Nederlandsch School* te brengen. Alle onderwerpen kunnen de werkzaamheid onzer ziel niet op dezelfde wijze in beweging brengen, maar alle onderwerpen kunnen daarom eene zekere aantrekkelijkheid bezitten, welke groot genoeg is, om ons voor oogenblikken een wezenlijk vermaak te verschaffen, en wanneer zij dit algemeen doen, zijn ze zeker

niet van eene wezenlijke belangrijkheid beroofd. Hoe ik ook over de Romeinen en Germaanen, hoe ik over de nederlaag van VARUS denken moge, de heerlijke Schilderij van het Bosch van Teutoburg, bij Mejuffr. VAN WINTER GERMANICUS 5*de Boek.*, is en blijft mij altijd zeer belangrijk, en kan mij de traanen uit de oogen persen. Ik geloof dat de volgende bepaling van SULZER hier veels te naauw is. ‘Men kan ons, zegt hij, vrolijk, treurig, teder, wellustig maaken, en ons door soortgelijke aandoeningen aangenaam bezig houden, zonder ons levendig te interesseeren. Wij nemen alle deeze indrukken gaarn aan, dewijl ze onderhoudend zijn, of ons op eene aangenaame wijze inwiegen; maar wij vinden ons daar door in geene merkelijke werkzaamheid verplaatst; het zou ons alles even zeer gevallen, wanneer ook de gewaarwordingen anders, dan werkelijk geschiedt, op elkander volgden’. - Hoe menige schoone beschrijving van den Avondstond, van de Lente, bezitten wij, waarin gewis de gewaarwordingen even belangrijk op eene andere wijze elkander zouden kun-

nen opvolgen, en die echter niet nalaaten om voor elken gevoeligen Lezer zeer interessant te zijn. De Dichter, die mij nu op zijnen lieflijken avondstond onthaalt, zou mij waarschijnlijk even belangrijk op eenen schoon morgen hebben kunnen vergasten, en de Lente van KLEIST is mij niet minder belangrijk om dat THOMPSON eene geheele andere opvolging van gewaarwordingen in de zijne heeft. Het mindere belang houdt nooit op een belang te zijn, om dat 'er nog een grooter gevonden wordt. Anders zouden ons gewis maar zeer weinig werken behaagen kunnen. Er komen oogenblikken genoeg in ons leven voor, in welke wij meer belang in eene levendige schilderij van de Natuur zullen vinden, in de letuur van de Lente van KLEIST b.v., dan in de sterker schuddende tooneelen van menschelijke hartstochten en driften, zo als de Treurspeldichters ze ons vertoonen; hoe zeer de laatsten dan ook meer de daadlijke werkzaamheid onzer ziel aan den gang helpen. Aan ieder Dichtstuk, dat ons vermaak genoeg geeft om het met ons hart aantehangen, zo, dat wij zien, wat de Dichter ziet, en voelen, wat de Dichter voelt, zou ik gewis geen belang-

rijkheid ontzeggen, schoon het dan ook de overige vereischten van den Heer SULZER niet bezate, en, naar mijn inzien, ook niet bezitten kan.

Le Goût, par-tout divers, marche sans régle sûre,
Le Sentiment ne va point au basard:
On s'attendrit sans imposture;
Le suffrage de la Nature
L'emporte sur celui de l'Art.

Thans, mijne lieve Vriendin! meen ik uwen brief genoegzaam beantwoord te hebben, om u zelve te laaten besluiten, of gij met recht uwe Fransche Schrijvers, boven die van uwe Landgenooten, boven die van de Engelschen en Duitschers, verheft, om dat ze in de daad eene wezenlijke belangrijkheid vooruit bezitten; dan of dit slechts een van die kleene vooroordeelen is, welke eene lieve, aartige, maar toch altijd eenigzins beuzelachtige, Vrouw somtijds schijnen te versieren, doch die eene Sophië onteeren, en haar' geest, voor een hooger vlugt vatbaar, binnen enger paalen, dan de Natuur voor haar bestemde, beperken. Wanneer gij met eenige der beste werken van de Duitschers bekend zult zijn, ben ik verzekerd, dat gij niet meer voor de *exclusive*, be-

langrijkheid der Franschen pleiten zult, en het eerste verwacht ik dat gij ras zijn zult, om dat het waarlijk thans een, u ten eenenmaal onwaardig, vooroordeel zou zijn, langer tegen de werken eener Natie vooringenomen te blijven, met welke gij volstrekt niet bekend zijt, en wier schoone voortbrengselen naauwlijks, en dit nog maar zelden, met eenen enkelen blik door u verwaardigd wierden. Begin b.v. maar met THEKLA, en zo gij bij de Franschen een interessanter Roman vindt, daar meer natuur in doorstraalt, meer nut uit te trekken is, zal ik mijn geheele proces verlooren hebben. - Adieu, lieve Sophië! beken dat ik u een' langen brief geschreven heb, vergeef 'er het drooge in, en geloof mij altijd als van ouds enz.